

Ellentmondások

Lapszámunkat Paróczy Ágnes festményeivel illusztráltuk. A művésznő bemutatása a 31. oldalon

ESZTERÓ ISTVÁN

Nirvána gombostűje

Szívedben vérvörös virágok
szirma száz szerelmi szüret,
én ha egyet is visszaváltok,
rozsdát izzad rőt feszület,

feledtem illatát mezőnek,
ha villámgyorsan le nem írom
villanását, hálóba szőhet
ágak közé szorult papíron

az éj, s várok, gubóban lárva,
ezernél több tavaszon, nyáron,
ha újra bódít vitorlázva
rétekre szédült lepkeszárnyon

pazar mintázat gyűjteménye...
s gombostűn izzó szellemek
szerelme fellobogva égne,
mint túlvilági fergeteg.

Az Irodalmi Jelen **NEGYVENEZER** dolláros regénypályázata

Díjkiosztás szeptember 8-án

Lezárult az Irodalmi Jelen által meghirdetett NEGYVENEZER dolláros regénypályázat. Minden várakozást felülmúlva, 283 pályamunka érkezett. A nagy munkavolumen miatt a pályaművek elbírálásának határideje 2006. április 30-ról 2006. augusztus 31-re módosul. Ezután kerül sor – közjegyző jelenlétében – a jellegék feloldására és a hivatalos eredményhirdetésre. A díjakat ünnepélyes keretek között 2006. szeptember 8-án 19 órakor adják át Budapesten az Alexandra Könyvesházban (Nyugati tér 7.). Addig is folyamatosan frissítjük a www.irodalmijelen.hu honlapon a regénypályázattal kapcsolatos információkat.

Sebők Zoltán: Végre egy filozófus!

Faludy György, Térey János, Lipcsei Márta, Schein Gábor, Lászlóffy Csaba, Burján Gál Enikő, Noszlopi Botond, Pollágh Péter, Zalán Tibor, Árvai Ferenc Ödön, Balaskó Ákos versei

A 90 éves Méhes György köszöntése

Weiner Sennyei Tibor – rövidprózák

Jancsó Miklós: Művészi leleplezések

Szöcs Géza: Beszéd a palackból –
Vágy a néger

Ferdinandy György: Gondolatok a hűség-
ről

András Sándor: A kaland

Csóka Ferenc: Rend a lelke

A bőség zavara – Onagy Zoltán új rovata

Kritika Babits Mihály, Szentmártoni János, Zalán Tibor, Papp Sándor Zsigmond, Burus János Botond, Király László, Szögi Csaba könyveiről

Színkritika Darvasi Ferenc, Varga Anikó és Jászay Tamás tollából

Szántai János az új King Kong-filmet elemzi

Sándor vagyok én is! – Johann von Kronstadt rovata

„Az életem értelme az volt, hogy a feleségem férje lehettem”

A 90 éves Méhes Györggyel Kozár Alexandra beszélget

A május 14-én 90. születésnapját ünneplő Kossuth-díjas írónk egy új reneszánszot él át: könyveinek magyarországi újrakiadása hatalmas sikorsorozat. Az Ulpius-ház kiadó telitalálatként könyvelheti el: a *Kolozsvári milliomosok* a sikerlisták élére került, olyan műveket gyűrve le, mint a *Da Vinci-kód* vagy a *Coelho-regények*. De a „gráciaregények” – *Gina, Orsolya* – is a toplisták igen előkelő helyein szerepelnek, és a meséskönyvek – *Gyöngyharmat Palkó, Szikra Ferkó* – is oly kelendőek, akár a cukor. A sajtóban, metróban és városzerte megjelenő plakátok úgy hirdetik: MÉHES GYÖRGY, A NAGY MESÉLŐ. S valóban, Erdélyben az elmúlt ötven évben aligha volt olyan gyerek, aki ne találkozott volna az ő meséivel, és most ez ismétlődik meg Magyarországon. A meseírás persze menekvés is volt, egyfajta mankó a kommunista túléléséhez. A korábban jórészt csak Erdélyben ismert író sikere a magyarországi kiadással nem állt meg: Méhes a frankfurti könyvvásáron is bemutatkozott a *Kolozsvári milliomosokkal*.

Méhes György szívesen beszél Erdélyről, az újságírásról, a mesékről, és mindenekelőtt arról, ami a legfontosabb egy idős embernek: a családjáról. És – fájdalmasan vissza-visszatérve – nemrég elhunyt feleségéről, Erzsébetéről, aki a *Szép szerelmek krónikája* című művét ihlette.

– *Idős korában telepedett át Budapestre. Ebben a korban házat-házát változtatni nehéz dolog. Hogyan érzi magát Budapesten?*

– Nem változtattam hazát, én erdélyi vagyok, csak most itt élek. A fiam és a lányom eljöttek, áttelepültek, hiszen otthon lehetetlen volt érvényesülni. Mivel nálunk a család a legszentebb, mellettük akartunk lenni. Így költöztünk át. A feleségemmel, Erzsébettel majdnem hatvan évig éltünk együtt a legboldogabb házasságban, aztán váratlanul meghalt szegény, agyvérzésben. Csak azért élttem túl, hogy emlékezhesek rá, hogy írhassek róla.

Már öreg vagyok, úgyhogy nem nagyon utazgathatok kedvemre. Ritkán mozdulok ki a lakásból. Itt van velem a lányom és a fiam. Ismerőseim, író-költő barátaim gyakran meglátogatnak. Jól érzem magam velük. És amikor egyedül maradok, emlékezem.

– *Mi az, ami a leginkább hiányzik Önnek itt Budapesten?*

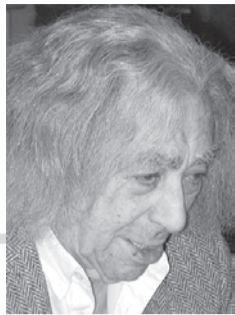
– Hát a feleségem, természetesen. Tanárnő volt, imádott tanítani, és őt

is imádták a tanítványai. Kolozsváron minden délután elmentem érte az iskolába, megvártam, és kezelt csókoltam neki. Mi igazi álmopár voltunk.

Nekem a feleségem volt a központ, a motor egész életemben. Ő volt az életem értelme, és most is csak azért élek, az tartja bennem a lelket, hogy az ő férje lehettem. Annyi báj, annyi kedvesség volt benne, hogy azt elmondani sem lehet. Nekem már hozzáérni is teljes boldogság volt. Csoóri Sándor azt mondta, amikor a feleségem meghalt, hogy „Erdélyben sok derék, kedves asszony volt, de olyan, mint a te feleséged, nem volt egy se”. Erzsébet hiányzik, minden egyebem megvan.

– *Több regényének, különösen az Erdélyi gráciák trilógiájának nők a központi figurái. Öntudatos, a maguk igazáért és szerelméért harcoló nők ezek, akik nem mindennapi áldozatra képesek céljaik, szerelmeik érdekében. Ennyire fontos volt önnek a nők főhősként való szereplése?*

Folytatása a 7. oldalon

Faludy György

Amerikai választás

A magyar választások alkalmából feltörték bennem az emlékek, régi magyar, angol, francia, egyesült államokbeli és kanadai választásokról. Az 1944-es amerikai választásokon Wendell Wilkie helyett negyedszer folytatólagosan Franklin Delano Rooseveltet választották meg az Egyesült Államok elnökévé.

Amerikai katona voltam, de nem az Egyesült Államok polgára, és így nem kaptam szavazólapot. A ragyogó november eleji napsütésben három bajtársammal ültem a Palo Alto-i egyetem Stamford kertjében. Felettünk a kék égen blimppek röpködtek, parányi repülőgépek, melyek esetleges japán támadások megakadályozására voltak a levegőben. Három bajtársam közül ketten írók voltak, mégpedig Wycoov könyvtáros, Ossurio, aki egy másik nagy egyetemen tanított, valamint a fiatal bostoni fiú, Saltonstall. Az egyetem nagyrészt katonai táborrá volt átalakítva. Mi ott ültünk hárman, és a Wake melletti tengeri és légi csatáról beszélgettünk, ahol a japán hajóhadat az első katasztrofális vereség érte. Zárójelben megjegyezve: érdekes jelenség, hogy Magyarországon minden barátomról, ismerősömről, ellenségemről tudom, hogy melyik párthoz tartozik. Az Egyesült Államokban, ahol ideológiai vitát senki nem folytat senkiről, nagyjából, vagy csak kevés emberről tudom, hogy a republikánus vagy a demokrata párthoz tartozik, vagy egyikhez sem. Ahogy ott ültünk, Wycoov fölállt és tudomásunkra hozta, hogy szavazni megy a közeli parancsnoksági épületbe behozott szavazógéphez. Fél óra múlva visszajött, és folytattuk a beszélgetést Wake szigetéről. Senki nem kérdezte meg, hogy melyik pártra szavazott; ezt megkérdezni nagy illetlenség lett volna.

Wake szigete után megegyeztünk abban, hogy a csendes-óceáni stratégiát nem a két vezér, MacArthur tábornok vagy Nimitz tengernagy, hanem Roosevelt találta ki; hogy az óriásra nőtt Japánt nem egymás utáni ütközetekben kell megverni, hanem „ugrani” kell, azaz egyes szigeteket támadás nélkül kell magunk mögött hagyni, hogy az éhségtől elpusztuljanak. Mikor itt tartottunk, a két katona, Ossurio és Saltonstall felálltak, hogy ők mennek szavazni. – Egy kérdésem azonban lenne

tehozzád – szolt nékem Ossurio. – Mikor a japánok álnokul és minden bejelentés nélkül megtámadták Pearl Harbort és a Fülöp-szigeteket, és támadásuk mögött sok ezer halottat hagytak, és az Egyesült Államok csendes-óceáni hajóhadának nagy részét elsüllyesztették, Amerika Roosevelttel beszéde után föltámadt addigi semlegességéből, és egységesen bosszút esküdött. Nemrég azonban – még hozzá igencsak magas helyről – arról értesültem, hogy titkosszolgálatunk előre értesült Japán orvtámadásáról, és valamennyi amerikai helyőrségnek értesítést küldött, kivéve Pearl Harbornak és a Fülöp-szigeteknek. Nyilván te is tudsz erről. Azt hiszem, ha ilyen értesítés kimegy, nem ezer, hanem húszer halott marad a Pearl Harbor-i helyszínen, és repülőgépeinket nem pusztítják el a földön. De a lényeg az, hogy az Egyesült Államok népét másképpen nem lehetett közönyéből felrázni. Én azonban nem tudom Rooseveltnak a sok ezer Pearl Harbor-i halottat megbocsátani, hiszen ő az egyetlen ember, aki a titkosszolgálat híreit útjukra tudta bocsátani, vagy el tudta sülyeszteni. Mit csináljak? Szavazzak a sok ezer fiatal matróz meggyilkolásáért felelős Rooseveltre, vagy az ártatlan Wilkie-re? Mit szölsz ehhez, George?

Magam is tudtam a kérdésről, és folyton arra gondoltam, hogy a legjobb elmék is súlyosan vétkeznek, amikor a háborúban nincsen más útjuk, mint a bűnözés, de tanácsot adni Ossurionak ebben a kérdésben nem tudtam. – Én bizony Rooseveltre szavazok – mondta Saltonstall –, akármilyen legyen az igazság. Amikor visszajöttek, Ossurio pihegve mondta: – Mégis Rooseveltre szavaztam, ő vezette mindeddig kitűnően a háborút, és hamarost ő nyeri meg. – Én viszont – mondta Saltonstall – Wilkie-re szavaztam. Ahogy a szavazógép előtt megálltam, eszembe jutott, mit mondott nagyapám és apám Rooseveltről. Hogy egy előkelő holland rablóbandának a feje, aki hatalma alá akarja hajtani az Egyesült Államok népét. Hirtelen a családi tradíció vett erőt rajtam, és Roosevelten szavaztam.

Az Egyesült Államok demokráciája ekkor 160 esztendő volt. Vajon mikor lesz a mi demokráciánk olyan erős, hogy ilyen kérdések is felmerüljenek benne?

Sötétedik

Szócs Géza barátomnak

Vakulok. Nem látom már a szomszéd ház piros tetőjét, sem tujáim kékes zöldjét, csak a nagy fehér kéményt tudom feltámasztani, hogyha hosszan nézek.

A könyveknek még a címlapja is eltűnt, asztalt hagytak nékem, semmi mást. Hamarost az is kicsúszik alólam, csak mankóm végén érzem a nyomást.

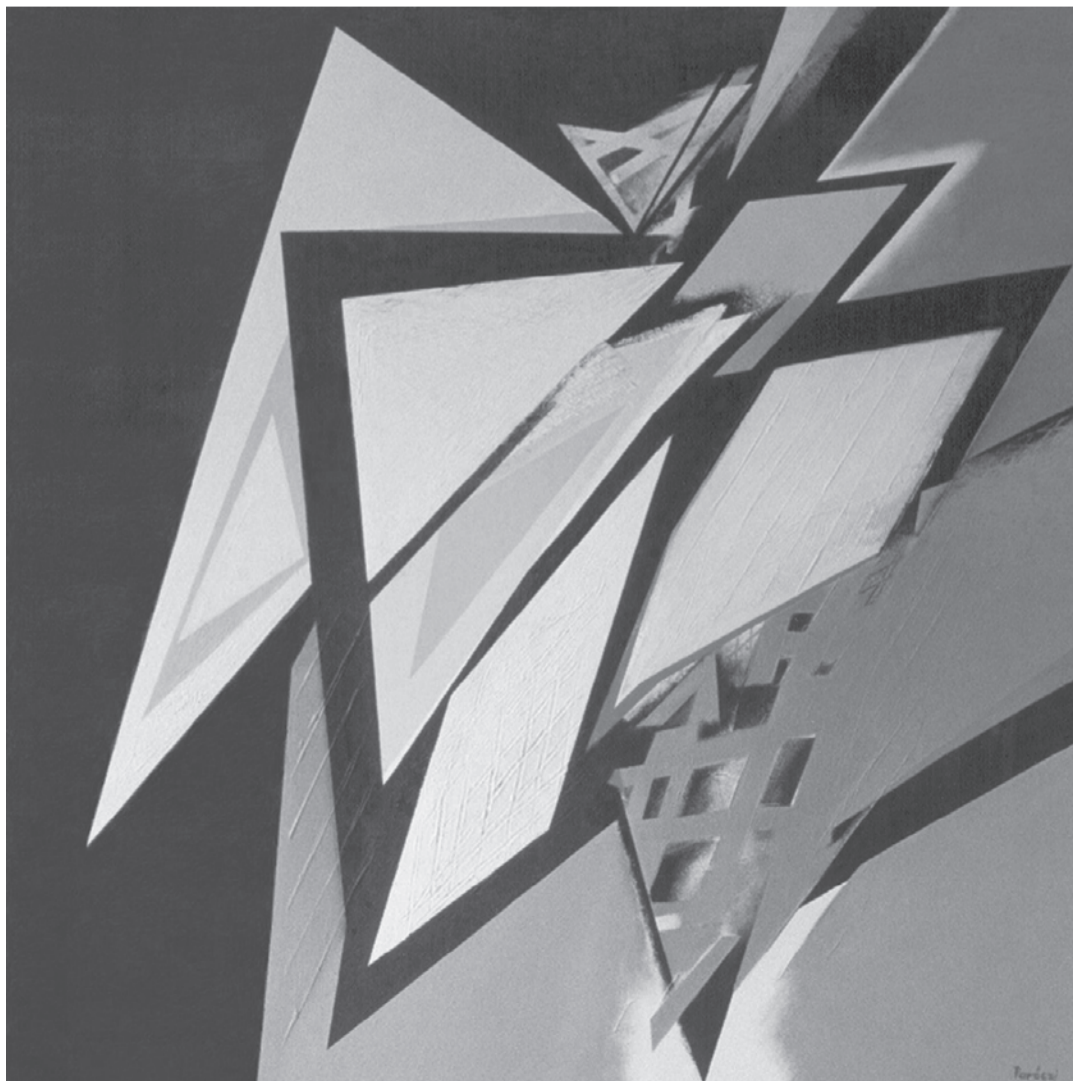
Ma délben homlokom magasságában feltűnt a Michelangelo színezte ismert fekvő Úristen, s vele szembe Ádám mezítlen, napsütötte teste.

Bolyongtam, de azért tudom: hiába, nem vagyok többé dolgaim ura. Butulok és ujjam közül kicsúszik vendéglátóm kincse: a kultúra.

Marad hát, ahol nem maradandó semmi a földön, csak a jóbarátok, úgy örülök, mikor házamba jönnek, hogy azt képzelem, sokkal többet látok.

Szégyenkezem. Mert ők a kor hullámán úsznak, s hozzák az izgalmast s az újat, én csupán régi dolgokat cibálok, és szólok arról, mit mindnyáján unnak.

Fiatal feleségem gyakran elkap és vadul csókol. Ajka lányos bőre remek. Én visszacsókolnám, de félek, hogy kiszívom az életet belőle.

TÉREY JÁNOS

Beauséjour

VIOLA:

*And what should I do in Illyria?**Shakespeare: Twelfth-Night*

Ő játszotta Violát. Földszint per egy,
 Ez volt a szobaszáma. Kitüntetésből, büntetésből?
 A büntetésre gondolt, rég nem járt a fellegekben.
 A lehúzott redőny mögött a téli járda csillogott.
 Összekucorodva a hömpölygő sötétben,
 Elnézte, ahogy a szobalány kapkodva lehúzza
 A régi lakó ágyneműjét – egy bőrdöng is állt ott –,
 S beleborzongott: náthazöld a kárpit!
 Mint egy rossz álom a garniszállodáról,
 Útonlét senkiföldje, mindig áthallatszik
 Az időjárás a papírvékony falon.
 Amikor kislány volt, a szülei színházba mentek,
 És őt magára hagyták a szombat négyszögében,
 Amely szobából hómezővé változott,
 Terpentinszagú színpaddá, Normandiává...
 „De mit csináljak én Normandiában?”
 Senki nem kötött a lelkére semmit.
 Mint akit vendégjátékra hívtak, de mire
 Megérkezett, kihúzták a szerepét a darabból.
 Mi melegítse át? A gótika lángjai,
 Amelyektől pirosak az adventi orcák;
 Vagy lopjon egy parázsló hasábot, a máskor
 És másnak gyújtott máglyáról, Johanna városában:
 Ott áll ez az ismerős poloskafészek.
 A december alagútjában, véges-végig
 Hunyorgó villanykörtek sorakoznak:
 Zárlatos táj, mint húsz éve Erdély, a koloniál
 Komforttal leplezett szegénység.
 A tévében elkezdődött a kvízműsor,
 És mintha abból lépne ki
 A hollófekete hajú recepció: ahogy fölvonja
 Pártfőtítkárhoz méltó, vastag szemöldökét!
 Csücsörítő ajka egy kiélt, fanyar
 Transzvesztitáé, mikor megkérdezi,
 Kér-e holnap reggelit. A látszatra adni kellett volna,
 Viola mégsem kért semmit. Realista döntés.
 Ellenőrizte a zárat, és leült a tükör elé.
 Almaarcán elsimult az éjszakai krém,
 Mint a vaj a pirítós pórusaiban.

Találkozás az elnökkel

A Jó, miközben terét kitölti,
 Csomókat köt, gátakat szakít;
 Mindent, ami rosszkedvű a földön,
 Önképe formál egy napig –
 A férfit, ki bőrén kívül őrzi
 Díszait, mint testhatárait,
 Pőrén látja, ahogy anya szülte,
 És a fülébe súg valamit.

Először így szól hozzá:

„Krózus vagy, mert birtokod határa
 Többet kerít be, mint önmagad:
 A gép, míves meghosszabbítása
 Tagjaidnak, még az is te vagy;
 Miniszter képében tíz beszélő
 Szerszámot forgat az akarat;
 Bő uszály kísér, s az elveidről
 Portád és portáloed vallanak.”

És másodszor így szól:

„Addig érsz el, ameddig az ország;
 S bár csupán bőrdöd páncélja véd,
 Autód üvegét hiszed határnak,
 A Ház falát, zakód szövetét...
 S jaj neked, hisz udvarod halandó;
 Testében hordozza végzetét,
 Míg sztrádát fal, úszik, távbeszél a
 Kényes részek összege, a gép.”

Harmadszor pedig így beszél:

„Mondj le! Mondj le! Mondj le díszeidről,
 Melyek irhádról lefoszlanak.
 Képviseld a tükörbeli képet:
 Lelkednek tartalma csak te vagy.
 Távozzon tőled a felelősség,
 Mielőtt vállad elnehezül,
 És temetkezz megtartó magányba,
 Magad borát kóstold egyedül.”

Végül, negyedszer, így szól:

„Mégkönnyebbülsz, hogyha a szabadság
 Szelleme hajnalban itt terem;
 Elválík, meglásd, az egy a mástól,
 A saját és a testidegen.”
 A Jó szőnyeget terít a térre,
 Azon lép elnöktől elnökig;
 Izzik, miközben terét kitölti,
 S a zenitre rakétát röpít.

Az **IRODALMI JELEN** szerkesztősége

Isten áldotta boldog születésnapot,
erőt és egészséget kíván
a **90 éves Méhes György**nek!

A kulturális Európa legkeletibb tartományában, Erdélyben, már a múlt század húszas éveiben konkrétan megfogalmazódtak az európaiság eszméi. Mert mi más lenne Kós Károly *Kiáltó Szója*, amely egy közös erdélyi néplélekről beszél – egy néplélekről, ami egybefoglalja az itt élő népek szellemét –, mint az európaiság allegóriája. A transzszilvanizmus fogalma, mely idővel, sajnálatos módon a provincializmussal lett egyenértékű, kezdetben egyfajta univerzalizmást tűzött ki célul, egy belső, mini-Európa haladó szellemiségét.

Ebben a szellemiségben jól megfértek egymás mellett a nyelvek és kultúrák; a több évszázados vallásszabadság ökumenizmussá változott; a polgáriság mondensága mellett ott pompázott az egzotikus népiesség, s míg a havasok büszkén viselték hősipkájukat és fenyves-ruhájukat, a városok az aranyidők patinájának fényében ragyogtak.

Varázslatos világ, mely varázslatos irodalomnak, művészetnek nyújt táptalajt. De mint minden szép eszme, utópisztikus, és ha néhány nagy elme meg is értette és magáévá tette is, a kor még nem nőtt föl hozzá.

Emberek és nemzetek gyarlósága, sötét ideológiák és téveszmék késleltették még évtizedekig a beteljesülést, és ma sem mondhatjuk, hogy kitisztult az ég, és fölragyogott Erdély belső Napja. Olyan idők következtek, mikor embernek is nehéz volt megmaradni, nem hogy nagy eszméket valló polgárnak.

Mint mindenhol, itt is bekövetkezett az írástudók árulása. Az urbánusból sunyi proletár lett, a népiesből a kolhozok hosszúnyelvű dalnoka. És azon kevesek is, akik nem lettek árulók, mint ha megfélemlítettek volna arról, hogy nem a provincialitás, hanem az univerzalizmát viszi előre egy nemzet kultúráját, nem a síránkozás, a sírás, hanem a büszke munka, az építkezés.

Olyanná vált az irodalom, mint a lebontott polgári lakok helyébe emelt szürke betontömbök, mint a kolhozok rozoga traktorokkal és olajtűcsákkal megtöltött gépudvarai. A mesék délceg királyfiúja vagy agyafűrt szegénylegénye helyett

Ember és polgár

A 90 éves M. Gy. úr köszöntése

úttörők és szenge proletárok lóbálták a sarlót és a kalapácsot az imperializmus sarkánya felé, mintha az impotens lenne, és a királylány helyett a vörös szabadságot akarná elrabolni. A tündérek, manókat, lidérceket, koboldokat deportálták, helyükbe a termelőszovetkezet lelkes tehenei léptek a szövegmezőkre, akik a mese végére egy év alatt letejtették az öt évi adagot, és azóta is túltejelnek, ha meg nem haltak. A tangó, keringő dallamát elnyomta a munkásinduló agresszív dübörgése, s az estélyi ruhában bálozó párok helyett ifjúmunkások és -munkásányok tologatták az esztergapadot, és egy percre sem álltak volna meg, ó, dehogyan, csókolózni.

Azok, akik azelőtt a cipőiket küldték a suszterhez, most a verseiket hordták neki.

Persze, maradtak, fennmaradtak, keletkeztek nagy értékek. De a kor ezekre is rányomta bélyegét, filozófiájuk ólomsúlyú volt, mondandójuk komor, s nem, nem szárnyaltak, hanem ránehezültek a tudatra. Nem volt könnyedség, nem volt libegés, nem volt csillogás-villogás, nem volt kacagás, és hiányzott mindenből a burzsoázia diszkrét bája. Hiányzott mindaz, ami elbűvölő volt a század első felében: az operett, a vígjáték, a kabaré. A korzók, a kávéházak, az estélyek hangulata. Az érzelmmel kevert humor és a humorral kevert érzelem – a polgáriság legszébb ajándéka a kultúrának.

Ezekben az évtizedekben egyetlen erdélyi író ápolta, tartotta fenn makacsul és következetesen ezt a világot, és mintha mi sem történt volna, műveit továbbra is frakkban, öltönyben, estélyi ruhában küldte ki az elszürkült világba.

Mert hogy egy úr a pokolban is úr.

*

Háborogni lehet, de csodálkozni nem kell azon, hogy Méhes György szakmai elismerése sokáig váratott magára. A szocreál irodalmi kánonban csak a munkaruhásoknak volt helye. A másik, az úgymond „igazi értékeket” regisztráló kánon pedig, mint tudjuk, az operát fölhallalja, de az operettet nem, a szimfonikus zenét igen, a tangót, keringőt nem, és így tovább. Ezen kánon zsúritagjai súlytalansággal vádolták Méhes műveit, hiszen csak egy irányt ismernek: az elme felől megközelíteni a szívet, és tagadják annak jogosultságát, hogy a szív felől is meg lehet közelíteni az elmét. Ez az a kánon, amely szembeállítja az irányzatokat és az írókat, értékkülönbséget tesz a romantika és a realizmus között, Jókai Mór és Kemény Zsigmond vagy Kosztolányi és Ady között. Ez körülbelül olyan, mintha egy állatkertbe csupán négy lábú állatokat válogatnál be, és a madarakat kirekesztenéd.

Szerencsére az irodalomnak van egy másik, fontosabb mércéje: a közönség. És a szakmai elismerés szűkösségét elfeledtette a közönség rajongása. Manapság már legendásnak, hihetetlennek tűnik az a példányszám, amelyben elfogyott egy-egy méhesi mű, és hallatlan az, hogy a századik színházi előadás is telt ház előtt zajlik. És – ha arányaiban számolunk – Harry Potter bizony irigykedve pislogna a kisokos szemüvegén keresztül Szikra Ferkóra vagy Világhíres Miklósrá.

Mert abban a korban és abban a környezetben az emberek számára az irodalom volt az egyetlen világ, ahová menekülhettek. És a könyvben nem azt keresték, amit a mindennapokban is egyfolytában láthattak, a semmit gyártó gyárakat, a betonrengeteget, a proletár hőzöngést. A színházban nem sírni akartak, ahhoz nem kellett szín-

házba menni, hanem felszabadultan kacagni az előadás végéig és utána is, még egy kicsit.

Méhes György egymaga egy egész intézményt képviselt. Mesék özönével ajándékozta meg a gyermekeket, kacagással a nézőket, patinás ízekkel a regényolvasókat, okos kritikákkal a szakembereket. A nyelve zamatos volt, mint az érett gyümölcsök, humora sziporkázó, és mindent átítatott a meleg érzelem. És ez csak a felszín volt. De az átlagnál értőbb olvasó megláthatta a felszín alatt hemzsegó dolgokat, a rendszer, a zsarnokság maró bírálatát, a gúnnyal mérgezett nyilatkat. A bírálaton túl pedig megérthette a bírálandóval szembeállított, a felvállalható eszmét, és ez nem volt más, mint ama régi transzszilván szellemiség, amely semmiben sem különbözött attól a szellemiségtől, amelyet manapság európaiságnak neveznek.

Mindez magyarul történt, a legékeesebb magyar nyelven és az erdélyi magyar nemzetért. A művek önmagában való értékén túl egy külön értéket képvisel az a tény, hogy a gyerekeknek, az ifjúságnak volt kortárs irodalma, melyet gyönyörködve és okulva falhatott, és a közönség a Méhes-daraboknak köszönhetően szokott vissza a színházba, és regényeit olvasva képzelhette bele magát abba a világba, amelyben szeretett volna élni. Ez nem más volt, mint nemzetszolgálat, és méltán – bár megkétszerezve – tüntette ki érte az író Kossuth-díjjal a Magyar Állam.

De mindez Európa virtuális közös nyelvén is történt, univerzalizmával a méhesi életmű az európaiság eszméjére készítette föl évtizedeken keresztül hatalmas közönségét. Ezt tartotta fenn azokban, akik ifjúkorukban még megérték, ébresztette föl azokban, akik nem érték meg, de szellemi örökségükben ott lapult és nevelte bele gyermekek nemzedékébe, akik azóta már fölnőttek, és most lehet rájuk alapozni a diadal megvalósításában. És ami akkor előrevetítő volt, és éppen ezért romantikus színezetű, most aktuális és realista színezetűvé vált.

És előbb-utóbb Erdély belső Napja mellett Európa Napja is fölragyog.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

„Az életem értelme az volt, hogy a feleségem férje lehettem”

Folytatás az 1. oldalról

– Igen. Bár nekem csak egyetlen nő volt az életemben, a feleségem, de ezeknek a nőalakoknak a sorsa megragadott, ismertem is jól kettőt közülük. Persze a történetük módosult, átalakult, mire kész lett egy-egy regény. Gina például egy olyan emberhez akar férjhez menni, sőt, már terhes is tőle, akit a szülei vóként nem fogadnak el. Az *Orsolya* pedig egy rendkívül tragikus történet. Egy olyan nőről szól, aki végtelenül él meg az érzelmeit, a legmélyebb mennyországban tud szárnyalni, de ha úgy hozza a sors, a legmélyebb pokolba zuhan bánatában. Egy nap találkozik egy hozzá hasonlóan szélsőségesen szenvedélyes emberrel, Jankovich Tamás úrlovassal, és nincs az az erő, mely megállítaná őket. A városból azonban menekülniük kell, mert a rosszindulatú rokonok rágalmaznak, s megindul a pletyka a városiak körében. Az *Emmi*, egy végzetes balesetet szenvedett és életét nyomorékként leélő díva története a közeljövőben fog megjelenni. Mostanában színezgetek egy újabb alakot, ám ez egyelőre még titok, erről nem beszélek, de már szövődik a történet.

– Mit tekint pályája legnehezebb részének?

– Fiatal újságíró koromban arra törekedtem, hogy független maradjak. Barátaim között voltak magyarok, németek, zsidók, a legkülönbözőbb nációjú emberek, akárcsak a regényeimben. Amikor azonban a németek behatoltak Magyarországra, a töltőtollamat beraktam a fiókba, hogy én aztán többé egy sort se írok le. Pedig felajánlották egy nyilas lap szerkesztését... Mondták, hogy nem is kell pártagnak lennem, csak szerkeszsem a lapot. De nemet mondtam, természetesen. Később találkoztam az egyik kolozsvári szerkesztővel, aki azt mondta: te hülye, tudod, hogy mennyi pénzt kereshetnél volna? A háború végétől megint írtam, de aztán persze el-

jött az az idő, amikor úgy, ahogy voltam, kirúgtak a sajtóból, mivel nem voltam hajlandó azt írni, amit a kommunisták diktáltak. Summa summarum, szabadúszó lettem, jobban mondva munkanélküli. A feleségem tanári fizetéséből tengődtünk abban az időben, na meg a műfordításokból. Majd meséket kezdtem írni, a *Szikra Ferkót*, a *Gyöngyharmat Palkót*, ezeknek sikere volt, így ért véget az a szörnyű periódus.

– Nem érezte a meséírás egyfajta rendszer okozta kényszernek?

– Dehogy! Imádtam meséket írni. A borzalmas valóságot tényleg csak a meséken keresztül lehetett elmondani, és ezek is tulajdonképpen olyanok voltak, mint a regényeim, amelyekben szintén sok a mesés elem. Én egy jó kedélyű ember vagyok, mindig is az voltam, és akartam adni ebből a kedélyességből az olvasónak is. A mesék azért vannak, hogy visszazaradjanak minket a gyermeki álomvilágba, ahol pontosan az győz, akinek győznie kell, és az bukik el, akinek el kell buknia. Mert ezt a gyermekeknek idejében meg kell tanulniuk. A saját gyerekeimnek, a fiának és a lányomnak is írtam ezeket a meséket, imádták is őket, de az erdélyi gyerekek szintén. Volt a Napsugár nevű gyereklapban havonta megjelenő mesesorozatom, amelyből az erdélyi iskolások a magyar történelmet tanulták játékos formában, azokban a vészes időkben, amikor nem igazán lehetett hiteles tankönyvet látni a tanintézményekben. *Óseinkről*, *hőseinkről* címen kötetben is megjelentek ezek az írások.

– Íróként kit tekint mesterének?

– Erre könnyen felelhetek: Kós Károlyt. Délutánonként beültünk a Belvárosi Kávéházba, és Károly bácsi odajött hozzánk, fiatalokhoz. Csupa tűz volt. A legtöbb emberrel magázódott, de nekem felajánlotta, hogy tegezzem. Én nem nagyon akartam tegezni, mert nagyon tiszteltem, de ő

szinte megparancsolta: Márpedig tegezzél! Nem tudom, de meglátott valamit bennem, és attól kezdve mindig pártolt és biztatott. Amikor megírtam az első színdarabomat, irtózatot bukás volt. Ezt a feleségem is megjósolta: Szívem, ez bizony bukás lesz! És így is történt. De én nem hagytam annyiban. Írtam egy második színdarabot, és azt mondtam, lesz ami lesz, de belevágok még egyszer. Természetesen azt is elolvasta a feleségem, és azt mondta: Szívem, ez nagy siker lesz! Az is lett. Minden színész és rendező, csaknem minden erdélyi városból ott volt a premieren, hiszen az első nagy bukás után látni kívánták a másodikikat is, a kegyelemdőfést. *33 névtelen levél*, ez volt a darab címe. Az első felvonás után a függöny mögül hallottam, hogy a közönség lelkesen tapsol, de a szünetben a jólelkű kollégák kijelentették, hogy ez meg fog bukni. Akkor odalépett hozzájuk Kós Károly, és azt mondta nekik: Irgyék vagytok, mert ti nem tudtok ilyen színdarabot írni! A darab több, mint kétszáz előadást ért meg, tévé- és rádiójáték is készült belőle. A csehek, a románok is játszották, Pesten is bemutatták. Mindenütt siker volt, így afféle rendes színpadi szerző lettem. Persze voltak darabjaim, melyeket egy idő után letiltottak, mert kényes témákat piszkáltak meg velük. Volt például egy nagyon pimasz darabom, amelyről szinte biztosan tudtuk, hogy le fogják tiltani, hiszen odaoda mondogattam benne a rendszernek. A bukaresti főember, a cenzor végignézte a főpróbát. Én meg a feleségem remegtünk, vajon mit fog szólni, engedélyezi-e. Azt mondta, hogy rendben van, mehet a darab, a szocializmusnak az az erőssége, hogy ha hibák vannak, azokat fel kell tárnai, és ez a darab nagyon helyesen ezt teszi. Nem tudtam mire vélni a dolgot. Ám utána félrevont minket, és felvilágosított: Nézze, kedves Méhes, én nem vagyok hülye, csak ember. Ezt a darabot

abszolút nem szabadna engedélyezni, de én most megteszem. Megöleltem. Ő volt az egyetlen cenzor, aki mindig mellém állt, a későbbiekben is.

– Ön a lírát leszámítva tényleg minden műfajt kipróbált. Írt regényeket, meséket, színdarabokat. Melyiket érzi leginkább közel írói egyéniségéhez?

– Ez az a kérdés, amire nem lehet válaszolni. Már mondtam, mennyire imádom a meséket. A meséket csakis imádni lehet. Csodás a világot jelentő deszka is. De egyszer csak rám jött – hatvanévesen –, és kedvet kaptam a regényhez. Azt is mondhatnám, hogy elkapott a hév, és sodort magával. A regény történetei vittek engem, és persze én őket. Ez egy szimbiozis, egyikünk húzza a másikat a végkifejlet felé. De mindhárom műfajt szeretem, bár ma már színdarabokat nem írok, a színpadhoz már túl öreg vagyok.

– Mit jelent önnek az írói létforma a mindennapi életben?

– Polgári író vagyok, a szó régi, el nem kopottatott értelmében, noha vállalom az „elkoptatott” értelmet is. A polgári életről írtam. Így, kilencvenévesen, úgy mondanám, hogy írói létformám a családom és a barátaim. Örvendezek, ha az író-társaim, barátaim eljönnek hozzám. Nyitott, vendégszerető ember vagyok. Akkor vagyok legboldogabb, mikor a családom körülvesz. A lányom és a fiam már túl vannak az ötvenen, de még felnőtt fejjel is olyan szoros kapcsolat van közöttünk, mint egykoron. A menyemmel is csodálatos a viszonyom. A feleségem is nagyon szerette őt. A menyemmel kapcsolatban egy könyvet is álmodtam. A kétharmada már meg is van. Hát így élek. Minden nap dolgozom, azokról írok, akiket szeretek, és abban reménykedem, hogy egyszer újra találkozhatok a feleségemmel.

Győzelmes Gábrriel Fantasztikus regény (1966)

– Könyveket dugdosnak a piszkos patkányok – pattogott Vackeráj ezredes. – De én majd fel-túrom ezt a nyomtatott szemetet. Minden Gorilla, aki könyvet talál, előlép fő Gorillává, és egy héten át dupla adag Váditint kap.

Ilyen biztatás után a Váditintól már amúgy is megvadított Gorillák felugrottak teherautóikra, s a kocsi nekivágtak Parázsiának. Persze, arra nem vállalkozhattak, hogy az egész várost átkutassák. Kiszemeltek maguknak tehát egy-egy gyanús háztömböt, olyan házakat, ahol tudósok laktak vagy diákok, akik különösképpen gyanúsak voltak, mivel tudásra törekedtek és tanulni akartak, tehát pontosan az ellenkezőjét annak, amivel a Gorillák büszkélkedtek: tökéletesen tudatlanok, s azok is akarnak maradni.

Mindent felhánytak, szétbontották a kályhákat, felfeszeggették a padlót, végigkopogtatták a falakat, de könyvet sehhol sem találtak. Egyetlen darabot sem. Nem is találhattak persze, mert mire egy könyvet kutató csoport felért a lépcsőn, betört egy lakásba, addigra a könyv, ha volt egyáltalán könyv odabenn, már át is repült az ablakon keresztül egy másik lakásba, esetleg spárgán eresztették le egy-két emelettel, vagy drótszálon lefogott piaci szatyorban húzták feljebb.

Reggeltől délig kutattak a Gorillák, száz lakást is végigszimatoltak, teljesen hiába.

Vackeráj ezredes dühében csuklani kezdett: – Itt az ideje, hogy felrobbantsuk egész Parázsiát.

Slussz Simon idegesen kattogtatta géppisztolya billentyűjét.

– S ha arra gondolok, hogy üres kézzel kell jelentést tennünk Cudariciusznak – mormogta.

Ettől Vackeráj úgy megrémült, hogy nyomban elállt a csuklása, viszont támadt egy ötlete. Magához intette az egyik motorkerékpáros futárát.

– Hé, te... – aztán sugdosott egy darabig a fülébe. A motorizált szőrösingest tisztelgett, gépére pattant és elszárgult. Mintegy tíz perc múlva visszatért, és átadott Vackerájnak egy gondosan beburkolt lapos csomagot.

– Tessék, itt a könyv – vigyorgott rá társára Vackeráj ezredes. – A laktanyámból hoztattam. Van ott egy ládára való ilyen szemét.

– Minek tartogatod?

– Meg-megmutogatom derék szőrösingeseimnek. Egyikkel-másikkal meg is etetek néhány lapot, hogy tudják, milyen rossz ízü. No, gyerünk a következő lakásba.

Betörték egy pincelakás ajtaját:

– Házkutatás! Joe Gorilla nevében – ragadta mellen Slussz Simon a lakás gazdáját, egy magányos öregembert. – Te könyvet rejtegetsz, gazfickó!

– Én, uram? – rebegette az öreg.

– Kuss! – lökték oldalba puskatussal. Ezalatt Slussz Simon ügyesen a szekrény mögé csúszta a Gorilla-futárral hozott könyvet.

– Uraim, nézzenek reám – tápáskodott fel az öreg, és mellére szorította a kezét. – Hogy is olvashatnék, mikor vak vagyok.

– Kuss! Hogy hívnak?

– Plusz Mihálynak. Harminc esztendeje vak vagyok.

– Kuss! Húzzátok félre a szekrényt.

Persze, megtalálták a könyvet.

A vak öregember kapott néhány pofont, aztán megbilincseltek.

Egy óra múlva már meg is jelent a Gorilla Lapok különkiadása:

VESZEDELMEK KÖNYVREJTEGETŐKET FOGOTT EL A GORILLA-GÁRDA.

VAKNAK ÁLCÁZTA MAGÁT A BANDAVEZÉR.

MÉG A MAI NAPON RÖGTÖNÍTÉLŐ BÍRÓSÁG ELÉ KERÜL

A KÖNYVREJTEGETŐ BANDITA.

HALÁLÓS ÍTÉLETET KÖVETELÜNK A BANDITA FEJÉRE.

Ilyen címek ordítottak a Gorilla Lapok első oldalán. Aztán izgalmas tudósítás számolt be Slussz Simon és Vackeráj ezredesek hóstettéről, akik Plusz Mihály után sorra elfogták az egész bünszövetkezetet. Ezek pedig nem voltak mások, mint annak a háznak a lakói, amelynek pincéjében a vak öregember, Plusz Mihály meghúzódott.

Megbilincselték és teherautón a Gorilla-palotába szállították valamennyiüket. Egyenesen az emeleti kinzókamrákba kerültek, ahol szaképzett hóhérok vették kezelésbe a foglyokat.

Az öreg Plusz Mihályt úgy összetörték, hogy fél óra múlva már azt vallotta: tökéletesen jól lát, nem is volt vak soha.

Mikor a vallomás után kivették, kétszer is elbukott a lépcsőn, mivel persze ezután is vak maradt változatlanul, csak éppen többé már nem volt szabad bevallania.

A többi fogoly sem járt jobban. A hóhérok és kinzómesterek kezelése alatt úgy megpuhultak, hogy valamennyien azt vallották: odahaza egész könyvtárakat rejtegetnek. Egy idős asszony ijedében százezer könyvet mondott a magáénak. Ebből aztán a kihallgatást vezető Slussz Simon levágott százat, úgy, hogy maradt ezer könyv.

Ez az idős asszony volt az első, aki a bíróság elé került. Kancsi, kissé púpos és bicegő öreg-asszony volt. A Plusz Mihály szobájával szomszédos pincelakásban lakott. Egyébként foltozóvarrónő volt, a szeme a megerőltetéstől ment tönkre, a háta a sok varrástól púposodott meg. A sok kínlórástól, nélkülözéstől megcsúnyult, olyan lett, akár egy boszorkány. Éppen ezért őt választották ki a Gorillák, hogy perének tárgyalását a filmhíradóban és a távolbalátóban is bemutassák a nagyközönségnek.

– Íme, ilyenek a könyvrejtegető gazemberek – szónokolt Cudariciusz, aki ebből az alkalomból személyesen állt a felvevőgépek elé. – Sunyi tekintet, méregkeverő vigyorgás. Meg akarják mérgezni Parázsiát a gonosztevők. Sújtson le rájuk a Gorillák igazságosztó keze.

A következő képen látni lehetett, amint az öregasszonyt két délceg termetű Gorilla-legény betuszkolja a Legfelsőbb Gorilla-bíróság épületébe. Az épület homlokzatán nagy aranybetűkkel ez a felírás állt:

IGAZSÁG HÁZA

Alatta ugyancsak arannyal:

EGY IGAZSÁGOT ISMERÜNK – A GORILLÁK IGAZSÁGÁT.

Az épület kapuja becsukódott s odabenn megkezdődött a bírósági eljárás, amúgy Gorilla-módról.

A Gorillák igazságosztása különbözött minden eddig ismert bírósági eljárástól. Nem volt itt tárgyalóterem bírákkal, ügyészekkel vagy éppen védőügyvéddel. A bíróság egy végtelenül bonyolult, egymást keresztező folyosórendszerből állt. Olyan útvesztő volt ez, hogy még az is eltévedhetett benne, aki pedig azt képzelte: mint a

tenyerét, úgy ismeri. Nemezszer megtörtént, hogy az Igazság Házában szolgáló szőrösingések is odavesztek, belebonyolódtak saját szavaikba, igazságot keverték össze hazugsággal, és végül olyasmit vallottak be, ami után őket is elítélték. Általában aki bekerült a Gorilla-bíróság útvesztőjébe, felkészülhetett arra, hogy befejezte az életét.

A kihallgatás alapja a szorzótábla volt. A Gorilla-gárda ugyanis eltörölte a szorzótáblát. Uralomra kerülésük első idejében, mikor még merészkedtek szembeszállni a szőrösingésekkel, egy ilyen vakmerő az alábbi kérdést szegezte Joe Gorillának:

– Maga akarja vezetni Parázsiát? Hiszen még azt sem tudja, mennyi kétszer kettő.

– De tudom!

– Na, mennyi?

– Hat!

Akkor, azon a gyűlésen persze kinevették és kifütyülték a szőrösingest vezért, s a tényen még az sem változtatott, hogy a kérdezőt és a fütyülőket később sorra agyonlőtték a Gorilla-gárdisták. A suttogás elkerülésére, a lakosság megfélemlítésére Cudariciusz eltörölte a szorzótáblát.

– Mától fogva nincs. És kétszer kettő igenis hat, vagy tizenhat, hetvenhat, mindig annyi, amennyinek a Főnök rendel.

Mindezt jól tudta az áldozat is, amikor bekerült a Gorilla-bíróság útvesztőjébe. Bizonyos fokig megnyugtatta, hogy itt nem faggatták már a könyvek felől. Ami a szorzótáblát illeti – gondolta –, majd csak elboldogul valahogyan.

A vádlott, miután betaszígták a bíróság főkapuján, egy kör alakú szobában találta magát, amelynek falain hét ajtó nyílt, mindegyiken más és más szám. A falon felírás volt körbe:

MENNYI EGYSZER EGY?

A vádlott elkerülte azt az ajtót, amelyen a helyes felelet, azaz egy nagy egyes szám állt, egy ideig a kettes, majd a négyes felírás előtt állingált, végül is úgy döntött, hogy leghelyesebb lesz, ha azt feleli: három.

Joe Gorilla annak idején azt mondta, hogy kétszer kettő hat. Eszerint egyszer egy az három. Rávágta tehát a hármat. Abban a pillanatban megnyílt a harmas felírású ajtó, és a vádlott belépett egy sötét, szűk folyosóra.

– Előre... előre... hamar – suttogta valaki láthatatlanul a fülébe, és a vádlott előrebortorkált a sötétségben, a penésztől durva falat tapogatva, egészen addig, amíg a folyosó egy hajlata után fel nem tűnt előtte egy újabb kör alakú szobácska hét ajtóval, újabb kérdéssel a szorzótáblából...

Így kergették a vádlottat folyosóról folyosóra, teremről teremre, végül kivonási és összeadási feladatokkal tarkítva a szorzást. Végtelennek tűnő, dohos és vaksötét folyosókon támolygott. Nem hallott mást, csak saját csoszogó lépteit, de most ez a csekély zaj is fenyegetőnek tűnt számára.

– Mennyi egyszer egy? – villant fel előtte hirtelen egy felírás.

Ekkorra a számtalan kérdés után a vádlott rendszerint már annyira összezavarodott, hogy gondolkodás nélkül rávágta:

– Egy!

Ekkor egy éles csöngetést hallott, ami rendszerint ráébresztette a hibájára. Ettől persze el-

veszítette a fejét. Jóvá akarta tenni a baklövést, helyesbíteni próbált a legközelebbi ajtó előtt, s ahogy ilyenkor történni szokott, véglegesen belebonyolódt az önként vállalt hazugságok szövevényébe, úgyhogy e fenyegető csengetések, melyek válasza után egyre sűrűbben ismétlődtek, pánikba ejtették.

Most már loholt a következő szobácska felé, ahol – úgy tűnt – a felírás ragyogóbb.

„Most kell összeszednem magamat – gondolta az áldozat. – Most talán még megszabadulhatok.”

ISMERI A SZORZÓTÁBLÁT? – izzottak a betűk.

– Nem, nem ismerem!

Alighogy ezt kimondta, megnyílt alatta a folyosó padlója s lezuhant egy még dohosabb, penészebb helyiségbe, és egyre növekvő fénybetűk villogtak reszketve a szeme előtt:

BÜNÖS! BÜNÖS!! BÜNÖS!!!

Újabb, jéghideg pincébe zuhant le az áldozat egy megnyíló csapóajtón keresztül; nem is pince volt az már, hanem szűk cella. Itt tartották étlenszomjan három napig, s Cudariciusz Cézár – mert az ő ötlete volt a Gorilla-bíróság megszerzése – még azt a pokoli kínzást is kiagyalta: az áldozattal óránként közölte egy hang, hogy harminc perc múlva kivégzik, majd a fél óra leteltével tudomására hozta, hogy a kivégzést egy órával elhalasztották. Ezután másfélórás hallgatás következett, melyet újabb bejelentés követett. Az elítélt üvöltött, jajgatott, aztán teljesen közönyössé vált, hogy a legközelebbi harmincperces halasztás után újból kezdje a tombolást. Végül a három nap leteltével, mikorra teljesen elgyötörték az áldozatot, ugyanaz a hang közölte, hogy Joe Gorilla megkegyelmeztet neki, ártatlansága kiderült, csupán egy jelentéktelen mellékbüntetés kell letöltenie.

A hirtelen rászakadó örömtől megzavarodott áldozat cellájának ajtaja felpattant, és a nyomorult kiléphetett.

– Erre... Erre... – ismételtette egy barátságos hang, s a kiszabadult végtántorgott egy kelle-mesen megvilágított folyosón.

– A „Vidámság kapuján” át fog távozni – lépett eléje egy mosolygós, idősebb Gorilla-gárdista. – Ó, az pompás hely, ott fogja kitölteni azt a bizonyos mellékbüntetését.

– De hiszen ártatlan vagyok! – erősködött az áldozat.

– Persze, persze, hogy az. De meg kell értenie, minekünk adnunk kell a Gorilla-gárda tekintélyére. Csak úgy kurtán-furcsán nem bocsáthatjuk el.

– S mi az a mellékbüntetés?

– Majdnem semmiség. Álljon fel a mérlegre. Az elítélt engedelmeskedett.

– 83 kiló... – mondta az idős Gorilla.

Elővett egy táblázatot és nézegetni kezdte:

– 29 kiló...

– Nem értem... – dadogta az áldozat, és újból feltámadó félelmében izzadni kezdett.

– Ej... ej... hát mit lehet nem érteni ezen? – csóválta fejét jóságosan a Gorilla-bácsika. Arról van szó, hogy mi, Gorillák, emberségek vagyunk. Roppant emberségek. Mi nem ítéljük el a bűnösöket évekre, évtizedekre vagy éppen életfogytiglani börtönbüntetésre. Mentsen meg bennünket ettől a jóságos isten! Csupán kilókra. Fogyásra ítéljük. Most már érti?

– Huszonkilenc kilót kell lefogynom? – szörnyülködött el az áldozat.

– Nem, nem, dehogyan – mosolygott a Gorillatiszt. – Ez az ítélet azt jelenti, hogy huszonkilenc kilósra kell lefogynia. A soványság fél egészség!

BESZÉD A PALACKBÓL

SZŐCS GÉZA rovata

Vagy a néger

Néhány hónappal ezelőtt e rovatban egy 75 évvel ezelőtti vers-antológia ürügyén azzal foglalkoztunk, vajon az adott kor hány költőjét kell a szerkesztőnek beválogatnia, ha biztos akar lenni abban, hogy minden jelentős költőre felfigyelt. Vajthó Lászlónak ez egy 132 fős költői mezőny keretei közt briliáns módon sikerült – antológiájában megtaláljuk úgyszólván valamennyi olyan költő nevét, akiket az idő, a legfőbb bíró, hitelesített. (Itt viszont engedjünk meg magunknak egy szkeptikus zárójelet. Mégpedig arról, hogy ez a legfőbb bíró, vagyis az idő – vajon biztos, hogy jó bíró? Hányszor lehattunk szomorú tanúi annak, hogy Legfelsőbb Bíróságok is mekkorákat tévedhetnek! Vajon miért gondoljuk, hogy az értékelismerés biztosabb, az ízlés kifinomultabb, az ítélet megalapozottabb, a kánongyártás professzionálisabb – pusztán azért, mert eltelt 50 vagy 100 év?)

Említett írásomban is épp csak hogy szóvá tettem, hogy Vajthó antológiájából azért egy-két név érthetetlen módon hiányzik (mai szemmel olvasva, persze), elsősorban a Dsida Jenőé. Az Irodalmi Jelen márciusi számában Dalos László tanár úr felhívja rá a figyelmet, hogy a negyvenes évek elején megjelent újabb antológiájában Vajthó elégtételt szolgáltat Dsida Jenőnek, sőt, további jelentős költők is bekerültek a megismételt változatába. (Jelentős költő itt megintcsak azt a költőt jelenti, aki 1940-ben nagy valószínűséggel még nem volt az, de a szerkesztő éles szeme meglátta benne, hogy figyelemreméltó életművet köszönhet majd neki a magyar irodalom.)

Nincs szerencsém az 1800 példányban megjelent második Vajthó-antológia tulajdonosainak boldog – vélhetően 1800 fős – klubjába tartozni, mi több, sajnos még egyszer sem vehettem kezembe e könyvrítkaságot. Ám Dalos László szelektív névsora megerősíti bennem azt a feltevést, hogy két költő ebből a „jóvátételi” antológiából is hiányzik.

Két olyan költő, akiket elsősorban nem költőként tartunk számon – ezért sem említettem a nevüket múltkori eszmefuttatásomban. Íróként híresek elsősorban: mindketten prózai műveikkel aratnak kései (és elkésett) sikereket haláluk után egy-másfél évtizeddel. Húsz évvel ezelőtt a kutyát sem érdekelte a sorsuk, végzetes magányban éltek száműzött-életüket Amerikában. Aztán főbe lőtték magukat.

De mára már fölfedezték őket mint költőket is. Pontosabban: idézni szokás néhány költeményüket. Irodalmi ünnepélyek, évfordulós műsorok slágerei ezek a versek, s akik hallgatják őket, lelkiük mélyén tudják, hogy ezúttal egy nagy regényíró versét hallják. Véletlenül sem úgy gondolnak a szerzőre, mint költőre. Megkockáztatom az állítást, hogy ha nem írják meg prózai műveiket, sem Márai Sándor, sem Wass Albert verseit nem szavalná és nem olvasná (és nem is adná ki) senki.

Merthát róluk van szó, persze. Más-más okokból, más-más közönség szemében, más-más esztétikai premisszák alapján, no meg a két szerző szimbolikussá vált sorsának (e sorsok imponáló erejének) köszönhetően műveik ma a legfontosabbak és népszerűbbek közé számítanak.

Prózai műveik.

De vajon milyen költők ők – ha leszámítjuk az említett, slágerre vált verseket, melyekről rögtön megállapítható, hogy nem költői eszköztáruk, hanem történelmi és morális üzeneteik révén vívtak ki maguknak elismerést, tetszést és népszerűséget. Igen, ezek fontos versek. De vajon jó versek is egyben? És ha igen – tegyük fel, hogy igen – akkor is: vajon egy jó költő jó verseivel van-e dolgunk, vagy pedig egy jelentéktelen költő jó verseivel? Hiszen ilyenre is akad rengeteg példa.

Nos: úgy gondolom, hogy mindketten jó költők voltak. Nem meghatározó költői géniuszok, de nem is letagadni vagy elfelejteni való poéták.

Azt is gondolom egyébként, hogy Vajthó mindkét antológiájában nyugodtan szerepelhetek volna, főleg, ha összevetjük őket nyolcvan-kilencven olyan költővel, akikről azóta sem hallott senki, de a szerkesztő tetszését akkor elnyerték. Ezt, amit most leírtam, nem szeretném túlhangsúlyozni, nehogy úgy nézzen ki, mintha elmarasztalnám Vajthó Lászlót. Dehogyan, sőt – végtelen respektussal vagyok iránta egyébként is, de antológiái miatt is, amelyekben megpróbálta a lehetetlent: megállítani a folyamatot, hogy pillanatfelvételt készítsen róla, vagy keresztmetszetet, vagy röntgenképet, egyszerűen hogy felmutassa a mozdulatlanban a mozgó, építő, romboló, áradó, pusztító és felemelő erőt, száznál több költő együttes szavában a kor egyszerre elegáns és csikorgó, folyékony és dadogó, bölcs és hadaró beszédét.

Márai és Wass Albert első verseskötetei a huszas-harmincas évek fordulójára már nemcsak, hogy megjelentek, de ezek a kötetek a szerzők lírai életművének nagyobbik részét teszik ki. Legtöbbet idézett költeményeik később születtek – de próbáljuk most elfelejteni ezeket, s foglalkozzunk csak azokkal a verseikkel, amelyeket huszon- és kora harmincéves korukban írtak, de mindenképp 1940 előtt.

Itt van rögtön Márai *Harminc* című verse. (Wass Albert verseivel – amelyekre talán legelsőként éppen Dsida Jenő sietett felhívni a figyelmet – legközelebb foglalkozunk.)

Hogy a magyar költő harminc-harminckét éves kora körül életét és pályáját egyféle lírai leltárban szokta összefoglalni, ezt mindenki tudja, még az is, aki csak József Attila és Kosztolányi vonatkozó verseit ismeri. A *Születésnapomra* a nevezetesebb, a Kosztolányiét mint ennek egyik elő-mintáját tartjuk számon. No és vajon Márai versét (aki vele azonos napon született, ha nem is egyazon évben) ismerte-e József Attila? Megragadt-e fülében a vers merész felütése, füttyörésző-hetyke (sőt, talán a nyeglés pózát is karikírozgató) lazasága? Figyeljünk:

*Harmincéves vagyok. A szeretőm
Elaludt a zöldrípszes heverőn.*

*Inge fodrát szellő lebegteti.
Két mellén alusznak a kezei.*

*Most veszem a kalapom s lemegyek,
Férfi vagyok s valamit keresek.*

Eddig tökéletes. Innen kezdve a vers esik, kissé túlmagyarózottnak, kissé erőltetettnek tűnik:

*Talán az Istent, tán egy új szeretőt,
Tudom, hogy örökké keresem őt.*

*Járok, nézek, valamit keresek,
Senkit nem gyűlölök s nem szeretek.*

Ez viszont majdnem a Nincsen apám, sem anyám... hangvétele.

A vers felénél tartunk, az ötödiknél a tíz kétsoros strófából. Ugorjunk a végéig:

*Nyújtózom, dűnnyögök és hallgatok.
Jó az idő. Harmincéves vagyok.*

Közvetlenül ennek szomszédságában olvasható egy vélhetően ugyanakkortájít írott másik verse, amelyet egészében idézünk, mint annak bizonyítékát, hogy Márai harmincéves korára, ha nem is a forma virtuózává, de fölünyes tudású,

az érzékenység és bölcsesség ritka kettős erőnyével rendelkező, a szavak pontos súlyát és jelentését tévedhetetlenül érző és használó költővé érett:

Mint a hal vagy a néger

*Egyszer decemberben megálltam Pesten
Az Emke előtt és szédülve álltam
S gondoltam: ez is a hazám itt. –
(Ahogy forradást tapogat az ember
Homlokán s mondja: ez is én vagyok,
Vagy mint a néger Londont nézheti,
Ahol véletlenül megszületett.)
Villamosok mentek és este volt,
Szemergő, vörhenyes eső esett
a Keleti fölött; egy nagyapám
Negyvennyolcban csakugyan elesett
A hazáért és Viktor Gorlicenél
A fübe harapott s én kenyerem
S füves mezők és lányok illatára
Emlékeztem hazámból vissza német
Utcákon és Luxorban elsápadtam
Egy sötét téren, mert magyar szavakkal
Szóltott egy arab s néha gorombán
Feleltem franciáknak s kiabáltam,
Hogy én magyar vagyok, mifene más?...
Az Emke előtt álltam és szemergett
A vörhenyes fényben a téli felhő,
Lovak mentek, újságot kiabáltak,
Egy plakát viritott, valami szappan.
Egy nő azt mondta: jer, kicsikém,
Majd valami speciálist csinálunk
És egy fény folyton ordította: Baksőr!...
S valami egyre rángott és csilingelt,
Akkor mégis elszédültem s megálltam
S néztem magam körül, akár a néger
Londonban, mint a hal a nápolyi
Halaskosárban, mint az ember nézhet
Itt a földön.*

Tengelytánc

*Az elmúltba szemem tétován tekint,
Egy percre csak! Üldözi a jelen,
Nem pihenhet régi emlékeken,
Unos untalan visszatér megint.*

*A jelen, oh! a jelen mindig bántott,
Amerre én, mindig arra haladt,
Tövisekkel hinté bé az utamat
S elvett tőlem reményt, boldogságot.*

*Nem veheté el, bár kínozott nagyon
– Történik minden, ahogy írva vagyok –
Nem veheté el, nem, a jövőt tőlem.*

*Tövises úton segít a jövőndő;
Jövőben dicsőül meg a szenvedő;
Jövő mutatja az utat előttem!*

(József Attila: Jelen, Mult, Jövő)

1

Az elmúltba szemem tétován tekint,
mennyi terve van még lendületben
letisztult már, ami érthetetlen
eső, mint esti áram cseppeket hint.

Az esemény is majdnem meztelen
új istennő létében lubickol,
szerteszét szítál, az arca bíbor,
zsúfolt életről zenél az esztelen,

élvezi, hogy mindkét keze szabad,
felesel a termékeny világ alatt,
suttog, hibája aranyhiba legyen,

a tudás terhétől kövérre hízik,
immár félve lép, magában nem bízik,
egy percre csak! Üldözi a jelen.

2

Egy percre csak! Üldözi a jelen,
alagútnapok lépcsőként szűkülő
álmaiban követi tágas mező,
bolygóként vezet, hogy előtted legyen.

Szíve nehezezként óv, ólomkötény
valami röntgen-szem, mintha borulna
fel az agy kémiai egyensúlya,
hozzálát, ő lesz az utolsó remény.

Hideg, zavaros vizekben önmagad
horogra tűzött élőcsalítja vagy,
nyúlketrecében tűnődsz jelképeken,

te vagy a halálra élő példa,
bár egyhelyben forog a fénysziréna,
nem pihenhet régi emlékeken.

3

Nem pihenhet régi emlékeken,
lehet a jelen hívása téves,
felszínen a fájdalom több éves,
szembogárörvényen elmélkedem.

A belső rezzenések nyilait
kivédeni lesz-e elég erőm,
a külső végtelent, agyvelőm
ha fogadja, kémleli álmait?

A jelen s a jövő, pikkely-számlapok
felezővonal a fényben kavarog,
s a lehámló díszlet újra visszaint.

Buborék a levegőt fényre szövi,
hínárhoz hasonlóan múltat benövi,
unos untalan visszatér megint.

LIPCSEI MÁRTA

Belső dialógus

(egy J. A. szonett koszorúsítása)

4

Unos untalan visszatér megint,
a szándék lebeg világba dobva,
élő hangja is lesz, ha dalra futja,
a sötétségből nappalba ér mind.

A gyávaság, félelem túr egymásba,
hiába a vágy, akarat, fehér hó,
bőr alatt a futó ér megroppanó,
számolok, álom álomba bezárva.

Dühödt rémeit nem én teremtem,
nincs halott kit el kéne temetnem,
a palack szelleme, a jelen vár ott,

megragad majd, fel a hegytetőre,
koccan a kulcs, senki nem véd tőle,
a jelen, oh! a jelen mindig bántott.

5

A jelen oh! a jelen mindig bántott,
fejemben a belső dialógus,
mint mágneses körökben a pólus,
vonzotta az élő, külső világot.

Tudat alatt, csak úgy véletlenül,
hintáztam a jelen hangulat-egén,
mint pörgő porszem féltő szigetén,
s tűnődtem e játék mibe kerül.

Rájöttem a szív csak kódolt hála,
a világ a pofátlané, s nála
terített asztalon a jó falat.

Láttam reszkető sáskahad hogyan lesz,
hordalékkal kevert hit, s az új stressz
amerre én, mindig arra haladt.

6

Amerre én, mindig arra haladt
hullámzó fények sugárzó ujjja,
színén legbensőbb világ tanúja
árnya tengerkébe bukva maradt.

Rebbenéssel a világot seperve,
földi, égi tájon pillanat érik,
káprázat, bűvölet talán él egy évig,
árny féltékeny szirmát seprí napkelte.

Szelektől kiszélesedő völgyek éle,
a gyökértelen az eredeti vére,
mi tágitja a membrán univerzumot.

Magamat én viselem úgy tűnik,
emlékek kapuja nyílik a bűnig
s tövisekkel hinté bé az utamat.

7

Tövisekkel hinté bé az utamat
a nap, ha új dalra nem futotta,
s úgy lebegtem a világba dobva,
várva mi lesz a jövő feladat.

Az ember poharát ha megissza,
harap hozzá elveket, ideát,
kánikulában a hűvös teát,
érelődik, jó ha nem néz vissza.

Sorra merülhet benne minden dallam
a sűrű csönd, unalmas derű, halkan
viszi magával a vágott virágot.

Látható a mag, ha válik a burok,
kötélként az élet, mint a hurok,
s elvett tőlem reményt, boldogságot.

8

S elvett tőlem reményt, boldogságot
az idő, irreverzibilis szálán
mohón áldoztam pillanat oltárán,
mit a sejtek csipkebokra vágott.

S pergett szítalón jövő reménye
a lélegzetvételnél csodában,
éltem visszhangzó ősz templomában,
színt kevertem, eltűnt egék kékje.

Egy új világot akartam írni,
és nem egymást vígan széjjeltörni,
de érdekelt, mibe kerül nagyon.

Fűszereztem életem, mint a bors,
a megélt lüktetéseket a sors
nem veheté el, bár kínozott nagyon.

9

Nem veheté el, bár kínozott nagyon
lassan bennem minden újjáépül
ismét sugárzik, újra megszépül,
ahol a szó kibuggyan, ott lakom.

Tavasz nevében tisztulhat a kor
a nyelv alatt, szerterajzik a hang,
a vers dadogva félrevert harang,
Isten tetszésére mámor a jó bor.

Emberségből példát betűkre fűz,
a kimondhatatlan villámokat űz,
pénzre harap a sáskahad, hagyom.

Mintha bámulnék óriás plakátot,
felejttem ami egymásnak ártott
– történik minden, ahogy írva vagyok.

10

Történik minden, ahogy írva vagyok –
az elmúlás bája újra meglegyint,
kitagadod az álomhalált megint,
virágok érlelik arcukat napon,

a lélegzet formáit idézed,
érted a csendet, szerelmet, hangot,
szelídség vágja ereid s a rangot
önmagához tereli a végzet.

Delfinek úsznak, a derű hálás
száz fűszerével serkenti az áldás,
rög, gyökér, sír kinyílik előttem.

Mintha a fül, száj rabságba ejtene,
miért ilyen a világ? A múlt jelene
nem veheté el, nem, a jövőt tőlem.

11

Nem veheté el, nem, a jövőt tőlem
idő tekintete az elmúlásnak
hátat fordít, a suttogó imákat
a halál szárnya röppenti belőlem.

Végül úgy égünk, mint az őszi fák,
elkísér sárga levelek búja,
helyed formáddal töltöd ki újra,
lámpák figyelnek s billeg a világ.

Kihull magából a táj s a jó napod
nyiladozó percében sorsára hagyod
erényed, s beéred ha teli a bendő.

Hirtelen szikravető áramütések
alkonyba hullva helyet cserélnek,
tövises úton segít a jövőndő.

12

Tövises úton segít a jövőndő;
üde színe sugárzik a hitnek,
talán feltámadásomra visznek,
idő tágul, a sebesség egyre nő.

Hitem hitelkártyáját kérem vissza,
futó mosoly is fakad s a víg pokol
gyanús kényszerhelyzeteket kohol,
lenyomatként fény sugarát issza.

Idővisszhang, csendül csábos nevetés,
szétszítál csipkét pergető lány penész,
buborék fűrtjeit viszi kereplő,

kibomló fényben fürge égi láz,
porvilág szívalkonyán szűrődik gyász,
jövőben dicsőül meg a szenvedő.

13

Jövőben dicsőül meg a szenvedő;
elme elismerése a szónak számít,
a jó bánja elnyűtt igazát, ámít
a megőszült Remény, az élvező,

zárt körívekre feszül bolyongásunk,
kérdőjelek életünkre nőnek,
a gondolat arca az időnek,
lehet irányt nyer feltámadásunk,

hull a világ, mint a falevelek,
hangközökbe szelek süvöltének,
többlet a szenvedés, vadulva tőlem

a hit, gondolat, szó sikolt, remeg,
fölriasztja a régi emlékeket,
jövő mutatja az utat előttem.

14

Jövő mutatja az utat előttem!
tükörben nézi magát a láthatatlan,
esti madár száll, nézi magát a Holdban,
reggel úgy látom fénymadarat löttem.

Néma varjú károg: a szeretet hol van?
a semmi üres, a villám digitális,
kegse galaxisban sorsod is fatális,
rácsoadálkozom: mindezt én koholtam?

Mindigben a soha mintha örök lenne,
kitör a vulkán, kavics és láng ég benne,
behavazott fejünkre forró hamut hint.

Életünk talány s a vitaminhiány
az öregedés szívántalma, nyilván?
Az elmúltba szemem tétován tekint.

FERDINANDY GYÖRGY

Gondolatok a hűségről

András Sándor életútját nem kell most itt bemutatnom. Azt ma már minden, szellemi életünk iránt érdeklődő magyar olvasó ismeri. Mint sok nemzedéktársa, ő is 1956-ban vette a nyakába a világot. Élt Németországban, Angliában, több amerikai egyetemen tanított.

Angol, német és magyar nyelven publikált filozófiai, irodalomtörténeti és művészettörténeti munkákat. Negyvenéves tanári pályafutás után tért haza Magyarországra, amint erre megnyílt számára a lehetőség.

Itt, az országban kezdődött, közel a hetvenedik életévhez, életének minden valószínűség szerint legfontosabb és legeredményesebb korszaka. András Sándor azok közé a kevesek közé tartozik, akik hűen az 56-os nemzedék céljaihoz, nemcsak kétvállra fektették ezt a gigászi vadnyugatot, hanem utána volt erejük és elszántságuk hazavinni az óhazába a madárlátta kenyeret, és annak a népek adni vissza a szót, amelytől azt kapták.

Még hozzá több műfajban, a magyarországi szellemi élet szerves részeként, színvonalas környezetben, hatásosan és eredményesen.

A hosszú, negyvenéves nyugati tanulmányút alig két-három angol tanulmánya és magyar verseskötetete után, a kilencvenes évek második felétől úgyszólván minden évben jelenik meg Budapesten kötete. A magyar szellemi életben elfoglalt helye a hazai Vajda Mihályhoz és a londoni Czigány Lóránthoz hasonlóan az új nemzedékek tanító mestere szerepét jelölte ki e keményen és pontosan fogalmazó írástudónak, aki így vall magáról:

*Olyan mindegy minnek neveznek
Krisztusnak szögnek vagy keresztnek –
a három együtt vagyok.*

Ennek az életútnak meggyőződés szerint legfontosabb jellemzője a hűség. Hiszem, hogy a barátok és élettársak sokasága ebben is egyet fog velem érteni. Megismétlem, mert ez itten a lényeg: András Sándor azon kevesek közé tartozik, akik megvalósították az 1956-os nemzedék közös álmát: egy sikerekben gazdag életpálya után volt erejük arra, hogy hazatérjenek, és átadják tudásukat és tapasztalatukat.

Hadd folytassam ezt a laudációt az 1956-os eszméihez való hűség ilusztrálásával. Az *ASAK beadványa az ENSZ-hez*, a XX. századi magyar költészet egyik alapverse, amely az 56-os fiatalok kiáltványából mára egy egész ország hitvallása lett, így szól:

I an elhatározta, hogy utaznia kell. Még hozzá nemcsak Londonból, egyben el az országból is. Úgy akart élni néhány napig, hogy a tárgyak és a szavak ne emlékeztessék szokásos környezetére. A külföldet is csak addig szerette igazán, amíg meg nem szokta, addig érezte jól magát, amíg a legtöbb ember rosszul. Mihelyt belesimult az idegen szövevénybe, már menekülnie kellett belőle. *Unatkozom, persze hogy unatkozom. az orvosi rendelőkben mindig unatkozom, pedig tudom, érdekelhetnének az arcok, az alakok, de nem.* Élvezte saját zavarát és dühét, amit az első napok elkerülhetetlen sűrűlődsége gerjesztettek benne. Otthon bősztették volna az apró kényelmetlenségek és modortalanságok, külföldön szórakoztatták. Tudta, csak rövid ideig kell eltűnnie azokat. Olykor otthon is megvett egy-egy külföldi újságot; valamit olvasott megszokott napilapjában, és szerette volna tudni, hogyan jelentkezik ugyanaz a hír például a francia sajtóban. Szerette a londoni lapokat, bízott is bennük, ám egyszer felfedezte: az angol sajtó, bár szabad, de angol, a francia épp annyira szabad, de francia, és ez a különbség jelentős eltéréseket okozhatott. *unom a sok hülye beteget, mintha mindegyikben magamat látnám. aztán mégsem. azok megadóan üldögélnek, várnak a sorukra.* Maga a tény többnyire ugyanaz volt, mire azonban hír lett belőle, hozzáadódott egyfajta hangulat is – az újság a hírt a helyére tette – és ez a hangulat általában egészen más volt itt, mint ott. Például egy diplomáciai lépést diadalnak könyvelték el az angol lapok, míg a franciák jelentéktelen brit bombaságnak. Nem is annyira tények, mint hangulatok közt töltötte a napjait, időnként jólesett megkavarni azokat. *van, aki kínlódik közben egy kicsit. olyan is van, aki unatkozik, akárcsak én – és az a legunalmasabb. pedig van elég bajom.* Ha külföldre ment, megszokott napilapját nem vehette meg egykönnyen, kisebb helyeken egyáltalán nem, és a helyi lapok az első napokban bizonyos fokig érthetetlenek maradtak, mint egy beszélgetés, amelyikhez hirtelen új partnerként csatlakozik az ember.

Megengedhetett egy-, akár kéthetes kiruccánások, ha nem is gyakran. Pszichiáter volt, külsőleg nyugodt ember, magabiztos. Ellenhíveinek, így nevezte a hozzá járókat (a paciens szót utálta) bejelentette, hogy elmegy, és azok belenyugodtak. Önmagát ellenpápnak mondta: neki magának kellett megtalálnia a bűnököt, amelyeket a bűnös áldozatok meg akartak gyónni. Olykor úgy érezte, azt a bűnt ő találta ki, ellenhíve csak kapott rajta. Mégis, ilyen esetekben is sikerült gyógyítania. Máskor biztos volt a dolgában, de ténykedése eredménytelen maradt. *pedig van elég bajom, igen, van. a feleségemmel meg a fiammal. írhatnak rögtön erről, de egyelőre a rendelőről kell, ma reggel ott ültem. ültem, és mondjuk, most ott ülök. fel akarom idézni,*

ANDRÁS SÁNDOR

A kaland

miközben írok. Már maga sem tudta, rossz pszichiáter-e, vagy az emberek lelki élete túl bonyolult. Esetleg, mint az atomok belsejének vizsgálatakor, már maga a nézés is megzavarja a tényállást, és az minden pillantástól tovább változik. Ez utóbbi esetben ő talán jó pszichiáter, csak az egész pszichiáterség nem igazán jó. Akármerről nézte is a dolgot, ha problémái akadtak, és bizony akadtak jócskán, elveszítette a biztonságát. A tények útra keltek, mint szikláról a kagylók, és visszamaradt egy kis jelentéktelen kő. Ilyenkor úgy érezte, elveszítette magát, ilyenkor utaznia kellett.

Úgy döntött, Dél-Bajorországba megy, valamelyik tóhoz. Írt egy volt barátnőjének, aki már vagy egy éve visszament Münchenbe, lenne-e kedve egy kis nyaraláshoz. Nagyon szeretne újra találkozni vele. Igenlő választ kapott, két nappal tervezett indulása előtt. A lányt valóban kedvelte, bánta is, amikor az elhagyta Londont. Ő kísérte ki az állomásra, és ahogyan a vonatot megindulni látta, elszomorodott. De miközben azt írta a leveélben, hogy nagyon szeretne találkozni vele, érezte, túloz. *hiszen tudom én, hogy most éppen írok, de miért is lenne hazugság, ha azt írom, hogy most ott ülök. akkor ott nem írhattam, hogy ülök, ott csak ülések voltak és van. ülések meg unatkozás. meg olvasás.* „Nagyon jól esne, ha nem kellene egyedül lennem, és nem kellene a véletlenre bíznom, hogy annál a tónál találko-e valakit” – ezt kellett volna írnia, ám ezt, ugye, nem lehetett. Nem mindegy, kivel megy, a választhatók közül viszont bárkivel szívesen ment volna. Ingridet kedvelte, azért csak miatta nem utazott volna Dél-Bajorországba. A hely vonzotta, a lány ennek egyik lehetséges függvénye volt. Valójában nem tudta, mit érez. A középerős vonzalom, így osztályozta, viszonyra volt alkalmas; a gyenge vonzalomtól, tapasztalata szerint, csupán kalandra futotta, nem bírta ki a nagyobb közelséget. Az erős vonzalom pedig talán szerelem. Nem vonakodott ilyen esetekben szerelmesnek mondani magát, se magának, sem a nőnek. Barátainak csak erős vonzalomról beszélt, és hagyta, hadd gondoljanak, amit akarnak. Maga sem tudta legtöbbször, hogyan is van vele, az erős vonzalom tény, a szerelem viszont csak egyfajta hangulat, ezért kérdéses. *kézbe veszek egy folyóiratot, régut, csakis régut tesz ki az orvos, miután kiolvasta a családjá, gondolom, az egész család átápolta, meggyűrődte, bezsírozta kicsit, teletelhegték, talán a végén is, hiszen valószínűleg, hogy használtan venné, persze lophatta, elemelhette máshonnan, de annyira smucig még-*

sem lehet, jól keres, biztos jól. Ingridben azt volt jó, hogy nem okozott problémákat. Ian erős vonzalomra vágyott, a középerős nem bírta sokáig, ugyanakkor éppen ezt találta a legkiegítőbbnek.

A müncheni állomásra telefonált, rögtön megérkezése után. Szomjas volt ugyan, de kettesben jobb lesz inni, gondolta, ha csak kávé is. Minden fülke foglalt volt. Megállt az egyik előtt, benn szőke nő magyarul valamit hevesen, a másik fél közbevetésekor felnevetett, aztán tovább zúdította a szót. Mikor észrevette, hogy kinn egy férfi vár, mindjárt, amúgy mellékesen, kikezdett vele az üvegen át. Úgy mosolygott, hogy rá is mosolygott. Ian figyelte a nőt, azon töprengett, vajon kivel osztozik ezen a mosolyon. Az a másik nem tudja, hogy éppen megkárosodik. „Még jó, hogy nincsen televíziós telefon”, gondolta. *hát olvasom, hogy diána hercegnő meghalt, és hogyan halt meg, alagútban, a kocsi toálkáros, a sofőr viszont épen maradt. mindezt már tudtam, most mégis mintha először hallanám. éppen ez kellene nekem, szakadt meg hirtelen az unalom, mint a lepedő, ha kétfelől húzzák.* A nőn világosbarna szarvasbörköt volt, fején, müncheni divat szerint, kalap. Az ember szereti megosztani magát, Napóleon a fürdőkádban levelet diktált, és közben csatatervet készített. Végül is minden ember maga az Olimposz, adta vissza Ian az egyik neki juttatott mosolyt. A képtelevon biztos haladás lenne, de szörnnyű korlátozás is. És megint arra kellett gondolnia, amire már sokszor, hogy minden emberi diadal végső soron is egyben, ezért kérdéses, hogy az ember mennyi diadalt bír ki.

A nő még mindig beszélt. Nyilván azt gondolta, mosolyával megengeszteli a férfit. A szomszéd fülke közben megürült, de azelőtt is állt valaki, az vette birtokába. „Most megállapítja”, rögzítette Ian, „hogy jól vagyok öltözve, a zakóm valóban elsőrangú. Vajon észrevette-e, hogy angol? Most az arcom értékel: erős orr, sűrű szemöldök, széles, de jóval száj, férfias. A szem barna, úgy látszik, szereti, sűrűn beletekint. A haj kissé őszülő, dús, hanyag. Igen, a karomon esőkabát”, bólogatott vissza a nőnek, aki kérdően pillantott oda, aztán rá. *hogyan is lehetne megszabadulni az asszonytól, gondolom hirtelen, mint a lepedőszakadás, amikor éppen szakad, kísétálni a roncsokból, egy kevés zúzódással, mint a sofőr, tőlem vihetnek hordágyon is.* Ian felhúzta a vállát, visszaeresztette, megcsücsörítve az ajkát: az ember sohasem tudhatja, holnap milyen idő lesz. A nő most a kis borjúbőr utazótáskát nézte, Ian is lepillantott a lábához. Tulaj-

én, András Sándor Autonóm Köztársaság kérem, hogy vegyenek fel a hatalmak körébe, mert megsalt mind, ki eddig képviselt, s én magamat akarom képviselni végre. Faképnél hagytam minden hatalmi tömböt, mely harsogta, hogy életem érte boldogan adom, és most jelentkezem: tömegbázis és ember, vagyis a nagyok közt is legnagyobb hatalom. A föld üres saktábla, s nélkülöm nincsen játék, mert én vagyok mind a két támadó csapat: e kuncogó világban önmagam ellensége, aki elvetemülten a torkomon ragad. Nekem nincs repülöm, se bombám, se rakétám, se atomhajtott flottám, se távfegyverem: csak hagyományos vágyakat tárol köztársaságom, s tudom, ki nincs velem, nincs azért ellenem. Elég volt, dühig untam, ne magyarázza senki szurony-komolyan, hogy én mit akarok, ezt vagy azt; megvallom, többnyire mind a kettőt, az én lelkem nem mosták tisztára angyalok. Keresem magamat, így él köztársaságom, tévedni bátor és találgatni szabad. Kérem, hogy vegyenek fel a hatalmak körébe, s ha nem, rám a jövőben ne számítsanak.

A kiáltás, úgy érzem, nem volt hiábavaló. Visszhangja – ugye, hallják? – ma is él bennünk, valamennyiünkben, akik – híven 1956-hoz – ma is Nagy Imre, a Forradalom miniszterelnöke törött szemüvegén át nézzük ezt a repedt nagyvilágot, amelyben élünk adottott.

A Mikes Kelemen Körnek a hősi idők óta tagja és résztvevője András Sándor, akit ma már senki se keres az S-betű alatt az Irodalomtörténetek szótáráiban. Remélem, hogy a Magyar Irodalmi Figyelő díja ismét nyomatékosan fel fogja hívni rá a figyelmet.

Öröm és megtiszteltetés számomra, hogy a 2005-ös év díját András Sándor filozófus-költőnek adhatom.

donképpen külalakjával nem tördött sokat, de nőismerőseitől tudta, főként a külföldiektől, hogy nagyvonalúnak tartják. Ezt, mint annyi más dolgot, nem értette, csak tudomásul vette. Nem szabad törődni vele, mit mondanak mások, mert úgyis mindenki a magát mondja: ez megfogalmazott elvei közé tartozott.

Egy szózat után a nő megint ránézett. Ian ezúttal órájára mutatott, szelíden, kéréln, cinkos mosollyal. A nő visszabólogott. Ian töprengett, kikezdjen-e vele. Ingrid nem tudta, mikorra várja, mert ő maga sem tudta, melyik vonattal megy, alkalma lett volna csak másnap jelentkezni nála, mintha a reggeli vonattal érkezett volna. Amikor a nő végre kilépett a fülkéből és mosolyogva mentegőzött, Ian mégsem akaszkodott a szavába, hogy magához húzza. Megvolt a terve, nem akarta megzavarni egy efféle esetlegességgel. *mint a sofőr, igen, mint a sofőr. lefizették volna? töprengenek el, el ettől a történetről, el attól, hova, a sehova, utópiába.*

Ingridben megzúdult a vér, amikor szemével Heribert meghallotta Ian hangját. Heribert a kanapén ült, ingujjban, két karjával a támlán. Haja sötétszőke, hullámos, arca piros, ajka erős, homlokán vastag ráncok, örökletesek, velük is aludt. A kis, de jól menő kereskedelmi cégnél, amelynek rész tulajdonosa, és amelynél Ingridnek főnöke volt, azt mondták az emberek, neki magának is, hogy a ráncok függetlenítették magukat tőle. Ami annak jele, hogy állandóan gondolkodik valamin, anélkül hogy ez az alapvető tevékenység bármennyire is befolyásolná napi életét, cselekedeteit. Az elmés ötlet, ki tudja, kitől is származott, hitté vált, és sokan irigyelték belső életének e tökéletes kaszt-rendszeréért. *lefizették. talán. de akkor hogyan? akkor megvan a technikája, ami a véletlennek nincsen. el lehetne tanulni talán. és még mindig unatkozom, de most már izgatott is lettem kicsit, egy nagyon kicsit, de mégis.* Heribert nem Ingridet nézte, aki az ablak előtt állt, hanem szemben a falat, annak is alsó harmadát, azt is csak azért, mert gondolkozott, egyszerre több dolgon, nemcsak azon a másik pályán, az örök dimenzióban.

Ingrid tudta, hogy elkerülheti a két férfi összetalálkozását. Csak hazudnia kellene valamit valamelyiknek. Azt is, hogy mit, hiszen tudta, Ian megérkezhet. Legegyeszerűbb persze az lett volna, ha nem engedi, hogy Heribert feljöjjön hozzá, ő azonban még hívta is, ha nem is kimondva. Nem rendezte meg, de remélte, megrendeződik. Ez egyszer nem akart beleavatkozni párhuzamos cselekedeteibe, hogy azok valóban párhuzamosak maradjanak, ne találkozzanak, csak saját végtelenjében. *unatkozom, de nem izgatottan, izgatott vagyok, de nem unatkozva: a kettő párhuzamosan fut, azaz döcög és száguld bennem, mintha két külön ember lennék. vagyok is talán.*

Folytatása a 13. oldalon

Folytatás a 12. oldalról

megszabadulni tőle, igen, az kell, érzem, miközben unatkozom. Őszinte lány volt, de merész is, képes egy ilyen összetételű leányra. Egy-egy férfihez több férfit is sohasem járt, azt azonban nem szégyellte, hogy mindig volt egy-egy változó barátja. A nemi kapcsolatot a barátság részének tekintette, ha igen kedvelt valakit, nem volt min töprengenie. Szerette a férfias önállóságot, és gyakorolta is. Barátnője ugyan volt, legjobb barátja mégis férfiak voltak.

Amikor meghallotta Ian hangját, egy pillanatra elbizonytalanodott, de ahogy Heribertre pillantott, már döntött. Őszinte örömmel beszélt, és angolul. Ian tudott ugyan németül, de amikor még együtt voltak, többnyire az angolt beszélték. Ingrid szerette ezt a nyelvet, élvezettel kiáltott-bugyborékolta a telefonba: „Hello, Ian, how are you, how good to hear you.” Heribert rápillantott, aztán tovább folytatta a fal vizsgálatát. Ingrid beszélgetni kezdett, kérdezte, milyen volt az út, honnan telefonál, majd hirtelen félbeszakította magát, és hívta Iant, jöjjön, azonnal. *Édes isten, mennyire unom a jelenlétét, most is, amikor nincs jelen, amikor mégis jelen van, bennem, mint egy rossz álom, csak ébren vagyok, és tudom, ebből nem ébredhetek fel, amíg él.*

Amikor letette a kagylót, örömmel mondta: „Ian van itt, most jött Londonból.” Heribert ismerte a nevet, Ingrid mesélt neki londoni másfél évről. Ingrid öröme őszinte volt, nem zavarta, hogy nem tudja, mi lesz Heribert reakciója. Kíváncsi volt, hogy elmegy-e. Már délután gondolt erre a lehetséges estére, és nem tudta eldönteni, hasonló esetben ő mit tenne. Valószínűleg elmenne, udvariasságból. Esetleg megbántottságból. Mint nő, erre érezte magát indítva. A férfiakban azonban, úgy találta, mindig van valami brutalitás, ami tetsznie, illetve azok a férfiak tetszettek neki igazán, akikben volt, a többiek csak barátnőként kedvelte. Ez a brutalitás megkívánta, hogy maradjanak, ha jól érzik magukat. Nem tudta eldönteni, ő maga hogyan viselkedne: büszke lenne-e, kíváncsi, dacos vagy sértett, de Heribertől azt gondolta, el fog menni. Ha nem egyébként, gyakorlati okból: sajnálná az idejét.

Öröme mögül figyelte hát a férfit, közben öntött magának az asztalon lévő borból. „Már több mint egy éve nem láttam – mondta –, de fogadom, épp olyan, mint a Victoria-pályaudvaron volt, amikor kikísért. Valamilyik tőhoz akar menni, még maga sem tudja, melyikhez, a Chiemesz-hez vagy a starbergihez.” Arra gondolt hirtelen, mennyire bántotta is, hogy Ian akkoriban nem tartóztatta igazán, bár sejtette, nem fogja. *Amíg él, nem, biztosan nem. És ha akkor sem, amikor meghalt, nem riadok meg hirtelen, és egy pillanatig nem unatkozom. Igen, nem, egy pillanatig nem. Ez lenne a megoldás, a megriadás? De hogyan is lehetnék folyamatosan megriadva, állhatatosan? A poharat a szeme elé emelte, balszemét lehuntyva, összehunyított jobbával nézte a kanapé előtti asztal lámpájának megtört fényében. A fehérbor aranyosan nyugodott a pohárban, íze lebegett Ingridben, fejébe emelkedett, mint valami álom. Karácsony estéig érzett, gyertyafényes fát a sötét szobában, az első pillantást, amikor apja – már tizenöt éve halott – megnyitotta előtte az ajtót. Egy régi képről ismét magában érezte azt az időtlen pillanatot. Aztán csak a poharat, a fényt, a szűrt bort és az üveg tőrekeny keménységét.*

Heribert azonban maradt. „Annit beszéltél róla, hadd lássam végre”, mondta. És magában hozzátette: hadd lássam, mit akarsz. Külsőleg teljesen rendjén volt, hogy Ingrid meséljen neki régi barátjáról, még az is, hogy az a tavak mellé készülő barát Münchenen keresztül utazva meglátogatja a hajdani barátját, de Ingrid viselkedésében valami zavarta. Nem tudott rájönni, hogy mi. Remélte, ha rájön, vele együtt az okára is. Különben sem kellett sietnie, felesége később várta, mint a legtöbb napon. Nézte a lányt, aki még mindig a kis asztal előtt, vele rézsutosan szemben állt, itta a bort. Rámosolygott a férfire, tetszett neki a játék, már előre élvezte Ian első zavarát. Tulajdonképpen elvárta Heribertől, hogy maradjon. Izgalma azonban fokozódott. „Vajon izgatott, vagy csak a bor szállt a fejébe?” figyelte Heribert Ingrid kicsit természetellenes kézmozdulatát, amellyel a poharat letette. „Játszik”, érzékenyülte el, „és mindent belead a játékba, egész életét porgeti, egyensúlyozza. Rendes lány.” Odaintette magához, lehúzza az ölébe, és ujjai közt morszolgatta a lány barna, hosszú haját. *Állhatatosan megriadni? az lehetetlen. meg kell kockáztatni, ha meghalt, talán nem lesz jelen, soford kell, valami soford, támoxyogion a roncokból, diána istennő, az újságokból lassan kifogyó halott.*

Este dolgozni akart, bent maradni az irodában. Egy halom dél-amerikai levelet kellett megválaszolni, meg is kellett még gondolnia a módját. A cég sikeres, terjeszkedik, épp ezért fokozott elővigyázatra van szükség, ösztönre. A régi üz-

letfeleket már ismerte, legfeljebb azt kellett szemmel tartania, hogyan állnak a tőzsdén, történe-e valami, ami bizonytalanná teszi a helyzetüket. Élvezte, hogy a cég gyarapodik, és azt is, hogy általa, belőle. Társa a pénzt nyújtotta, azontúl nem volt mit adnia. Eltekintve a bizalomtól, amitől persze nem lehet eltekinteni: erre gyakran és határozottan emlékeztette magát. A pénz maga semmi, gondolta ilyenkor, a bizalom azonban számít: az az ő igazi tehetsége, ösztönös ereje. Ismert óvatossági pénzforrásokat, akik mindenbe belekotnyeleskedtek, és nem csak a gyarapodást, de a cég létét is veszélyeztették. Heribert élvezte saját erejét, aminek társa megadta a szükséges szabadságot. Élvezte kivételes helyzetét. Ugyanakkor mégsem igazán. Valami zavarta, amin nem lehetett segíteni. *meg kell kockáztatni, hátha nem lesz jelen, hiszen unalmasabb a tötyörgésével, mint ez a váróterem, ez a fogorvos, ezek az ócska folyóiratok, mint a fogtisztítás, mint az óvatosság unalmas kényszer.* A cég már most is gazdag volt, és tudta, hamarosan nagyon gazdag lesz. Ezt még nem lehetett látni. Kevés alkalmazottat számlált, csak egy kis villát foglalt el a város külső negyedében, és nem állított elő semmit, nem is birtokolt semmit. Ha gyár lett volna, akármilyen kis autógyár vagy kereskedelmi flotta, érezhette volna, hogyan és miben teljesül ki az ereje, energiája. Termékei vagy birtokai szinte a gyerekeiként jártak volna a világban, az emberek tudhattak róluk és ezért róla. Kereskedelmi cégük magtalan, céltalan vállalkozásnak tűnt. Szükségesek vagyunk, hasznosak, mondta magának, az emberek, azok a nagy cégek sem élnek meg nélkülünk, és nem érezte, hogy áltatná magát. Mégis minden terjeszkedés és gyarapodás ellenére, sőt annak megfelelően olykor ürességet érzett, céltalanságot. Arra vágyott, ha elég sok pénzt sikerül összegyűjtenie, egy napon faképnél hagyja társát, megvesz valami kis gépjárműt, kifejleszti, csinál valami kézzel foghatót. Időről időre el is töprengett, milyen.

Az esti munkából azért nem lett semmi, mert délutánra kifáradt. Hirtelen bonyodalma támadt, és mire úgy, ahogy elintézte, nem maradt kedve a levélíráshoz. Maga sem értette fáradtságát. Arra gondolt, talán influenza készülődik benne, épp járvány volt, és ez a betegség olykor napokig áskálódik a testben, mire tényleg meg is mutatja magát; napokig tart, amíg legyőzi a test természetes ellenállását. Egykori iskolatársa, most újságíró, talán egyetlen barátja mondta még régen: „az influenza olyan, mint a kétségbeesés: mire nyíltan jelentkezik, már nincs mit tenni ellene.” Erre gondolt délután, hogy milyen találó ez az aforizma, holott igazi kétségben még sohasem betegeskedett. Végül úgy döntött, Ingriddel tölti az estét. *Hátha nem lesz jelen, ha meghalt, hiszen csak azt akarom, igazán csak azt, ne legyen jelen, ne untasson mindig a fülből, a nyúlódsággal, semmi más, írni sem akarok, jelezni sem, írva, írassal próbálgatni sem a lehetőségeket.* Gondolta, a lány majd kitalál valamit, az mindig tudja, mi történik a városban, milyen filmet játszanak, milyen színdarabot, miféle dzsesszenekar időzik éppen valamelyik pincehelyiségben. Ingrid találékonysága azonban ezúttal cserbenhagyta, vagy ő maga hagyta cserben magát: semmihez sem volt kedve, amit a lány ajánlott.

„Megsókolyalok? Hátha influenzám van”, játszott még mindig a lány hajával.

„Úgyis megkapom előbb-utóbb, ha meg kell kapnom”, nevetett Ingrid és egy pillanatnyi gonnyal – a folyosóról is lehetett volna látni a kanapéra – sajnálta, hogy az előszobájából nincs üveg. Nevetett és megsókolyta Heribertet.

„Tudom, mit csinálunk ma este”, rántotta el fejét hirtelen a férfi. „Ha elviselhetők találok a barátodat, elmegyünk vacsorázni harmasban. Legálább gyakorolom az angolomat.”

„Tud németül”, mondta Ingrid. „Hát akkor gyakorolom a németemet, arra is ráfér”, nevetett Heribert. Ingrid vele nevetett és megsókolyta. Ian taxiba ült és megadta a sofőrnek a címet. Az mogorva kedvében volt, nem kezdett beszélgetni. Ian sem. Kellemes, izgatott érzés volt a sötét városban átutazni egy ismeretlen és mégis ismert célhoz, mintha a frontvonalba vitte volna egy tiszteletudó közlegény. Zápor esett korábban, még nem száradt fel, az utcák feketén csillogtak. Egyébként meleg volt, az ablakot lehúzta és a kerekek zaját hallgatva a nedves aszfalton, hátrádott, beszívta a nedves levegőt. A taxi megállt, Ian kifizette, aztán feltekintett a házra, amelyben talán, feltehetőleg, a következő éjszakát fogja tölteni. Erről nem esett szó sem a levélben, sem a telefonon; nem is készült rá, nem tudta, mekkora lakása van Ingridnek, sőt azt sem, egyedül lakik-e. Bár csak feltételezte, hisz Ingrid nem említette az ellenkezőjét, amúgy sem szeretett más lánnyal közösködni. Szállodaszobát nem foglalt, talán egyébként sem tette volna, nem szerette lekötöni magát, az efféle

bizonytalanság pedig lekötötte, szórakoztatta. *maradhat ez így? maradhat, szomorodom el. megcsönkított az élet egy feleséggel, gyerekekkel, no meg az írással: amikor kitalálok egy történetet, mindig kiválik belőlem valami, megcsönkulok, látom a beírt papírt, mintha egyik végtagom vagy belső részem lenne, vese vagy tüdőcafát. horgóhalom, levágtok köröm.* Megnézte hol áll a lány neve, és becsöngetett. Hamarosan berregett az elektromos zár, Ian belépett a kapun, felment a második emeletre. Szokványos modern ház, szokványos lépcsőház, Németországban szokványos, neki idegen. Nem tudott rájönni, milyen hangulatot keltett benne, ez zavarta. Ingridre gondolt, vajon hogyan öltözködik, hogyan néz ki. Biztos napbaránított, gondolta.

Az is volt. Kinn várta az előszobájától előt a korlátnál, és mosolygott. Ian arckifejezésére gondolt, amikor az majd belép a szobába, és szembetalálja magát Heriberttel. Amikor végre meglátta a fordulóban, mosolya megnőtt. Ian szintén mosolyogva baktatott felfelé a lépcsőház lámpafényében. Talán mégiscsak szállodába kellene menni, töprengett, és csodálkozva állapította meg, hogy öregszi, letagadhatatlanul harminchét éves. Ezt viszont komikusnak találta. Az ő tévova mosolya is megnőtt, amikor szembe találta magát a lánnyal. Kicsit más volt, mint utoljára, mégis a régi. Ahogyan üdvözölték egymást az ajtóban, aztán meg-megállva befelé indultak, nagy gyönyörűséggel figyelte ezt az ismerős illatú, ismerős formájú alakot; felszabadítóan hatott rá az idegen szagú, szokatlan ajtóban, előszobában, már a lépcsőházban, amely, érthetetlenül, már nyomástani kezdte. *írni, kitalálni mások gondolatait, mire nem veszi rá az embert az unalom, úristen, mire nem, még a magaméit sem sikerül, tudom persze, hogy most meg most meg most, de honnan is tudhatnám, hogy mi marad, mi tűnik el nyomtalanul, hogyan nyomtalanul, amiről egy pillanatig azt éreztem, amit éreztem, ha ők, persze egyszerűbb, megy a kéz, válogat a mozgás, automata automata a gondolatokhoz, soford a kéz, roncok közül támoxyog tovább, visszamarad a tetem, a gondolat-tetem, rideg unalom, a mindig már megtörtént, az elegem van, elég, basta, spanyolul elég, magyarul is megtörtént.*

A kis keskeny előszoba egyenesen a kanapéba ütközött: az ajtó nyitva állt, mint mindig, és Ian hirtelen észrevette Heribertet. Az kényelmesen felállt, hogy üdvözölje. Ian Ingridre nézett, újra Heribertre, zavarban volt, nem értette a dolgot. Ingrid bemutatta őket egymásnak: „Éz itt Heribert, ez itt Ian.” Ianra mosolyogva: „Heribert a főnököm, hazahozott, esett az eső és nem volt nálam esernyő, aztán kinyitottam egy üveg bort, mert szomjas voltam, és amint látod, már alig van belőle. De ne félj, van még a hűtőszekrényben egy másik üveggel. Aztán Heribertre: „Hát ez Ian. Szerintem tegeződjétek, hozok még egy poharat, úgy könnyebb.” „A tegeződés?”, kérdezte Ian, németül beszéltek, Ingrid nem választott, csak ment, hozta a poharat, töltött Iannak, koccintottak. Heribert visszaereszkedett a kanapéra, úgy nézett Ianra: „Bizony hallottam. Ha nem lenne okom gyanakodni, azt híhetném, Ingrid egész életét Londonban töltötte, Németországba csak száműzte a rossz sors. London így és London úgy, közben persze Ian így és Ian úgy. Londont már ismertem, hát most téged is megismerhetlek, talán, esetleg.” Csodálkozott, miért beszél ennyit, közben ámuldozott, milyen ügyes ez a lány. Minden igaz, amit mondott, tényleg az eső miatt hozta haza, és tényleg Ingrid kívánta a bort, nem ő, és mégis minden hamis. Természetesen, hiszen megkövetelte a lánytól, hogy kapcsolatukat hallgassa el mindig és mindenütt. Ingrid most példaadóan cselekedett és mégis bosszantóan. Erről ismét eszébe jutott, hogy a lány elmegy tüz napra. Fizetés nélküli szabadságot kért. *nem is tudom, az unalomtól lett-e elegem, vagy az izgalom fokozódott fel, csak azt, hogy felugrom, és kisietek a rendelőből. a lépcsőn lefelé fellélegzem, megriadok: szólnom kellett volna, bekapogni, hogy elmegyek.* Ingrid úgy állította be a dolgot, hogy londoni barátja meghívta, ártatlan nyaralásra, nem szeret egyedül lenni, barátnőjét, biztos van neki, nem hozza. Kérdezte, zavarja-e, ha elmegy. Azt felelte, nem. Ami Ingridet nem zavarja, őt sem. Azt tesz, amit akar.

Ian rögtön megérezte, hányadán áll. Heribert úgy ereszkedett le a kanapéra, mint aki már megszokta ezt a bútorparabot. Persze, nem tudhatta, viszonyuk van-e, vagy csak készülődik rá az a férfi. Ösztönösen az előbbi lehetőség mellett döntött. Talán éppen összevesztek, amikor az ő levele megérkezhetett, időközben kibékültek. Vagy békülően vannak. Ez esetben Ingrid nem megy vele. Talán mégis ki kellett volna kezdeni azzal a nővel az állomáson. Ismét érzéseire hallgatva el kellett vetnie ezt a magyarázatot, Ingrid nem úgy viselkedett, mint aki mutatni akarja, hogy Heriberthez tartozik. Ellenkezőleg, nagyon is

barátságos és kihívó volt. Ian nem értette a dolgot, de érdeklődéssel figyelte, várta, mi fog történni. Lám, érdemes volt elutaznia, máris érdemes.

Egy ideig beszélgettek, megnyitották a másik üveg bort is, aztán elmentek vacsorázni. Heribert javasolta.

„Éhes vagyok”, jelentette be. „Évés nélkül inni barbár dolog.”

„Megnézem, mit adhatok”, mondta Ingrid. „Sajt van, tudom, talán még kenyér is.”

„Sajt?”, csodálkozott Ian.

„Amulatod teljesen megértem”, mondta Heribert. „Nyilván nem azért jöttél Londonból idáig, hogy sajtot vacsorázz. Ingrid, levizsgáztál, kénytelen leszek kezembe venni a főzőkanalat.”

„Csak nem akarsz főzni?”, kérdezte kissé sértetten Ingrid, aki, legalábbis abban a pillanatban, elfelejtette, hogy Heribert már mondta neki, meghívja őket egy vendéglőbe.

„A nők”, fordult Heribert Ianhoz, „nem értik a képes beszédet. Képtelen teremtmények. Természetesen nem fogok kidübörögni a konyhába, hogy nekilássak főzni a semmiből. Meghívlak benneteket vacsorára.”

„A férfiak”, mondta Ingrid Iannak, „borzalmasan önhittek. Egy pszichológus talán van annyira nő, hogy ezt belássa. A főzőkanál kézbevétele nek ez a módját magam is könnyen kezelem.”

„Ezek szerint ma este kétszer fogunk vacsorázni”, vonta le Ian az elkerülhetetlen következtetést.

„Kedvelem a barátod”, mondta Heribert Ingridnek, és felállt a kanapéről. *megharagszik-e az orvos, megharagudott-e, nem tudom, majd kiderül később, mindig minden később, olykor az unalmas pillanatokról is kiderül, hogy dehogyis voltak unalmasak, csak nem tudtam, mi történik éppen, például kiör a háború, vagy feleségem éppen végiggyalogol rajtam, amitől persze az unalom nem szűnik meg visszamenőleg, csak az a helyzet, hogy visszamenőleg nem lehet unatkozni, ahogyan a fog se fáj visszamenőleg, tudom, fáj, de akármennyire is tudom, most nem fáj, nem a most-fáj gyötör, legfeljebb az akkor-fáj emléke zaklat, az pedig kicsoda, miféle csoda, azon túl, hogy nagyon is köznapi.*

Ian is megkedvelte Heribertet. Nem értette a helyzetet, de jól érezte magát, egyébként nem törődött. Időnként eszébe jutott, még nem tudja, hol fog aludni, de arra gondolt, megérkezhetett volna éjjelkor is, akkor se intézkedett volna szobáról, hálóhelyről előre. Ingrid viszont bizonytalanodni kezdett. A két férfi barátkozásának örült, ugyanakkor nem értette, nem tudta, mit kezdjen vele, mi lesz belőle. Belső zavarodottsága akkor nőtt csak meg igazán, amikor vacsora közben Heribert meghívta Iant magukhoz.

„Meg kell ismerned a feleségem”, nézett rá vidáman. „Mikor is akartál továbbmenni? Már holnap? Menjétek délután: ebédelni nálam fogsz. Én ugyanis a főzőkanál kézbevétele nek ez a módját is ismerem”, nézett szörnyűség derűvel Ingridre. Mondta ezt pedig Heribert más okból is, nemcsak hirtelen támadt baráti érzésből. Két harapás hús között az a kitűnő gondolata támadt, hogy megfizethet Ingridnek. Ha a lány fitogtatni akarja szabadságát, gondolta, lássa meg korlátait is. „Tehát holnap nálunk ebédelj, aztán délután mehetek a tőhoz. Melyikhez is mentek?”

„Ian választ”, mondta, összeszorított ajkát alig sziszegésig megnyitva Ingrid.

Ian csak annyit mondott: „Még nem tudom. Majd kiderül reggel”, és nem tudta igazán eldönteni, a lány enyhe dühe Heribertnek szól-e, vagy neki. Nekem is szólhat, gondolta, amiért az utolsó pillanatig sötétben hagyom, bár az eléggé egyértelmű, hogy Heribert azt mondta: „nálunk ebédelj”, nem azt: „nálunk ebédeltek”. *most ugye írom ezt a történetet az angol pszichológusról meg a lányról, valamit írnom kell, a fogorvosnál is írtam, csak úgy a fejemben, az általános unalom ellen tenni kell valamit, bár semmi sem segít, nem igazán érdekel a dolog, nem is tudom, miért írom, miért éppen ezt, legfeljebb arra jó, hogy beleszőjjem ezeket a gondolatokat, érzéseket, akkor talán ki is írom őket magamból meg el is tussolom, hiszen fikció az egész, legfeljebb nem jelentetem meg, ha sikerül a soford, ha tényleg megpróbálok, ki tudja.*

Vacsora után átmentek egy borpincébe és beszélgettek filmről, autókról, a politikai helyzetről. Heribert érdeklődött a pszichiáter élményeiről, Ian pedig Dél-Amerikáról, ahol sohasem járt. Amikor belemelegedtek egy-egy témába, a lány nem jutott szóhoz. Csak ült és figyelt, arra gondolt egy ízben, futólag, hogy mindig szeretett volna úgy belemelegedni valami komoly dologba, ahogyan ez a két férfi tette, ahogyan férfiak tudnak. Gyerekkorában állandóan fiúkkal játszott, bevették maguk közé, csak később értette meg, hogy sohasem teljesen. Sokszor kikérték a véleményét döntő kérdésekben, olykor meg is fogadták, de az talán egyszer sem fordult elő, hogy javaslata védelmében vitába meledgett volna.

Folytatás a 14. oldalon

Folytatás a 13. oldalról

Véleményét csak ísmételni tudta, különféle, olykor fantasztikus érvekkel támogatni már nem. Érveit vagy elfogadták vagy elvetették, mint hadvezérek egy pap tanácsát-jóslatát az ókori időkben, vitába nem szálltak vele.

Heribert is, Ian is lelkesen beszélt, az egyik Dél-Amerikáról, az ottani utcákról, városokról, emberekről, a másik a pszichológia problémáiról, mennyiben fontos vagy nem fontos, hogy a páciens valóban akarjon számára hasznos eredményt. Közben önkéntelenül is érzékeltették szóhasználatukkal meg hangsúlyozásukkal, hogy lelkes biztonságuk csak a másíknak szól. A rezignációnak ezen az emberi fókán találkoztak igazán össze, bár érdeklődésüket a másik eleve sége vonzotta. *most honnan tudom én, hogy mi vonzotta őket, hogy Ingrid mire gondolt, ráadásul futólag? honnan tudom, hogy bárki mire gondolt, mit érzett? mire emlékezett? isten állítólag mindent tud, akkor ezt is tudja, ha ez az állítólag nemcsak állítólagos, de nekem nincsen hozzá közvetlen vonalam, mondják újabb időkben, a telefonkorszakban, nem járok hozzá eredményes kihallgatásra, amikor is én hallgatom ki őt, egykoriba fordított modern blaszfémiaival. hát honnan tudom, hogy mi vonzotta őket, ha még azt sem tudom, nem is tudhatom, miért írok úgy, mintha tudnám, sőt mi több, miért írok, amit írok, legfeljebb azt, hogy miért írok: unatkozásom elkerülése végett csaláinkázok szavakba, esetleg elmeélményekben: ki itt belépsz, hagyd fel minden szerénnyel, hivalkodj véstézi, legalábbis cigányasszonyi őstétekekkel.*

Végül beszéltak ismét Heribert kocsiájába. Először, mint kiderült, Ingridet vitték haza. Nem hívta be Iant, illetve nem vette természetesnek, hogy az vele tartson, a férfi pedig csak annyit mondott az autóból kilépő lányának: „Akkor reggel hívlek, jó éjszakát.” Ezután került sor rá. Ismert egy szállodát az állomás közelében, azt mondta, ott foglalt szobát. Úgy lépett be a kapun, mintha tudná, biztosra megy. Szerencsére is volt, kapott szobát. Bőröndjét az állomáson hagyta, biztos, ami biztos alapon, hát átsétált érte a kellemes éjszakában. Jól esett kiszellőztetnie a testét. Egy percet sem volt egyedül Ingriddel és bár órákon át együtt volt vele, most még kevesebbet tudott a kettejük közti kapcsolatról, mint két nappal azelőtt Londonban. Ez izgalmas volt. Nézte az éjszakai fényeket a nedves úttesten, és arra gondolt, útja, bármilyen történet is, igazi külföldi utazás: furcsa, váratlan, bizonytalan. Egészséges bizonytalanság, a tapintható világból száll elő izgató illatként. *egyszerű, számomra legalábbis nagyon egyszerű: aki kitalálta Ingridet, egy nő, és nevet is adott neki, és úgy mozgatja egy lakásban, bízva kitalálhatja azt is, amit az a nő gondol és érzi, hiszen ezek nélkül Ingrid nem lenne Ingrid, hanem valaki más, mondjuk Gertrud. onnan tudom, mit gondol, hogy tudom, hiszen írok, milyen beszélgetésekbe bonyolítottam, bonyolódik, ha tudom, miért, ha nem: Ingridhez tartozik mindaz, ami Ingriddel jár, a láb pedig nem jár fej nélkül, akkor pedig Ingrid lábához tartozik a hozzá kitalált fej és ami benne van, lehet, ha az nem is, ami nem lehet, belőlem sem csak a kéz ír, ha azt nem is tudom, mi mozgatja úgy, ahogyan éppen mozog, most is, basta, mig a kakas meg nem... (pont pont pont).*

Másnap reggel telefonált Ingridnek, aki hívta, reggelizzék nála. Taxiba ült, ment reggelizni. Kába volt, mint reggel mindig. Az első csésze kávé, amit ezúttal még a szállodában ivott meg, sosem tisztította ki az agyát, csak zürzavaros nyüzsgést indított meg benne, amit a második csésze kellett valamiféle rendbe ülepíteni. Ilyenkor, az első csésze után mindig bizonytalanul állt a lábán. Azt szokta mondani magának, hogy ez az igazi állapot, olyan, mint egész élete: az alvás és a teljes ébrenlét csak elködösítik a való tényállást.

A lány friss volt, csvegegt-csacsogott, miközben készítette a reggelit. Nagy gonddal, angol reggelit, hozzá azonban kávé, nem teát, emlékezett, hogy Ian, kivételesen, nem tea-ivó. Azért nem hívta magához aludni, magyarázta közben, mert a kihúzható kanapé nem elég széles. Emlékszik, Ian még a nagyon széles ágyon is rosszul aludt, kettesben. Ian elfogadhatónak találta az érvet, kíváncsi volt, mi fog vele történni a nap és az este folyamán. Úgy gondolta, estig minden tisztázódni fog. Reggeli után hátradől a kanapén, nem ott, ahol tegnap Heribert, hanem a másik végében, és várta, hogy a második csésze kávé megtegye a magát. Ingrid odabújt hozzá és megcsókolta. Iannak egyre kellett Heriberthez mennie, még volt több mint három órája, de a csókból csóknál több nem lett: nem szeretett reggel szeretkezni, az tönkretette az egész napját. Kijelentette, egészen félbehagyta, és mi lenne, ha elmenne a képtárba, az Alte Pinakothekba. Amikor Münchenben járt, mindig megnézte a képtár Rubenseit: vonzóda iszonyodott az égbe és az égből zuhogó hatalmas hústömegektől, a vaskos comboktól, amelyektől

fulladozott a szeme, az egész anyagi orgiától, ami valahogy megtisztította, utána boldogan járt az utcán, még a tömött villamosokat is könnyebbülten élvezte. Ingrid undorodott tőlük, inkább a Rembrandtoknál töltött időt.

Négy óraker találkoztak megint, az állomásnál. Megváltották a jegyet, beültek a vonatba, és nemsokára megindultak az alig egyórás útra. A fülkében egyedül voltak, együttlétük csak most kezdődött igazán. *ha nem tudom, mit érez, lemondok, akkor már azzal kell, hogy ki se találó figurát, már maga a figura fabatka (fapadka, amin kényelmetlen az ülés?), ha pedig csak mozog, unalmas, nem vagyok Hemingway, macska se vagyok, annak elég a gombolyag a padlón, nekem az a padlón unalmas, nem azért írok, hogy unatkozzam, épp azt nem akarom, nem a homály vonz, csak a mellétrafálás, a nem-tudom-miért-oda, a tudom és a nem-tudom közti feszültség, a feleségemnél éppen ez hiányzik, nála mindig tudom, és nem írhatom mássá, ő túlságosan van, azaz túlságosan nincsen, akárcsak fogamban a fájás, amellyel együtt menekültem ugye a rendelőlőböl ugye menekülök és ugye nem tudom, miért, bár tudom is, de mégsem, hogy miért unalmas az unalom, miért nem vonzok, nekem nem, miért? Ingrid kíváncsi volt, Ian beszámolt az ebédéről. Dicsérte az ételeket és furcsállta az asszonyt. Kedvesnek találta, de igen csendesnek, halványának, nem értette, hogyan kerülhetett össze Heriberttel. Értelenségét azonban már ismerte. Tudta, az efféle látszólagos tévházasságok igen gyakoriak, meg is tudta magyarázni őket, ez foglalkozásához tartozott, de akármennyire is meg tudta fejteni egy-egy esetben az okát, magát a ténnyt nem értette. A ténnyt, hogy valaki öntudatlanul vonzódik olyan tulajdonságokhoz, amelyek sajátjait tagadják, izgatják, pusztítják. Az igazi rejtelny azonban abban lelte, hogy azokat az ellentétes tulajdonságokat a legtöbb ember magában hordja. Feltételezte, hogy Heribert anyja vagy apja lehetett olyan, mint a felesége. Valószínűleg az apja. És bár az anyjára ütött, apja tulajdonságait is magába szívta, miközben felnőtt. Az egy, mint rejtelnyes keverék. Amíg figyelte őket az asztalnál, szinte kéjelgett értelenségében és ámulatában. Heribert nyilván saját elnyomott tulajdonságaihoz vonzódtott a feleségében. Önkínzás? Amit el is ért. Vágy teljességvágy, amit önkínzás nélkül nem elégíthet ki? Maga sem tudta a választ. Úgy érezte, ez is olyan válasz, amit sohasem fog megtudni, mert talán nem is megduhadhat.*

„Júdd”, mondta hirtelen Ingridnek, félbeszakítva az ebéd leírását, „az zavarja az embert leginkább, ha nem tudja eldönteni, hogy csak ő nem tud valamit, vagy senki sem tudhatja. Olykor megérezem, hogy én ezt sohasem fogom megérteni, nincs meg hozzá a tehetségem, máskor meg azt érzem, ezt ember sohasem értheti meg, nemcsak ez az ember”, mutatott mosolyogva magára, „hanem az ember, mint olyan.”

„Nem értem, mi zavar”, mondta Ingrid. „Azt értem, hogy mind a kettő külön-külön, de az miért, hogy nem tudod eldönteni, melyik?”

„Pedig egyszerű. Zavar, hogy nem tudom, melyik zavarjon, csak érzem a nyugtalanságot, a feszültséget, de nem tudom megnevezni. Ha mondhatnám, én vagyok korlátozott, a dolog megoldódna. De nem mondhatom. Nem tartósan. Önvédelemből? Ezt gyakran kérdezem magamtól, hiszen ez lenne a természetes magyarázat: ki tudja elviselni, hogy korlátozott? Igyekeznek másra hátrítani a hibát, az egész fajtára, a világra. Ugyanakkor esetenként őszintén úgy érzem – az őszinteség nem sokat ér, másra viszont nem támaszkodhatom, legfeljebb egy-egy teóriára, de azt is csak őszintén tehetem, vagy őszintétlenül –, hogy nem én vagyok korlátolt, hanem maga a fajta. Nem tudom, érted-e”, fordult még jobban Ingrid felé, „képtelen vagyok azonosítani magam a fajtámmal, az emberrel, és arra is, hogy elválasszam magamat tőle. Tehetek én róla, hogy mind a kettő vagyok?”

„Ha mind a kettő vagyok”, mondta Ingrid, miközben nem értette, miről van szó, „nyilván nem tudod eldönteni, melyik vagy.”

„Igen, de akkor miért akarom, miért zavar?” Ian maga elé nézett, aztán ki az ablakon. Bánta, hogy belekezdett, nem tudta, milyen kényszernek engedve. Badarság, amit mondtam, gondolta; egyszerű badarság. De mit is akartam mondani? Érezte, azonnal véget kell vetni az egésznek. Ingridre pillantott és elmosolyodott.

„Jobb, ha az ebédnél maradok, bár már szinte mindent elmondtam neked. Azzal váltam el Heriberttől, hogy felhív, amikor legközelebb Londonba jön. O hamarabb jön ide fel, mint én ide le. Egész megbarátkozunk.” *milyen lesajnálom ezeket, le, egészen az elemi alá, azokat az eszelősen azokat embereket, akik az objektivitást összekeverik a valósággal, az érzékelést azzal, amit egy fényképezőgép vagy más afféle műszer rögzíthet – vajon kinek, ha nem annak, aki az érzékelhetlent*

is érzékelni képes, sőt nem is tehet mást, legfeljebb téved, igen, téved, a tévedéstől félnek azok az eszesen-esztelenek, azt akarják tudományosan kikerülni, mintha fizikai esemény lenne egy-egy ember, aki sohasem egy, hiszen egyik szövevényében bog, bogok közt bog egy felmerhetetlen hálón, tévelygő tévelygés, a tévelygés őshelye, mi más lehetne, csak az a fontos, nekem csak az, hogy ne unalmasan tévelyegjen, aki csakis apa révén lehet apátlan árva. Nagyon jól értette, hogy Heribert Ingriddel frissíti fel magát, csak azt nem, hogy akkor miért olyan barátságos hozzá. Igaz, kölcsönösen kedvelték egymást. Arra gondolt még ott az ebédőasztalnál, hogy ha az Ingriddel való együttlét tönkre is ment volna, mert még mindig nem tudhatta, mi lesz közöttük, legalább nyert egy jó ismeróst. És kicsit meg is bocsátott emiatt a lánynak. Végül is egy nő csak egy nő. Ahogy a kávé fölött Heribertre nézett, úgy érezte, az is őt nézi, és ugyanerre gondol. A végső kézfogás melegében és Heribert ígretében, hogy felhívja majd Londonban, ezt az érzését vélte igazolódni.

A szállodát hamar megtalálták. Szobájukat, amit még Münchenből foglaltak le, épp csak felmérték, még ki sem pakoltak. Kellemes szoba, nagy széles kettős ágygal, ablaka, ha nem is a tóra, kies tájra nézett, változatos növényekkel frissülő dombokra. Egyikőjük sem volt még ennél a tónál, hát kimentek megnézni. Csalogatta őket, főleg Ingridet, a víz izgató szaga. Beszélőnkívül akadt volna elég, de most a táj segítette őket: fel kellett fedezniük.

„Bérelni kellene egy csónakot”, kiáltott egyszerre Ingrid. Úgy szakadt ki belőle a kíváncság, mint őbelé egy vitorlás, amelyik a part közelében hirtelen lendülettel feléje fordult, mintha hozzá sietett volna. Ian jólesően hökkent meg. Szerette a lány hirtelen vágyait, lendületét, elraktározott emlékek hangulata ébredt benne.

„Legalább egy közönséges csónakot”, lelkesítette Ingrid. „Szeretnék a víz fölött lebegni, vajon milyen meleg?” Leszaladt a parthoz, és leguggolva belemártotta a kezét. „Meleg”, kiáltotta, „egész meleg”, fordult vissza a férfi felé, „gyere, ki kell próbálnod.” Ian valóban le is ballagott a parthoz, és a vizet, tényleg, langyosnak találta.

„Fűrődjünk meg”, javasolta Ingrid.

Ian ellenkezett, a lány azonban erősködött: „A sétatét vacsora után is folytathatjuk, a naplementét viszont csónakban kell tölteni. Kell”, mosolygott a férfire, „és aztán tiszteletadasként bele kell ugrani a vízbe.”

Felőrával később a víz alattuk ringott. Ian evezett, Ingrid odaült elé, fejét a férfi combjához fektette. A hangulat aligha lehetett volna békésebb. Az evezőről csöpögő vízzel múltak-öldödtek a percek, a csónak szelidén siklott, lendült, mintha távoli csillagrendszerek fodrozódtak volna elmaradó két oldalán. Ian a lány haját, nyakát nézte, formás lábát, és hirtelen vágya támadt, hogy megfojtja és bedobja a vízbe. Nem igazi vágy, inkább csak gondolat, ötlet, de eleven ötlet. Vajon milyen lenne az élete utána? Nyugodtan evezett, a következő pillanatban már másra gondolt, aztán megint másra. Már tudta, ott folytatja Ingriddel, ahol abbahagyták Londonban, és arra kellett gondolnia, Heribert csak érdeklődik, ő eddig félreértette a helyzetet. Evezett, várta az éjszakát.

Ingrid élvezte a csónakázást, az evezőcsapások lágy erejét, a nap alacsony sugarait. Le-lehuntya a szemét és álmodozott. Képek és gondolatok nélkül: a szellő, ringás, napfény, az evezőcsapások szelidén keveredtek, táncoltak benne. Aztán feltérdelt az ingó csónakban és eldöntötte, hogy beugrik. Iant is hívta. Az vonatkodott, de amikor látta a lány testét a levegőben, prüszkölő-nevető arcát a vízben, behúzta az evezőket és maga is beugrott a csónak orrából. Nem tudta, milyen hideg lesz a víz, és ugrás előtt egy pillanatra megállt. A csónak billegett alatta, ő pedig arra gondolt, mennyi öntudatlanul legyűrt rettenet feszül az emberben, amikor a víz idegen elemébe lép, és mennyi gyönyör fakad ebből a birtokolt rettenetből. Hősiesség, játék a halállal, hiszen belefutandhatna, elég egy görcs, pánikba táguló ijedség. Ingrid valószínűleg ki sem tudná menteni.

Vacsora után sétálni mentek, aztán megittak egy pohár bort, és megint jártak egyet. Az ég derült volt, a csillagok elevenek, és Ingrid megkérdezte Iant, lenne-e kedve elmenni valamelyikre. Ian azt felelte, nem. Ingrid csodálkozott. Nem értette, hogy élhet ember ilyen kíváncsiság nélkül: ő bizony, mondta, boldogan menne. Erdesek lehet, vajon milyen? *ha sikerül a sofőr, a szomszédom kaszkadőr, talán rá lehetne venni, elég sötét alak, kihagyom ezt az egészet, csak a pszichológus marad, meg a megírás enyhé, lanyha élvezete, rám ne foghassák, bár a börtön se rossz megoldás, unatkozni ott is lehet, írni is, a feleségnél az se rosszabb, csak akkor rosszabb, ha megerőszkolnak a rabok, állítólag megeshik, akkor már inkább a feleség? inkább? tényleg? állandóan azt teszi. anélkül, hogy tudná, vagy tudja is?* Majdnem telihold volt, a fák

árnyékaira úgy léptek a fűvön, mint valami rongyolt szőnyegre. Ian hallgatott, a lány kérdezte, mire gondol, azt felelte, töpreng, vajon igazat mondott-e, bár ezt valószínűleg csak hónapok múlva tudja majd eldönteni. De, tette hozzá, annyi biztos, hogy száz évvel ezelőtt könnyebb lett volna megválaszolni a kérdést, ezer évvel ezelőtt még könnyebb. Akkor az odajutás csak pillanatokba kerülhetett a szellemek országútján, csodamód. Ma sokkal gyorsabban közlekedik az ember, de, sajnos, a csillagokra sokkal lassabban ér el. És számolni kezdett: a legközelebbi állócsillag lekerekítve négy fényévre van, a rakéták, mondjuk, negyvenezer kilométerrel mennek óránként, egy fényév mindegyik másodperce háromszázötven kilométer. Egy fénymásodperc nyolc óra rakétaút, minden perc hatvanszor nyolcvan, vagyis négyszázötven óra, az pedig húsz nap. Mindegyik fényóra hatvanszor húsz, vagyis ezerkétszáz nap, mindegyik fénynap huszonnolcson nyolcszáz nap, ami viszont majdnem nyolcvan év. Lassan számolt, ballagva. „Hol van pedig egy fénynap egy fényévtől.” Ingrid félbe akarta szakítani, de Ian hajthatatlan volt, tovább számolt. Háromszázhatvanszor nyolcvan az huszonnolcson nyolcszáz év, az pedig négytel megszorozva százötvenkétezer év.

„Gondold meg, Ó-Egyiptom ötezer éves, ez pedig százötvenkétezer év, esetleg néhány ezerrel több, hiszen lekerekítettem a számokat.”

Maga is lehangozódott a számtól, így nemigen maradt diadal hangjában, amikor levonta a tanulságot, hogy a csillagok túl messze vannak tőle, embertől sohasem voltak messzebb, mint most, hát nem érdeklik. Ha rájuk gondol, elborul a kedve.

Ingrid egy levelet szedett fel a földről, tölgy-falevelet, és szárán ide-oda pörgette két ujja közt. A szám őt is lehangozta, de a férfi beállítottsága még jobban. Ezt a borzalmas számot nem lelkendezve vagy izgatottan kereste, hanem barátságos ridegséggel, angol módra. Meg is mondta neki: „Te olyan angol vagy, nem is tudod, mennyire.”

Ian megütődött, még csak nem is mondhatta a lánynak, hogy téved.

„Es nem is érdekes, amit mondasz”, ellenkezett Ingrid. „Rakétán talán messze van, de ki tiltja meg, hogy úgy nézz és vágyakozz ma is, ahogyan száz vagy ezer évvel ezelőtt? Engem nem érdekel, hogyan jutok oda, csak szeretnék ott lenni. Kíváncsi vagyok, milyen ott a világ.” És tovább pörgette a levelet, ezúttal két mutatóujja között, úgy nagyobb lendülettel csinálhatta.

„Talán én is kíváncsi vagyok”, mondta a férfi, „de kíváncsiságom lever, mint a legtöbb dologban, hát igyekezem nem törődni vele.” Lehajolt, felemelte a levelet, amely egy nagy lendületű pördítéstől kipenderült Ingrid kezéből, és lehullott a földre. Odaadta neki, rámosolygott, Ingrid visszamosolygott, újra megindultak. „Egyébként”, mondta Ian, „nem tudom, ki vagy mi tiltja meg, hogy úgy gondoljak a csillagokra, mint száz vagy ezer évvel ezelőtt, de valami megtiltja, legalábbis közbeszól.”

Megittak még egy pohár bort a közeli vendéglő kerthelyiségében, szünyogok és csillagok alatt, aztán elmentek lefeküdni. Ian úgy érezte, ott folytatja Ingriddel a testi kapcsolatot, ahol abbahagyták. A lány hálásan fogadott és pazarlóan adott. Fáradt volt, az italtól kicsit bódult, érezte, valami sötéten lódlud benne, érthetetlenül, ijesztően. A férfi lenyűgözve csókolt, közben egy-egy pillanatra félelem rebent végig benne. Amikor egymás mellett fekédték, újra elfogta a félelem: észrevette, a lány sír. Csendesen, zajtalan könnyekkel. *anélkül, hogy tudná, de lehet, hogy tudja és élvezi, dühöngve is élvezi. akkor már inkább a rabok? ki tudja? az a hülye pszichológus biztos nem tudja, még azt sem tudja, hogy vagyok és írom. édes isten, milyen unalmas is ez.* Ian, aki visszariadt minden felelősségtől, és gondolta, mit fog hallani, hogy Ingridnek szüksége van rá, szereti, mégis erőt vett magán, és megkérdezte, miért sír. Ingridből hangosan szakadt fel a zokogás, ahogy odalendítette fejét a férfi mellére. Heribertet szereti, sírta, szerelmes belé.

„Akkor miért jöttél velem, nem értelek”, riadt meg Ian bosszúsan.

„Féltékeny akartam tenni”, bugyborékolta a lányból könny és szó.

„Azt akartad, hogy vegyen el feleségül, váljon el”, mondta Ian, és legszívesebben felugrott volna az ágyból. Ingrid sírt, és arcával a férfi mellén igent bólintott.

„Sohasem fog elvenni. Soha. Azért is hagyta, hogy eljöjjek veled. Tudom, érzem, csak azért, hogy távol tarthassa magát tőlem, hogy elhallgattasson, ha újra szólok. Megéreztem este a vendéglőben, amikor meghívott téged magukhoz ebédre. Tudtam, azt akarja, tudtam, de nem volt mit tennem”, sírt fel, „nekem is kell a világ.”

LÁSZLÓFFY CSABA

Egy férfi és egy
magában beszélő nő

Az önkívület hullámverései. A létezés megszokott színterétől ingerelt totál száradás, nem csupán felszíni iszony. De a test csodálatos elszántsága még ebben a tornyokat imbolyogtató, mindenre elszánt zsoldos időben. Az elfolytatott vágy, a rosszkedvű ébredés, mikor már nem vagy azonos önmagaddal.

A sikamlós kővájatok érintése a nyirkos, nyálkás olvasásban; persze a hang is ugyanolyan: csengését nyálas nyirokburok fedi.

„Mit akarsz itt?” – A nő riadtan tekint szét; menekülne. Betegségnek lát mindent, már-már rögeszméje, hogy a *külső* – ez a számára undorító, beteges környezet az oka egész reménytelenné vált életüknek. A férfit kikezdő titokzatos, feltartóztathatatlan kornak is.

A néhai ünneplésség (házi kalács és kakaó illatával telített/terített/asztal) és e riadt *póralázat* kontrasztja – a fényképezőgép ha meg tudta volna valaha is örökíteni! A lényeg: a két neveltetés közti különbséget; a lelkierős a mindent pótolni akaró, de tétován semmibe vevő hit ellentétét. „Kiállhatatlan, beképzelt alak!” – közben szétfolynak-maszatolódnak arcán a gyámoltalanságról árulkodó könnycseppek; s a szembogarokban bujkáló hiedelmek árnyékában a felfokozott – *foszforeszkáló* – kíváncsiság a tovább-élő szépségrepeszek iránt, melyeket már rég nem takar lombkorona. De átmenthető lélekben – a génekben is talán; vagy csak a szédítő magassággal sújtó képzeletünkben. Ha csak annyi is; jöhet a dac a kietlenség, a kilátástalanságot felkínáló időkrízis és konfliktushelyzetek előtt.

„Ki kinek a bűntársa?”... Amíg vele lehetsz, nincs sorsvesztély (tombolhat téboly, gyűlölet); lám, tántorogva, még most sem adja fel: a száználmas stílushibákra figyel!

A miniatúra*

Csecsemőkoponyámra emlékezem
a fejem úgy összezsugorodott akár egy
kiszáradt főzőtök egy sült birsalma –
amikor mákszem nagyságú lesz
(„*ki ismer engem?*” a szeretetet most
hagyjuk) blúzod zsebében hordhatnád
csak hát ami elillan belőle
(volt-e egyáltalán?) humorom

látom sűgni akarsz valamit a fülemben
amely szinte már egészen eltűnt
az a kidudorodó torz kis maradvány
mint gyufaszál feje talán a dobhártya
nincsen benne semmi mágikus
ha forró leheletedtől még kigyúl?

(kóda)

Nincs ebben semmi patológikus
házasság-neurózis vagy depresszió
a felhő vagyok (nem emlék)
még érzékelhető

ablakpárkányon kihajló fatörzs
visszatart a gyökérszet

hozzá kell szokni ejtóernyőt
államférfiakat röptet a szél
vagy csak lebegő táviratok.

* *Woicich Kuczok* ötlete alapján

SCHEIN GÁBOR

(villanella)

most kezd az idő gyorsabban múlni.
üvegfényű fák a mongoloid napsütésben,
nyugalom lebeg a tó fölött.

a hullámok mintha aranyfillérekkel játszanának,
de szemben a partra sötét húzódik:
most kezd az idő gyorsabban múlni,

most kezdődik a színek lassú mélyülése,
és a képen már egyre kevesebb vonás változik,
nyugalom lebeg a tó fölött.

gyakran mintha már a sötétből néznék vissza,
kereslek és nem talállak, egyedül járok a parton,
most kezd az idő gyorsabban múlni,

aztán az éles fényből hirtelen előlépsz.
nem látom az arcod, de fölismerlek,
nyugalom lebeg a tó fölött,

és testemet belülről verni kezdik a hullámok,
remegés fog el, mielőtt megérinthetnélek:
most kezd az idő gyorsabban múlni,
nyugalom lebeg a tó fölött.

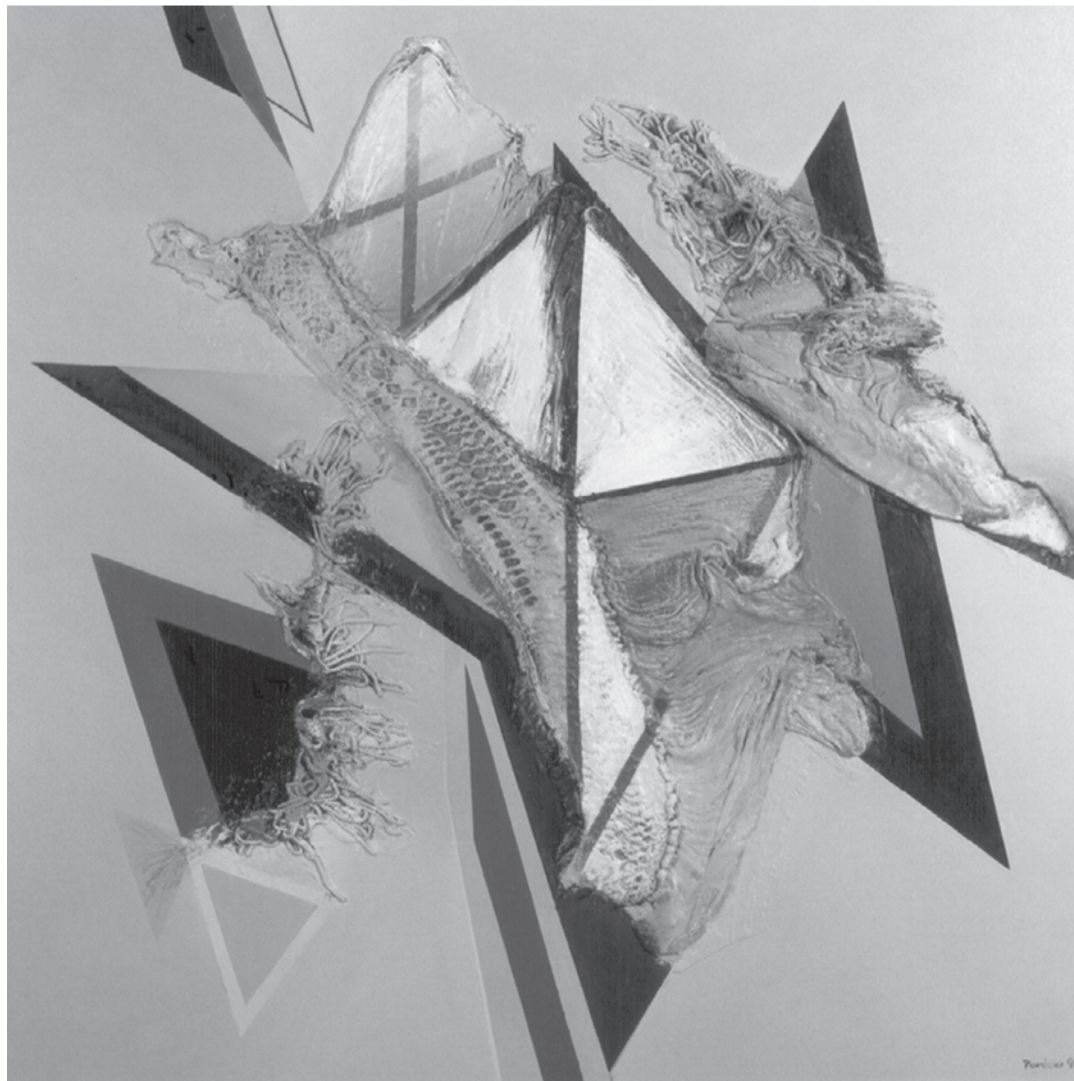
(húrként
megfeszíti)

időszámításunk még esendő. mintha testeket
hívnanék elő a földből, neveket sorolunk,
és számláljuk őket, mint kikötőben az
árbocokat, holott mi is a földhöz tartozunk,

bennünket is a hullámok ereje vonz, és míg
a deszkák fent táncolnak, míg tekintetünk
végigsimítja a szárhát-hegyet, elmúlik
velünk egy halálév. a sétányon kavicsot és

gesztenyét rugdosunk. de miért ne hinnék
a vágnak, ami még a fűszálat is hangszerré
váltottatja, húrként megfeszíti a közelséget,
és minden napot megtölt a maga dallamával?

háromszor boldog, aki még neveket fűz
az idő dallamába, mintha vásznat kötözne
egy árbocra, és velük együtt magát is
odafordítaná a föltámadó szélnek.

Gyűrődő formák

BURJÁN GÁL ENIKŐ

Oázis

Azt a pillanatot ellopták az időről
ahol szempillavékony tájak járnak
ahová rezgő szirmú vágyak zárnak
lüktető séta egy vörös erdőmélyre
füvek zenéje éget téged az éjre

Fantáziatorta

Agyamban kinyitott
a gondolat egy ajtót
lapos hangú magány
sötét szele hajt ott

Hajtsa az ébredést
ébredés az álmat
túlról a tévedés
beszedi a vámot

Csokorba fűzérbe
fonja a színeket
fantáziatorta
habján a rímeket

gyertyát gyújt az eső
vizével siratja
gyertyát gyújt az eső
éggel megitatja

Felhőpelyhes tavasz
virágásítások
korhadó fájú terasz
ablaksóhajítások

cseppfolyós az égbolt
csorog pedig fáradt
magasan már rég volt
tenyeremre száradt

cseppfolyós az idő
bőröm issza sejtjét
csoda lóg ma rajtam
viselem keresztjét

Szívem tavasz dombja

A mélység zenéje csenget
belélegzem az Óscsendet
álmaidban járok éjjel
magadhoz hívsz? szakítsd széjjel
távolságunk: Föld mágnesét
Tavaszdombról mondj egy mesét

város nő ki egy virágból
ide hipnotizálalak a távol
lány üvege széjjelszakad
először most legyél szabad

kinőtt Tavaszdomb szivedben?
minden ablak benne rebben
pulzusom szerinti jelben
ott vagyok már Izraelben

a házak egyre nőnek bennem
segíts az utcádba lennem
szirénaszó eső plakát...
érezem már hangod illatát

Dimenzióváltás

NOSZLOPI BOTOND

Csendrappszódia

Már buta vagyok, korom meghalad,
nem írok, nem olvasok jövőben,
könyvet semmi, de semmi szín alatt.
Éhes hústömb, kéjlény lett belőlem:
felfordulhat mindenki felőlem.

A költő vinnyog csupán még bennem,
de elhallgat ő is majd egykoron.
Elhallgatja, hogy emberke lettem,
gondolkodtam és hitetlenkedtem,
s aztán egy napon mindent megettem,
mi körbe vett, s közben nyugtatgattam
magam hogy: „jól van, csitt-csitt kicsikém,
pusztulj csak szép lassan, csendben, tente-
tente, minden a legnagyobb rendbe!”

Elhallgatja, hogyan döglöttem, mint
a dög éjszaka, nappal mindenütt,
onániákból orgiákba át
követvén a disznók fároszát, a
diszkót és hűgyszagomat a szélben,
ha magam alá vizeltem az éjben,
hernyótól, gyorstól, felkoholtól, vagy
épp hogy megpukkadjon a szolganép,
a szökőkútba szartam csendesen.

Elhallgatja, hogy mit tettek velem:
kizsigeltek, kiszipolyoztak,
tisztá voltam, de beszappanoztak,
szép voltam, mégis kicicomáztak,
okos voltam, hát isibe zártak,
pénzem volt, rögtön elvették tőlem,
és csodálkoztak, ha embert öltem.
Mindenkinek csak a vesztemet várta,
a dalra, hol majom a ketrecét
rázza, szemem kidülledt, a nyelvem
kiöltött, segglyukam beforradt, mint
a köldök, s csak vigyorogni tudtam.

És elhallgatja, hogy megszakadtam,
és kínoz a kínoz a kínoz a
kínoz. Agyam éterbe masíroz,
viszont a testem itt alant maradt,
billentyűzetet pötyörész, rohad,
tévére bambul, s valóság sója
hétköznapjait dúsán felszózza.
Füstöt szív ezerral, nyalja, fújja,
rúgkapál gége s tüdő rugója,
s rákban enyészik el végül, földet
kapva válaszul és istenélül.

Elhallgatja, hogy kifulladásig
küzdöttem azért, hogy hosszabb legyen
életem, és ebbe haltam bele.
Amíg a másik, a pénz istene,
félelmet küldött kerubnak élém,
ki ha a paradicsomba vissza-
vágytam, lenyeste herémet lágyan.
S én, a bússág vén eunuchja így
bolyongtam kószán a világban, hol
megdöglenni sem lehet nyugodtan
ékágé-, katéter-, kórházgyúttól,
nagy fehér varázslók varázsszere:
gyógyszer és kezelés mágiáktól.

Elhallgatja, hogy azt kaptam, ami
a jussom, mi elől nincs hogy, és nincs
aki fusson. Hiszen mindezt tudja,
hogy megérdemelte, kialakulta,
és megvehette, eladhatta és
visszaválthatta, könyöröghette,
hogy megvegyék tőle, reklámálta,
és reklámozta, reklámáron a
nagy örömet hozta, fogyókúrát,
kockás hasat, gyümölcsöket és jó
vitaminokat, egészséget, mit
másnál nem lehet kapni, csak nála,
vért, hogy visszatöltsék a halálba,
sorsjegyet, amit jobb sorsra válthat,
a szerencsés nyertes majd magának.

A spermám a bankban leadhattam,
hogy énem, e szép fajt fenntarhassam.
Megkaptam mindent, mit megrendeltem:
boldogságot emitt idegenben,
és seggnyalásért van érdemrendem.

De most, hogy visszatekintek e nem
is oly hosszú múlttra, én sem értem,
hogy ki kezdte, én vagy az Isten, a
tyúk vagy a tojás a hibás ezért.

Odaadom lelkem egy ezresért,
és velem a hatalmas szerelmem
és hálám, mit hordok, számaram és
málhám, ruháim, kincsem, a földi
jókat, emlékeim és sejtésem
a jövőről s jelenemet, melyben
én már nem vagyok, vagy csupán elvben.

És elfogadom, hogy meghalad és
hogy buta vagyok és így halok meg,
és továbbra sem írok, és semmi,
de semmi szín alatt nem fogok már
könyvet venni. Éhes hústömb, kéjlény
lett belőlem, és felfordulhatnak,
meg satöbbi, satöbbi, satöbbi.
Ezt fogom most szépen elhallgatni.

ZALÁN TIBOR

Egyvers-szerű

Elér a magány
s bekerít a félelem
Milyen banális
ez! mégis e két elem

átrág mint rozsdá
kődök mélyén a vasat
Átlyukad bennem
az öntöttvas akarat

miről ha mertem
elhittem azt hogy örök
Nincs bennem semmi
saját hullámon ülök

időn foszlok át
jól van ez Belőlem is
kiirtották már
a legvégső emberit

Reggeli torna

Reggel van új
összerendezem arcomat
olyan legyek amilyen nem vagyok

Arcra álarc
álarcra még egy és még egy
még elrontom és belehalhatok

ÁRVAI FERENC ÖDÖN

Luft

(naplóvers 2006.)

Jan. 9. Hétfő

Mint osztás után maradék,
áll egy öreg az otthon balkonján.
Mint falhoz állított elítélt,
a dörrenésre vár.

Szemközt lakóházak épülnek.
De lassan majd azok is megvénülnek,
néz feljüket hitehagyott csendesen,
és úgy hagyja szemét, nedvesen.

Nem értem ezt az egészet,
fiatalon nem tűnt ez ilyen nehéznek,
Pelenkás úr krakog és köp, az itt a tendencia,
hogy hazavág az inkontinencia.

De viccesebbre fogja a dolgot,
meséli, a nővére megint min morgott,
tisztá ágyán hagyott szobatársa piszkos foltot,
tiltakozni nem tudott, rögtön be is pelenkásodott.

*

Luftot rúg s szégyenében meghal a futballista.
Mondták rá sokat, álmodozó, idealista.

*

matiné időben buktunk le homályos pince-kocsmá mélyébe
poharainkba gonosz italt mértek cigarettát sodortam a vendégek
cseh tomit énekeltek
a pultnál feladták nővéreiknek régóta írt leveleiket
szomorkodtak hogy keveset vannak otthon
széthullik a család de nyerünk holnap a lottón vigasztalódtak
talán virág ül szembe nem tudom talán senki talán egyedül
vagyok a gonosz itallal amit az előbb hozott ki a kocsmáros
asszony kicsinosított ajakkal kacsintott mikor letette piszkos
poharam

néztem egy darabig a pohár fenekét milyen mély kérdeztem
milyen mély az élet hogy aki jól úszik az is belefúlhat
engem úgy tanítottak hogy beledobtak aztán vagy elvisz vagy
fönnmaradsz mondták
keresztbe tett lábamra dohány potyog mióta itt vagyok játékgép-
csörgésre dalolnak a boldogok

Jan. 10. Kedd

Miki rángott ugrádozott mialatt kiért a mentő
Tizenöt éve már hogy pár éve van csak hátra
Most visztek utoljára utoljára most utoljára

Diffúzió

BALASKÓ ÁKOS

(közelgő)
születésnapomra

(ebből már minden tudható)

22 évem költözik.
Mevolt tangától öltönyig
talán

(talány)

minden. Kösz szépen, megvagyok.
Csak támasztom a karzatot
...param...

...param...

22 évem nincs sehol,
pedig szopránból – huss – tenor
lettem

menten.

Tegnapelőtt még, azt hiszem
nem voltam több: kíváncsi szem
Heló

Legó!

Csúnya is voltam, és ijedt
későn értem, a többiek
bezzeg...

bazzeg!

17 vagyok épp, mikor
kikevernek a pakliból.
Ez az,

Vegas!

Tanáraimra nincs panasz,
jogát: tovább tanítat, az
ELTE

nyerte.

Azóta húzom prog. maton.
Volt szarabb is, most jó nagyon.
Csonka

kocka

lettem. S kb. azóta, bár
két mederben csorgott a nyár,
Ancsi

a kincs!

(fú, jó ösztöndíjszázalék
folyt el – alkoholszármarazék.
Hogy áll?

Igyál!)

S szeretjük egymást Ancsival,
ami van, no hát annyi baj
legyen...

(kegyem).

Szóval, kösz szépen, megvagyok.
Csak támasztom a karzatot
...param...

...param.

POLLÁGH
PÉTERAzt mondom:
hűtő

Lázzórsát hagytál nekem
abban a hűtőben,
amiben a nyarat töltöttük,
abban a hűtőben,
ahonnan a telet töltöttük,
pohárba ki.

Azt mondom: hűtő,
és jön utánam –,
és megnyitom,
ha írok:
szép, nordikus tiszt
a gázt.

Fogalom-
kórház

Szép ez a hely, mint – a.
Ezt a helyet többé félbe
(mint török a holdat),
én soha.
Tele vagyok hellyel,
de ezt a helyet én,
mint orvoságot.
Ez a hely, akárha
elektromos város.

Koffeinből és rosszcsontból
próbállak összeállítani téged,
de a ráklépés el...
A ráklépés elég-e?

Lesz nálam egy kórház-tárgy:
ami több mint én,
s visszamegyek,
vissza érted – akkor is,
ha visszához már
nem lesz isten.
Csak vissza, vissza innen.

Emlékszel?
Húszkilós tejtömb vagy:
szép, mint egy kórház,
de nincs nálad kórház-tárgy:
s kilók a kockatükör.

Emlékszel?
Szív mellett a légszak bereped,
s a teniszpályányi légszomjban
minden kerek:
tejtömbön a tejtömb,
s benne a két kék gömb:
a fájdalom is kerek.

Emlékszel?
Tejszoba: üvegcsékkel ki és be.
Tejszoba: EKG-ütemre pusztuló
tejceruza.
S valahol – anya.
Ha itt lenne...
úgy tenne, mint egy anya –,
s nem hagyná,
hogy fogalma hőfoka
anyátlan kúszson fel.

Emlékszel?
A láz egyszer tű – egyszer lufi.
Egyszerre tű – egyszerre lufi:
milyen tükör mutathatná?
Hisz a kockatükör már
kockánként beismert kórház,
s a magad helyére képzel mély
gyógyíthatatlan belelép.
De magad helyén milyen tárgy,
miféle maradék?

ORBÁN JÁNOS DÉNES

rovata

DEBÜT

**SÉDY
ÁGNES**

A kép

Most kéne abbahagyni,
nem menteni a képet,
csak azért, mert egy ingben
benne ragadt a lélek,

hát nem kell mindjárt fogni,
s elájulni magának –
int, és már távozóban;
s miként Mátyás hadának

jöttét-mentét nyögték
a túlkoros vidékek,
most egész szürkén nézem
a hátteret, a kéket,

hideglelősen, gyáván,
a rokon is lelépett,
az utcán jár, nevetgél,
kerülgeti a léket,

s míg magamra hagyott,
már tudtam, hogy mi vár rám,
hogyan ez, ez most meg is ver;
virtuálé világán

én igyekszem keresztül
kissé feszes tartásban,
akár ír népitáncos
a bársonytakarásban –

hát lehet, hogy elég ez?,
hogyan lehet, hogy elég lett
az ing széle, a karja,
amit lengén élém tett!

Különben úgyis mindegy;
giling-galang a fészek,
bódít, ölel egy percnyi,
egy töredéknyi részed.

Kőműves Kelemen – 1. változat

Esteledik; tizenkét kőműves
egymást bátorítva les fel újra,
a bejáratot építették aznap,
az ív csúcsában kettő pulyka bújva.

Esteledik, tizenkét kőműves
remegve nézi: megmarad-e végre
ha más nem is, a széles, bő bejárat,
amelyben ott van mindnek asszonynépe.

Egymást bátorítva les fel újra
(villám se fény) a tizenkettő mester.
A pályázati pénzek elköltődtek,
és holnaptól már kötbéres a rendszer.

A bejáratot építették aznap,
az éjszaka majd felhúzzák a többi,
egy sör kellene, pillanat, biztonság,
és kössön meg a malter, gipsz, a fal, gitt.

Az ív csúcsában kettő pulyka bújva,
ezt elrontottátok, ti híresek!
Mert szárnyat bont, csúnyán kiált az egyik.
A csoportkép és Déva szétesett.
Esteledik.

**HESZKY
ANDRÁS**

I. Ecloga

Ellenőr

Szép jó reggelt kíván minden kedves utasnak
a BKV. Rt. és hát persze meg én is!
Tiszttem, munkám és még óriási kötelessé-
gem, hogy megvizsgáljam, megbüntessem öⁿket.
(És a férfiakat sem hagyjuk persze ki, ó nem!
A hiba csak valamely költő és strófa miatt volt.)
Kérem, s így hát kedves társalgó utasok, ha
végén arra megyek, majd jusson eszükbe a bérlet!
És tán kezdjük máris a legközelebbi utassal!
Szép reggelt Uram! A jegye, bérlete kéne azonnal!

Utas

Sajnos nem tudom azt most biz' neked adni mivel, hogy
bármikor eljöhét a BKV kallere úgy és
megbüntet majd engemet; és kifizetni muszáj lesz.

Ellenőr

Nem látsz? A szemedet sűrű gőz, s köd fűdi el tán?
Én vagyok az, kit előbb felhoztál – gondolom, úgy mi?

Utas

Jaj, hát persze, hogy így van, s elnézésedet adjad!
Karszalagod látom, bizony és még vörhenyes is, lám!

Ellenőr

Elnézem butaságod, s térjünk vissza a tárgyra!

Utas

Ejha! De nagy pofa úr emez itten, hogy buta volnék?!
Tévedtem kicsit, és máris majdnem megevett. Kösz.

Ellenőr

Látom, hogy nem voltam hozzád udvarias. Bocs.
És túllépve, no mindeme szörnyű helyzet után, most
ténylegesen kérem, cselekedjen már uraságod!

Utas

És még ő maga biztosan érzi magát a nyeregben!
Itt maga az ki hunyó, s megsértett engemet, úgy, ni!
Légyen hát valahogy kicsikét tán udvariasb nem?

Ellenőr

Így van, mondom, hogy megbántam mind eme sértést.
A feladat mégis, hogy megnézzem, van-e önnél
BKV jegy, bérlet, vagy még bármi hasonló.
Drága milordom! Kérve könyörgöm! Bérletet adjon!

Utas

Úgy látom, ni-ni rögvést itt vagyok, ott a megálló!
Megjöttem, s itt ér véget már most utazásom.
Adjon utat! Már látni se lássam örökre! No viszlát!

Ellenőr

Így ér véget munkám: szertelen, ostoba módon.
Két ember, lám két hülye ember: balga a kettő.
Hasztalan ám a hevesesség, és hát sajna a gőzért,
kár a vitáért – látjuk – mert értelme csekély volt.

Epilógus

Pontosan úgy, mint ennek a szónak: tejszokoládé.

Epigrammák

1. Párhuzamos ellentét

Bábeli nyelvzavarok közt élünk itt, eme Földön,
míg, a Mennysorszámban, ott csak a hit szava szól.

2. Hűtlen élet

Ősz haja hullik, mágnás kő görnyesztli a vállát;
jól élt, s most könyörög: bárcsak jönne a vég.

3. Piszkosul elhibázva

Csak tükör az, nem hallgatok így hát görbe szavára.
Nem csak pusztá tükör, mit lebecsülsz buta jós.

4. Páli könyörgés

Krisztus, nézd! Töredékes az ismeretem, tükör által
látok, emészt a homály. Gyógyítsd vak szememet!

5. A réten

Sok kis pillangó üde illata, lágy remegése
tölti be szívemet, és ringat a rét tavaszán.

6. John Denn és Ernest Hemingway emlékére

Hidd el, részese vagy te a „földnek”, van ki segítsen.
Hidd el, részese vagy, hidd el, van ki segít.

7. Sírköre

Itt csak a por, test, szürke, aszott anyagok sokasága.
Köztetek él a szívem. Bennetek él a szívem.

8. Tél

Csúnya, jeges, szürkés, rideg és hideg és idegőrlő.
Mégis szűzi fehér, mégis egy ősi mivolt.

9. Háború

Háboruban minden száraz, csupa áporodott roszsz.
Nemcsak a háboruban, ott valahol belül is.

10. A Rossz pusztulásának mozgóképe

Elnehezül minden hegyi monstrum, dől a homályba
mint zuhanó repülő, s közben okádja tüzeit.

11. Leoninus egy Harangról

Kong a harang, réz kondul; bűg a pokolbeli gondtúl.
Hangosan örli magát, senki sem érti szavát.

12. Peroratio

Már nem nyíl a virág, s már nem lesz lepke a báb sem.
Lassan szürke a rét, s színtelen a levegő.

CSÓKA FERENC

Rend a lelke...

Amon, a tündöklő, az életet adó, sugár arcú égi úr ugyan még az alvilág sötét folyóján hajózott díszes, fényből ácsolt bárkáján, de ragyogó szemének tüze már felsejtelt a távoli horizont alól, besuhant az aprócska ablakon, összecsapott a helyiségben uralkodó komor homállyal, és buzgón falni kezdte. Boldogságtól túlfűtött igyekezete érthető volt, elvégre Szutekkel, a bárka hűségese kormányosával karöltve újfént legyőzték a mélység démoni kígyóját, aki nem szűnő igyekezettel próbálja őket időtlen időktől fogva rettenetes birodalmában marasztalni. A testéből táplálkozó világ nagy-nagy öröme, mindeddig sikertelenül.

Mahu, a messze földön híres, varázskező kőfaragó felhúzott térdekkal, hátát a mocsosfehér falnak támasztva gubbasztott a csupasz, agyagos földön, kőportól repedezett, kérges kezét a lábán nyugtatta. Amon jelenléte egyre határozottabbá vált, birodalma visszaszerzésével, mint minden hajnalon, ismét átadta teremtményeinek felbecsülhetetlen értékű ajándékát, a látás képességét.

A férfi bármely más reggelen hálás lett volna neki ezért. Am most egész éjjel azért imádkozott, hogy az örökké esélytelen kígyódémon kerüljön ki győztesen az alvilági perpatvarból. Ha nem jön el a pirkadat, nincs cselekvési kényszer. Miért kellett mára hagynia az ítélet végrehajtását...? Nem gyávaságból határozott így! Szerette a fiút. Nem akarta megrövidíteni az életét ezzel a nyomorult éjszakával. Mert az ifjúnak meg kell halnia. Bár akaratlanul, de elérulta a Szövetséget. És minthogy ő van mellette, neki kell végrehajtania az ítéletet. Pedig milyen tehetséges. Évek óta ő a legkedvesebb tanítványa. Még a lánya kezét is neki szánta.

És alszik! A testnyomorgató, kemény földön. Tudatában annak, hogy mi vár rá. Bezzeg ő a szemét sem bírta lehunyni. Művészként, a kőbe vésett szépség értőjeként el kellett ismernie, a fiút csodás, isteni alkattal áldotta meg a teremtő. Férfias, ám mégis lányosan gyengéd, érzéki vonásai, karcsú dereka, izmos combjai a régi korok szobraira hasonlítanak. Ez lett a veszte...

Nem sokkal a szent folyó várva várt áradása után történt meg a baj. A véseti Amon templom Aton szentélyé alakításán „szorgoskodtak” éppen, amikor az a kéjhajhász szuka Nefertiti, szokása szerint cséppet sem törődve a rangbéli különbséggel, szemet vetett a naiv ifjúra. És akire ő szemet vetett, azt meg is igézte varázslatos szépségével. Csodálattól eltelt makogó majom-má változtatta önálló lelküktől megszabadított híveit. Csiszolt értelmével megtervezetten adagolt istennői, pátolygató, menedékkelt kecsgetető anyaisztent, vagy éppen bájosan kislányos jellemű, elvakítható halandót. És az emberek túlnyomó része ilyen. Látni szeretnének, de csak azt, ami nem bánja a szemüket, a tudásból is csupán annyit engednek magukhoz, amennyitől még nem csordul túl a pohár, melybe bárgyú, világmagyarázó meséiket gyömöszölték. Minden jóra és rosszra osztanak! Most éppen Ehnaton tartják az ügyeletes gonoszok... Hazug álarcai mögé bújt asszonyát, Nefertitit meg simogató kezű, oltalmat adó anyaként tisztelik. Sokat túrt, olykor már csak a gyermekeinek élő csodálényként tetszelgő az egyszerű nép előtt, időnként sietve birodalmat jár lányaival és visszamaradott urával, akit szinte valamennyi nyilvános jelenésen tüntetően megcsókol, bizonyítandó, ő az asszonyok mintaképe, a családi tűzhely védelmezője, a belenyugvó rabszolga, ki bár tudatában van Ehnaton mindennemű gyarlóságának, és szenved is tőle, de a család iránti hűséget, alázatot, önfeláldozást mégis mindenen felett állónak tartja.

Mahu és barátai a kezdetektől fogva átláttak a szítán. Tudták, minden nyomorúságukat Nefertitinek köszönhetik. Az ő tudatában bontott rügyet a gondolat, érett elhatározással, és terebélyesedett mindent elsöprő tetté. Ő gyalázta meg a régi isteneket! Mert uralkodni vágyott! Amon papjainak hatalmára pályázott... Persze ők laza nemtörődömséggel kacagtak egy jóízűt az izgága asszony vad óhaján. Mert úgyne, a legfőbb hatalom mindig is a napisten szolgáinak kezében volt. Az ám, csak hogy a világosság istene egy az uralkodóval! – érvelt a királyné. – Ő meg tudvalevőleg az enyém... Azok az idők már elmúltak, és valójában soha nem is voltak! A népek szóló bárgyú mesékről regélsz! Amióta Amon, az égen tündöklő, megteremtette az embert, általunk uralkodik Tameri földjén. Nekünk jelzi, ha figyel-

meztetéséért lehunyni készül szípközöző tűzszemét, nekünk súgja meg először azt is, ha fia, Honsz, az idő ura, az éjszakai égi vándor megváltoztatja sarlónyi, vagy éppen telt arcát, és az áradás kezdetéről szintén a mi közvetítésünkkel értesül a birodalom! – mondták öntelten a papok. Igen? Vagyis addig vagytok ti ily hatalmasak, amíg az istenek él... Ha ő nem lesz, a ti létezetek is értelmét veszti! Miért is kéne nekünk olyan isten, aki „mindenható” akaratát csupán néhány hájas emberkén keresztül képes érvényesíteni? Egyáltalán, mi szükség van istenekre? Csak hogy minél nagyobb legyen a káosz? Miért ne felelhetne mindenért egyetlen isten, s annak földi megtestesülése, a király?! És persze az ő istennéje... – gondolta dobogó kígyószívvel Nefertiti.

Így lett Aton Tameri egyetlen istenevé. A gyönyörű, sokszínű ország pedig riasztó rendőrlammá. Üldözték és megsemmisítették a régít, miközben mindent teljesen újra kezdtek.

Nefertitinek nem okozott különösebb vesződést a gyenge jellemű, befolyásolhatóan öntelt, és a neki bebeszélt balgaságokért őszintén, láng-lelkűen rajongani kész Amenhotep elbódítása. Még a nevét is Ehnatonra változtatta a kedvéért. Még hogy Aton kegyeltje, fényes kisugárása...

Monumentális építkezésekbe fogtak. Új fővárost emeltek, melynek helyét úgy választották meg, hogy még véletlenül se kerüljön bármely tiltott istenség tiszteleti helyének közelébe. A Vészet és Mennofer között félúton elterülő királyi székhelyet Ahetatonnak nevezték el. Anyagi forrásokban nem szenvedtek hiányt, a kisemmizett, földjeiktől, vagyonuktól megfosztott veszeti Amon papok, ha még élnének, sokat tudnának mesélni Nefertiti hihetetlen étvágyáról.

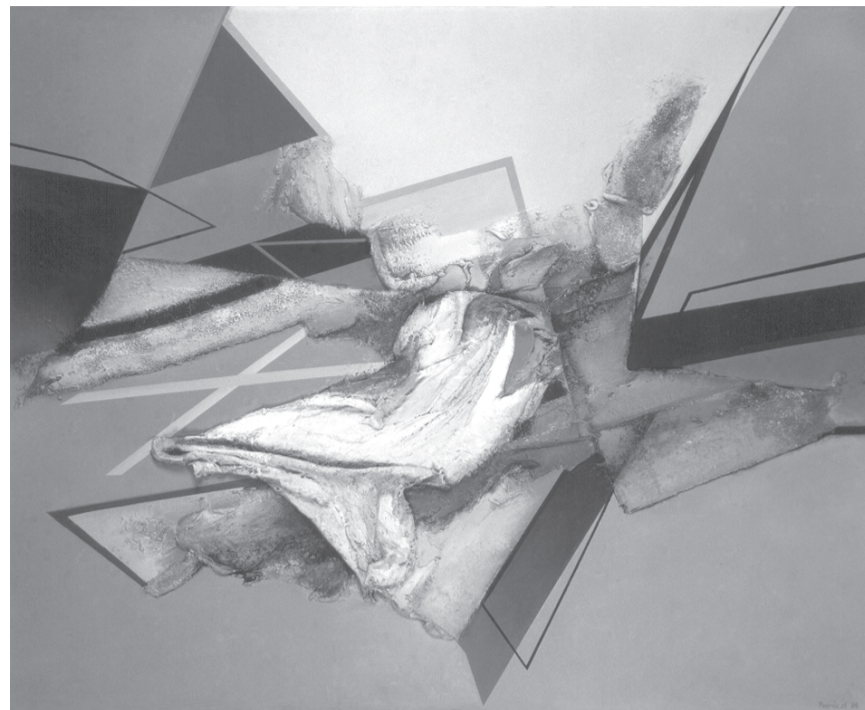
A régi rend szinte valamennyi hívének mennie, hálnia kellett. A mindenre hajlandó, talpnyaló csöcselék ostoba, ám annál büszkébb és telhetetlenebb vezető réteget vajudt ki magából. Persze néhány hozzáértő behódolóra azért szükség volt. Csupán abból válhat igazán jó tanácsadó, netán hatékony besúgó, aki ismeri a le-tűnt világ maradékát.

Ehnaton boldog volt. Szentül hitte, feltűnésével egy erkölcsös, varázslatos kor veszi kezdetét. Meg volt győződve róla, hogy ő a birodalom legkedveltebb egyénisége, akit mindenki szeret és magasztal. Mint a történelem összes félkegyelmű bábujához, hozzá is csupán megszárt információk áramolhattak. Csak így szavalhatta pátosztól ragyogó szemmel, töretlen hittel és meggyőződéssel, szárnyaló költeményeit. Ráadásul nem is volt tehetségtelen... E szavakkal magasztalta Aton: Egyetlenegy vagy, mindig más alakban, mint élő Nap jelensz meg, derengőn, majd sugárzón, aláhanyatlóan s újra visszatérőn. Millió alakká válsz saját magadból! Az én szívemben élsz, de senki más nem ismer, csak fiad, Aton egyetlene, akit beavattál terveidbe, s megismer-tetél öserőddel.

Költőnek még el is menne a szerencsétlen... Csak a szobrászatba ne ütné bele azt az ormótlan, gusztagustalan orrát!

A kőfaragók azon kiváltságosok közé tartoztak, kiket muszáj volt életben hagyni, merthogy az idő rövidsége miatt képtelenség volt őket újakkal helyettesíteni. Mahu és társai mégsem repestek az örömtől. Nefertiti, elkerülő balga ura kotnyeles érdeklődését birodalma komolyabb ügyei iránt, szabad kezét, féktelen tombolási lehetőségét biztosított neki a művészetek területén. Csapongó érzelmei, csúnyasága, nemi tévelygése szörnyűséges szobrokat, festményeket eredményeztek. Rá hasonlítottak! Tameri kőfaragóinak lelkébe az ősidők istenei írtak be az ideális esztétikum elsőlegességét. Az uralkodó nem más, mint a napisten földi megtestesülése, ezért szépsége az égi úr szépségével egyenlő. Minthogy mindig is királyoknak dolgoztak, ez a felfogás művészetük lényegévé vált, életüknek nem is lehetett más értelme, mint a teremtő szolgálata azzal, hogy anyagba vessék az ő mindenek felett álló tökéletességét. Ezért az elvért halni is készek voltak.

Ehnaton szépnek hitte magát. Úgy gondolta, arca, alakja híven tükrözi Aton több nemű egyenmőségét. Valóban tükröz valami ilyesmit, ám ez teljes mértékben a pipogya király nemi beállítottságából fakad. A Szövetség előtt nyílt titok volt: a fiúkat szereti. A Nefertiti körül egyvég-tében szaporodó gyerekhad dacára. Égbekiálító rejtély, miként magyarázza meg urának a folyton folyvást gömbölyödő hasú királyné az ő állandó

Feszített formák

gömbölyödését... Talán Atonra keni a sok apa-ságot? Miért is ne?! Elvégre az uralkodó egy Atonnal... Nem foroghat fenn a megcsalás esete!

Ahetaton, Vészetet és már csaknem az egész birodalmat elborították a zsiráf testű, zsiráf nyakú, zsiráf képű Ehnaton szobrok, festmények. Szenevő lelkű, fásult fennkölt gyalázók korcsa Amon ajándékait, a csillámló felületű, égi sugarakban szípközöző köveket. A művészet haldoklott, megalázottan, lehajtott fejjel dolgoztak hajdan oly öntudatos papjai. Azt hitték, ennél rosszabb nem jöhet... Tévedtek! Nefertiti már Amon nevét sem bírta elviselni! Ország-szerte feliratokra vadásztak, a régi istent módszeresen kivették a történelemből. Még Uzsire birodalmába költözött nemző apját is bemocskolta a tébolyodott, madzagon rángatott bábú.

Az istenek szó sem maradhatott megbecstelítetlenül. A többes szám jelének el kellett tűnie... A folyó népe gyászolt. Oltalmazóit, gonoszait, másvilági kalauzait siratta. A teremtő napisten tisztaságát. Ő nem lehet az egyedüli, ő nem hordozhatja magában a föld valamennyi mocskát! Azért más lények felelősek...

Az igazak utolsó, kétségbeesett sóhaja szülte a Szövetséget. Nem szólítottak csatába, nem ragadtak fegyvert vérre éhes, állati indulattal. Elvégre nem voltak egyebek ők, mint szelíd, megtört kőfaragók. Szövetségük csupán szalmaszál szolgált a maradék lényüket krokodiljai által zabáló, habzó, vöröslő folyóban. Ennyi volt a fogadalmuk: Onnan, ahol nem látható, nem véssék ki Amon nevét! Így a szívükben is megmarad...

Nefertiti minden bizonnal megtervezetten bódította el a fiút. Besúgóival valószínűleg nyomban a kezdeteknél kiszúrták a gyerekes szintű szervezkedést. Már csak a nevekre volt kíváncsi.

Információ-éhségét kielégíthette volna valással is, melyhez a balzsamozó papok anatómiai ismereteiből adódóan mindenkinél jobban értettek, azonban a mohó, tüzelő szuka nem csupán információra volt éhes...

Igen, ott, Vészet Amon templomának elcsúfítással egybekötött megszentelésénél figyelt fel az isteni szépségű kölyökre. Mily undorító és ocsmány kétségűség! A világ eltorzítója valódi esztétikum után vágyik. Valójában nincs mit csodálkozni ezen, hiszen ő Tameri leggyönyörűbb asszonya, és a hatalom mellett önmagát szereti legjobban. A rúttság a hatalmat biztosítja számára, a szépség imádott testének nyújt földöntúli örömeit, élvezeteket. A csábításal egybekötött kielégülés összehasonlíthatatlanul kéjesebb a paranccsal kicsikartnál...

Úgy cserkészte be a fiút, mint a kígyó a naiv egeret. A vadászatot persze kiegészítette néhány emberi fegyverrel. Leereszkedéssel kezdte, nyájassággal, szűzi szemérmességgel folytatta. Merthogy ő, bár mindenkinél hőbben szereti az urát, mégis, ennek dacára, szörnyű tépelődések

közepette, melyekben még sose volt része, el kíván égni a szerelem oltárán.

A kölyök a királynő valamennyi álnok, egyetlen tettét ismerte, belélatott lelkének legsötétebb bugyraiba, mégsem bírt ellenállni a precíz megkomponált ostromnak. Szépségimádata megpecsételte sorsát. Az epekedő pillantásokat, a negédes szavakat titkos, egébe repítő légyottok sora követte. Ölni lett volna képes a szerelméért. Végül oly mértékben vakká vált, hogy úgy döntött, Nefertitinek a Szövetségben a helye! Ugyanis semmi sem igaz ám a „pletykák-ból”, a királynőnek nincs köze az uralkodó gyalázatos cselekedeteihez. A szerelem szépséges istennője nem képviselhet rosszat... Aki mást állít, hazudik!

Végül mindent kitalált az ország csúf lelkű démonának. Lángoló, forradalmi tekintettel.

Mahu már nagyon bánta, hogy annak idején fogadalmat tett. Ki hitte volna, hogy neki kell halálba küldenie egy árulót... És éppen a kedvencét...

Tekintetével végigsimogatta az alvó fiú testét, arcát, haját. Ellágyulva elidőzött a formák, hajlatok fény-árnyék játékaiban, megpihent a fiatal bőr egészséges bársonyán. Vajon milyen lenne az összehatás kőbe véssé? Alkotnak még valaha eme ifjúhoz hasonlatos szobrokat? Egy könnycsepp csurrant végig az arcán. Zavartan letörölte. Szégyellte gyengeségét, bár tudta, éppen az érzelmei tették ismert művésszé.

Felállt. Hirtelen, visszavonhatatlanul. Miközben a fiú mellé térdelt, eszébe ötlött, hogy talán nem is tud embert fojtogatni... Vágy mégis? Igaz, nem fiatal már, de a keze a régi! Semmit sem veszített erejéből. Csak gyorsan menne! Hirtelen kell csinálni, hogy ne szenvedjen, hogy ne védekezessen! Na most!

Elég hosszú ideig tartott. A kölyök közben felnyitotta a szemét, és mindvégig őt nézte. Egyetlen mozdulatot sem tett az életéért. Szomorú tekintete lassan üvegessé változott, lelke elindult Uzsire birodalmába, ahol majd mérleget tesz a szívét, mely hozzá méltatlanul dobogott oly ártatlan hevességgel.

Keze még az ifjú nyakát szorongatta, amikor rányitották a helyiség vastag, masszív ajtaját. Szégyenkezve, ijedten lesett fel a belépőre.

Aj, Nefertiti tanácsadó kegyence állt meg fölötté. A döbbenettől alig bírt megszólalni.

– Atonra mondom, ti valamennyien örültek vagytok! – mondta végül hitetlenkedve. – Ha jól emlékszem, tegnap érthetően közöltem veletek, hogy ma reggel hóhér vár rátok az udvaron... Miért nem lehetett megvárni? Talán nem mindegy nektek, miként fordultok fel?

Mahu reszketve felcibélődött a földről és kihúzta magát.

– Nem... Nem mindegy! – suttogta kimerülten, majd megkönnyebbülten elmosolyodott.

A Világítótorony heroizmusa

Negyedszázada jelent meg – e mostani, a Kortárs Kiadó közreadását megelőzően – utoljára gyűjteményes Babits tanulmány- és esszékötet, 1978-ban, Belia György szerkesztésében. E negyedszázad alatt nem volt számottevő a Babits-esszék kiadása: mindösszesen a *Keresztül-kasul az életemen* jelent meg többször, meg az *Irodalomtörténet arcképekben* és a *Babits Mihály Arany Jánosról* című kötetek. Nem állítanám, hogy Babits „nincs a helyén” az irodalomtörténet-írásban; hagyományválasztásként örökségét az Új Hold köre, Nemes Nagy Ágnes, Rába György, majd Balassa Péter értelmezései a múlt rendszerben is ébren tartották. Ám – sem az előbbi, sem az, hogy az irodalomtörténet-írás, elsősorban Sípos Lajosnak köszönhetően, az utóbbi években hatalmas munkát végez a Babits-örökség feltárását illetően – nem feledtetheti, hogy a magyar olvasók némiképp tartózkodóan viszonyulnak Babitshoz. Babitsnak soha nem volt elementáris kultusza, úgynevezett „saját kora” – sem költőként, sem regény-, sem esszéíróként. Volt Ady-korszak, József Attila-, Kosztolányi-, Radnóti-korszak, mostanában mintha Dsida-kultusz hódítana; versei népszerűségében talán Juhász Gyula is megelőzte, regények terén Szerb Antal, már a századelőről. Babits mintha mindig is a kevesek költője, írója lett volna, noha életműve, tartósan és kétséget kizáróan, a *legek* között magaslik.

Persze, rosszul közvetítették Babitsot is. Számos ideológiai gyanakvás megfogalmazódott vele szemben, s jöttek vica-versa a szokásos „kontarra”-olvasatok is. A konzervatív, az óvatos, a *mérték* tartó Babits nem könnyen találta meg a maga olvasóját a zajos 20. században, melyben radikálisabb, pragmatikusabb, ideologikusabb válaszokat követelő korszakok zsúfolódtak egymásra. De, bár főleg a század két világháborúja közé szorult be írói munkássága, mint az utolsó „nagy nemzedék”-nek – Adynak, Bartóknak, Németh Lászlónak, Cs. Szabó Lászlónak –, még a

roskátag Monarchiában indult pályája. Azzal talán utolsó kirajzással, amely még természetes gesztussal, göröcsök és komplexusok nélkül gondolkodott európaiságban és magyarságban, modernségben és folytonosságban. S mindenekelőtt: akik számára az országért, nemzetért, emberiségért érzett erkölcsi felelősség roppant jelentéssel bíró fogalmak voltak.

A két háború között fortyogó katlanban (Trianon után, leszegényedett, alapvető szociális gondokkal küzdő országban, megváltó ideológiák, „veszélyes tények és erők kibogozhatatlan szövedéke” közt) Babits azt vallotta, az író legyen *konzervatív*, őrizze a kultúrát, ne törődjön divattal, korszellemmel, mert „él egy másik szellem is... Ez a magyarság régi, nemes és keresztény szelleme, mely már Szent István korában háttérbe fordított a barbárságnak... Ez a szellem adta meg az európai Magyarország erkölcsi erejét s életlehetőségét a művelt népek között. Keleti jellemünk, s nyugati kultúránk találkozott ebben a szellemben, becsületes lovagiasság s belátó

okosság. A szabadság pogány szeretete egyesült a béke és igazság krisztusi hitével.” A „haza a magasban” eszméjét újra meg újra olyan nagy ívű, gondolati érvelésében ma is érvényes esszékben fogalmazta meg, mint *A kettészakadt irodalom, A magyar jellemről*.

Egy világháború állt mögötte, s egy újabb előtte – rettegett, irtóztott a pusztítástól; „pacifista” volt, az emberi élet védelmét minden más érdek és érték fölé helyezte. Idegszálaival tudta, hogy a fölbátorított „tömeg” csak veszedelmet jelenthet a nemzetre nézve. „A nemzet néha csak egy-két emberben él, míg az utcán ezek is ordítanak... A nemzet a lélek, a tömeg a test. Sajnos, a test uralmának korát éljük, a tömegek lázadásának korát. Ki fogja visszaállítani a szellemnek a régi tekintélyét a tömeg előtt? Ki bírja rá a sokakat, hogy hallgassanak a józan kevesekre? Ijesztő paradoxona a demokráciának!” – hetven évvel ezelőtt írta e sorokat (*A tömeg és a nemzet*). Éppen e veszélyt megsejtve kapaszkodott kétségbeesetten a kultúrába, a műveltségbe. Szenvedélyes indulattal ragaszkodott a klasszikus európai értékekhez, minden erejével megpróbálta visszatartani az írókat, nehogy a „pillanatnyi politikai helyzet elemzésébe” öljék tehetségüket (Németh László késői naplójegyzetének fordulata) – ezért is támadt vitája Némethtel (*Pajzssal és dándával*), Illyéssel (*Elfogy a magyarság?*), de ma már látható, hogy a vita nem az alapértékek körül zajlott. Babits éppúgy, mint Németh – programbejelentés nélkül is – a szellemi erőket szervezte. Ők még hittek a kultúra, a műveltség erkölcsnemesítő szerepében, a költő hivatásában, még látták a Csillagot, vagy legalább bizonyosak voltak létezésében, s talán ez az, amit e késő korban igazán elirigyelhetünk: „...még ha semmi reményünk nem volna, s joggal veszítenéd el minden hitedet a Morál és Igazság erejében: bizonyonnan akkor is inkább illik az Írástudóhoz a Világítótorony heroizmusa, mely mozdulatlanul áll, és híven mutatja az irányt, noha egyetlen bár-

ka sem fordítja feléje az orrát” – írja szenvedélyes vallomásában, *Az írástudók árulása* című korszakos esszéjében.

Sok mindenről kellene szólni Babits esszékötete kapcsán – amit Adyról írt 1923-ban, érvényesnek tekinthetjük Babistra nézvést is: „...még sok hátrahagyott szava, meg nem hallott, vagy meg nem értett üzenete van nemzete számára: sok kibányászatlan kincs.” Most, hogy újraolvastatom frissen, s végre csonkítatlan kiadásban megjelent tanulmányai, esszéi gyűjteményét, azt gondolom, éppen most nagyon erősen megszólíthatna) minket. Hogy most már igazán érthetnénk a *konzervatív*, az értékeket óvó-védő, a külső zajok elől a szellem, a műveltség – nem világába, hanem – védelmébe és megtartó erejébe menekülő Babitsot.

A Kortárs Kiadó *Magyar remekírók. Új folyam* sorozatának *Tanulmányok, esszék* című kötete nem tartalmazza a teljes Babits-esszéirodalmat: terjedelmét illetően kevesebb – ötvenkét írást közöl –, mint a ’78-as Belia-válogatás, illetve emezzel szemben nem időrendben közli az írásokat, hanem tematikai csoportosításban: *A filozófus, A világirodalom olvasója, Magyar irodalomtörténész és kritikus, A szellemi élet szervezője és Az önéletről* fejezetek valamennyi jellegzetes és fontos Babits-esszéit közlik. A tematikai besorolást a filológia tán vitathatná, ám az olvasók számára kétségtelenül használatosabb ez a szerkezet – s a válogató Jankovics József klasszikus alaposságú jegyzeteivel, a név- és szómagyarázatokkal ellátott kötet (mintegy kétszáz oldal a hatszáz oldalnyi esszéhez) kárpótolja az irodalomtörténészek, kutatók igényeit.

PÉCSI GYÖRGY

Babits Mihály: *Tanulmányok, esszék*, Szerk.: Jankovics József, Kortárs Kiadó, Budapest, 2005

A gazda bekeríti a házat

Már szigorlati számonkérés tárgya a magyar költészet alakulástörténetének talán semmi korábbihoz nem mérhető radikális fordulata, a vallomásosság ismeretelméleti lehetetlenségének retorikai belátása, illetve önmagát a szubjektivitás felől megérteni kívánó lírai én kudarca, a nyelv- és az önszemlélet alapvető megváltozása következett be – legalábbis ezt állítja, s mutatja ki néhány gondosan kiválasztott példán napjaink kánonalakító tudományossága. Az átalakulás visszafordíthatatlan, hallható az ex chatedra kijelentés, korszakküszöbön innen s túl helyezkednek el immár a magyar költészet alakítói. Amennyire üdvösnak mondják a jelenséget egyrésztől – végre felzárkóztunk a világtendenciához –, annyira fájhatjuk másrésztől, a nemzeti művelődés sokszínűségének, egységének, önállóságának és közösségi-egyéni azonosságátudatát hordozó szerepének sérülése miatt. Ám korszakhatár ide vagy oda, folyamatosan születnek újabb és újabb lírai teljesítmények a modern versfeldfogás égisze alatt. Az alanyiség, a konfesszionális jelleg, vagy éppen a hagyományokra támaszkodó, a nyelvi kifejezés és képalkotás eredetiségére töre, a nyelvet az önkifejezés szolgálatába állító, ne adj’ isten a közösségi emlékezet, illetve a társadalmi sorsproblematika tradicionális útján járó poétikák ugyanúgy részei kortárs irodalmunknak. Sőt, számszerűen többségben vannak. Mindenkinek a saját belátására bízom, hogy eldöntse: vajon valóban anakronisztikus-e líránk többsége – s a mögötte álló magatartás és világszemlélet – vagy inkább úgy áll a helyzet, hogy egy kulturális fenomén megértésének – látszólagos – lehetetlensége talán inkább az impotensnek mutatkozó elemélt felülvizsgálatára kell sarkalljon. S az is egyéni vélekedés kérdése, ki hogyan kívánja látni kultúránkat: a maga organikuságában vagy töréspontok mentén széteső alternatívításban.

Szentmártoni János versei ízig-veéig személyesek és vallomásosak. Csupán ebből az állításból az következne, hogy mint szóra sem érdemes, múltban ragadt irodalmat mereven utasítsuk el? Miközben a költő a maga felállította esztétikai elváráshorizonton nemhogy figyelem-

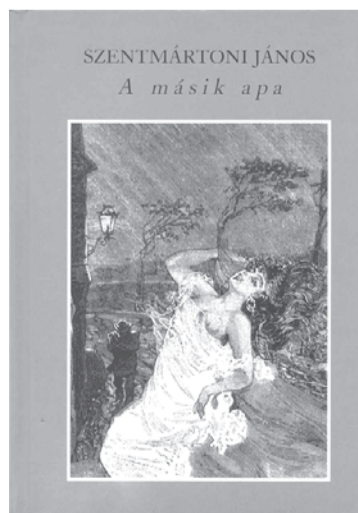
re méltó, hanem helyenként kiváló képességekről tesz tanúbizonyságot. Meditatívna nevezhető lírája életrajzilag ellenőrizhető, tényszerűen alátámasztható. A versék felnevesztett alanya a tulajdonképpeni eredete és célja – ómegája és alfája – a művészi célú megnyilatkozásnak. Az önreflexió örök, megunthatatlan és a maga tökéletességében megragadhatatlan tárgya, a szemlélyiség, most is konfliktusokkal, meghasonlásokkal terhes, mindemellett a metamorfózis, az újrakezdés lehetőségét hordozza magában.

Az önvizsgálat alapja a pontosan beazonosíthatatlan hiánytudat. A kötet nyitó verse, a *Hiány mélye felé* éppen ezt a bizonytalan pozíciót szólaltatja meg. Lehet a hiány forrása az emlékek halványodásával elveszhető múlt, a fiatalság nehézségekre, megfontolásokra fittyet hányó bátorságának és jövőt akarásának lassan, de biztosan eltűnő képessége fölötti sajnálkozás, vagy talán az önalkítás útját járó személyiség idealizált alteregója, az önmegváltást megvalósítani képes jobbik én keresése, esetleg újbóli megtalálásának ambíciója. Árukkodó ebben a vetületben a *Vers előtt* című opus vallomása: „Kitalálom az életem, / hogy legyem múltam, / és némi jövőképem”.

Az önteremtés, illetve az önalkítás életfogytig tartó programja a múlt emlékeinek tudatosítására, értelmezésére alapoz. S ez a múlt tragédiával, konfliktusokkal terhes. A szülők tragédiája, az anya korai elvesztése, a párkapcsolat szakítással fenyegető konfliktusai, a gyerekevelés morális feladatát emelése a tárgyi terepe Szentmártoni János többnyire elégikusra hangolt, ám néha a fájdalom és a kétségbeesés expresszívabb szólalmainak is hangot adó, mindemellett fejelemzett drámájának. Jellegzetes alkotói módszere a tapasztalati élmények lelki-pszichikus tartalmakká való transzformálása. Visszatérő motívumai – a nagy madár, a szürke gém, a repülés, az agyonlövés, a fény, az eső, a vonat, az ablakból való kitekintés, a hajózás – jelképesülnek, s a létfelmérés, az egzisztenciális állapotrajz összetett tartalmú kifejezőivé válnak. Szimbolikus erejű képeibe belesűrűsödik a veszély, a fenyegetettség, a halál szorongása, a megszenvedett fájdalom erősítő tanulsága mellett az égbe

törés, az elvágyódás vagy éppen a bezárkózás kívánalma. A negatív pólus a kiüresedett, lehúzó, állóképpé merevedő kor léthelyzete, ahogyan a *Kamaszbúcsú* (1)-ben írja: „De hogy veszélyben élek, afelel / ne legyenek kétségeid, / mert bár egyszerű, pitiáner, / de gyilkos világ ez itt”. Mindennapjai a kijózanodás irányába kényszerítenek. „Nagy tettekhez régóta nem ragaszkodom”, rögzíti a tényt a poéta, aki „lohol”, az illúzió rabja.

A hétköznapi deheroizáló gyakorlata, a külső szemlélő számára csekély látványosságot nyújtó magánélet ebben a költészetben képes valódi sorsküzdélemmé válni. Azért lehetséges ez, mert a költő korát meghazudtoló (31 éves) bölcsesség, arányérzék, letisztult pontosság, mértékrettség és mesterségbeli tudás jellemzi. Jól bának az esztéta modernség örökségével, nyelve szépen stilizált és közérthető, képalkotó képessége átlagon felüli, önfeltáró őszintesége olykor némi nyersséget is elbír, s ami a legfontosabb: személyes bajait képes általános emberi létgonddá

Szentmártoni János: *A másik apa*, Stádium Kiadó, Budapest, 2005

emelni. Segítségére van ebben az a tulajdonsága, hogy a motívumok szintjén vagy akár a verselésben is szívesen klasszicizál. Visszanyúl a mítoszok világába, Ur városáról, Babilonról, Gilgamesről, Noéről, az Araráról, Karthágóról, Ulyssesről, Danaidákról vagy éppen Lázárról olvashatunk a versekben.

A jelenben az egész egzisztenciát fenyegető magány kísértésével szemben a család, az otthonossá formálható személyes kisvilág, az egymáshoz kapcsoló szeretet kínálja a „másik partot”. Nem nélkülöz ez a felismerés némi önfeláldozó pátoszt sem, amiről a *Zárszó* című vers sorai tanúskodnak: „[...] mások nyugalmaért / fájdalmaim ellensége lettem. / Így válok önmagammá végül, így leszek egész, ha tetszik, kerek, / amiért tékozolva bár s ügyetlenül, de nagyon szerettelek.” A személyes haza megteremtésének, az „otthonomra mozdulom a tájat” képességének felfedezése a másik biztos fogódzó. Csepel, Budatétény, Dunavarsány így válhat az én „tengerpartjává”, ahonnan megadatik a lehetőség a metafizika síkjára való kilépésre, de ezt is mértékkel, visszafogottan, csak éppen „ahogy észrevétlenül beleszővődünk a fény szövetébe”. A harmadik támasz pedig a költészet, illetve a műveltséghez való ragaszkodás. Képviselőinek, Babits Mihálynak, József Attilának, Illyés Gyulának, Ágh Istvánnak lírai öröksége ott munkál verseiben.

Szentmártoni János racionális sorslírája a méltóság visszaszerzésére törekszik. A realitás világában való otthonteremtés feladatát tűzte ki önmaga számára, olyan költészet által, amely magába képes foglalni a „minden lassacska ön-magává érett” tapasztalatának megélhető azonosságátudatát, ugyanakkor személyiségünk létbeli elhelyezésének próbái során felteszi a kérdést, vajon van-e bennünk kellő alázat, beleférünk-e egy „dermedt rigószem üvegébe”?

PAPP ENDRE

Szállni rossz ágyon csak a költő tud. Ő érzi át igazán saját fekvésének jelentőségét, a virrasztás súlyát. Övé a várakozó mozdulatlanság, amivel a férfitest a hajnal fogadja, és a költői szállás kellékei – derékig gyűrődő, buján tekergőző lepedő, a matrac kivillanó, fedetlen húsa, s a vacok körül heverő üres borsopalackok. Markáns férfiállapot ez, a leltárkészítés és összegzés időszaka, amikor felszínre kerülnek az elvesztettnek gondoltak: nők, egy beszélgetés töredékei, fakuló szegény és düh, s hogy lassan megnevezhető lesz az is, amit régen mondhatatlannak hittél. Az egyedül levés homályban rajzó gondolattöredékei, születő verssorok: „az éjszakáról / (...) a megmosolyogtató / mégis halálosan rossz / kis időkről / viszolyogtató / ködökről a merülés / illatáról / és a felejtés / hosszú szomjúságot / okozó kalandjáról...”. A társakról, „kik tündökölnek / megkötött alkukon vagy / fetrengenek megkötetlen / cipőjüket gyűrve / párnául fejük alá / Elhagyottakról így / tűnődik az elhagyott...” (részletek a *Meddőhányók alól* című versből). Lombok helyett csak menyegyzet, s az éj is bármelyik lehet, mikor a költő ébren álmodik – mégis, van ebben a rossz szállásban, a kényszerű várakozásban valami krisztusi. Hogy mindenki a maga keresztjét, Zalán is a sajátját támasztja a sarokba lefekvés előtt, s ha aludni nem tud, hát nézi a matracról, reggelig. A *Szállás rossz ágyon* ennyiben életmű, zaláni sorsvallás – a sors pedig megváltoztathatatlanul és dőlő betűsen van, kritizálni nem lehet – másfelől egy jól szerkesztett, tematizált verseskötet, ami elemezhető és értékelhető is.

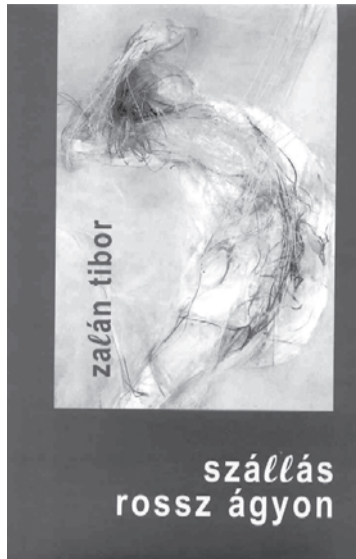
Zalán Tibor (vagy ahogyan ő írta, zalán tabor) szabadsága az újramondás lehetősége. Mert ami elhangzott – egy versszak vagy annak csupán egyetlen sora – más életet és értelmet nyerhet az idegen tekintet fényében; és mert hozzátenni vagy elvenni belőle igenis lehet, a teremtés maga sem más, mint folytonos újjászül(et)és. Fekvészárnálása közben a szerző Balassit, Adyt, Józsefet idézi, hozott sorokkal és formákkal játszik köztelenül – szórakozgató költészete olyan lírai scrabble, amihez az automatikus írás és a variációs költészet éppúgy hozzátartozik, mint a parafrazálás. Téma szerint a kötet talán három nagy fejezetre bontható – a visszatekintés és búcsúztatás keserű, elégikus verseire, a jelenre vonat-

Zalán szállása

kozó talán még keserűbb (ön)reflexiókra, végül pedig azon művekre, amik tartalmi önállóságuk, függetlenségük miatt az előző két kategórián kívüli esnek – ilyen az *Eső-vázlatok*, a *Kevert számok és személyek* vagy a *Három Kovács-fotó*.

A könyv kezdő versciklusa, *azutolsó néhány borús reggeli üzenet...* múltat idéz: mentort és várost, Ilia Mihályt és Szegedet – ’74 őszét. „A hetvennégyes év mindegyik hajnalán eső esik, mindegyik ágya bűdös, s az ágyban nyirkos az ágynemű” – énekelte Cseh Tamás, akinek a rossz ágyon szállásról szintén lehetnek tapasztalatai. Zalán Tibor számára ez a dátum a kezdetet jelentheti – mikor gesztenyék koppantak az Adytér bitumenjén, mikor tollneve és költői identitása megszületett. A kiterjesztett nekrológnak is tekinthető ciklus egyszerre köszöntnyilvánítás és üdvözlő a mesternek, aki egyetemi tanárként és a Tiszatáj főszerkesztőjeként egy egész költőnemzedéket indított útjára. A tördelt, lefelé széleledő, halvány rímelésű, olykor egészen prózai sorok cikcakkos mintában egyesülnek – sárkányfogak vagy apró zászlok talán –, az egymást követő strófák pedig az eseménytől történő időbeli távoldást is jelzik. „*sokat / ír mondat / és éggett a pofámról a bőr pedig csak meg / akartam felelni neked végre / azt hallani hogy lesz magából valami / szobádig / hatoltam egy / csokornyakkendős komoly kis emberen / keresztül vergődve át (...)* a nagy költők csak egyfelét írják / de én sokféle nagy / költő akartam lenni még” – árad a lázas sietségű szaggatott vallomás, hogy aztán csak az utolsó ciklusban érje el a nyugvópontot, a búcsú pillanatát. „az / ablakon / kinézel a táj / ismerős és mégis / annyira távoli nem hallani / ahogy zúgva nő a fű a sírokon / sóhajtsz hallgatsz – elérted birodalmad.”

Hasonlóan erős darab a gyászversek között a Falvy Klára emlékére szerzett *Szórakozgató*. Hűdeg vers, színész-sírató. Generált mondatok ütköznek, ismétlődnek benne kétségbeejtő szenvtelenséggel, de a szavak fergetege mögött a némaság, az ő hallgatása vár. „A büféhez vezető utat befűjja a hó, ellepi a színpad deszkáit is, a deszkákat, amiken lépés nem hagy nyomot

Zalán Tibor: *Szállás rossz ágyon*, Tiszatáj Kiadó, Szeged, 2005

többé. Maradnak a szavak: „hogy hallgatásod / hogy hallgatásod tablója / hogy hallgatásod tablója álljanak össze.”

Más hangot üt meg Zalán Tibor az élőkkel szemben. A távozók után int, némely kortársnak azonban beint keményen, támad és replikázik, nem cicózik, ha arról van szó. *Búcsú a Gong-tól* című versében például egy szorgos, szakállas törpét emleget, ki „köszöntet előre / magának a faltól falig tükörbe / (hegyeken / túlról nagyot / kóp utána a földje)”. Már csak egy név hiányozna a klasszikus, jóslituált becsületsértéshez. Zalán – bár függetlensége közismert, jóformán kanonizált – szarkazmussal emlegeti a kegyeltek, önmagát afféle névtelen, meg nem alkuvó bárdként aposztrofálva (*A névtelen velszi bárd*). „A pányvavesztett tartomány / a régi úrjaid / rabolják fosztják most tovább / s a lantok húrjait

(...) *Vadat halat s mi jó falat / zabáltatnak velük / s nekem ha egy madárka jut / akár a fõm veszik*” – írja Arany után, mérgesen és szabadon. A választott versrészletből talán nem derül ki, de Zalán Tibor nem tetszeleg az utolsó tiszta szívű költő-mohikán pózában. Magára, félig választott, félig rátestált szerepére is iróniával tekint – nem véletlenül nyilatkozik parafrázisok formájában, Balassi Bálint vagy egy walesi bárd bőrébe bújva. A halálhoz, mint az önmegismerés egyik formájához a nekrológverseken túl is sokszor visszatér, játszik gondolatával, a lehetőséggel. Például negatív határidőnaplót készít: öngyilkossága esetén mit nem kéne megtennie a következő napokban, hetekben és hónapokban. A morbid alapvetést nem számítva éppúgy sorjáznak a programok, mint bármelyik más noteszben, oldalakon keresztül, végképp feleslegesen – a pedáns Zalán betáblázza jövőtlenségét. És elkerülhetetlen reakció részéről az elemi döbbenet. Mit ér az a játszma, amiben voltam, vagyok szereplő. Miért állok én, ha a többiek már a dobozban – mikor jön a nap, ami megöli a haladékaimat. (Kemény István)

Az önálló variációs művek és formagyakorlatok csoportjába tartozó daraboknak nem annyira történetük van – hangulatuk inkább, szívárványos belső lüktetésük. Ismétlődő szavak, sorok rendeződnek újra és újra Zalán autoverseiben, a mozgás minden pillanatában állandóságot sugallva; folytonosan alakuló rendjükben mobil művek is, a hiány mechanikus szobrai – így lesz Zalán Tibor papírszobrásza, saját papír városában.

A *Szállás rossz ágyon* nagyon személyes, nagyon zalános kötet. Pimasz és bölcs, ijedt és rezignált, szikár és könnyed, több hangon szól, akár az orgona. Ha jön az éj, a költő nyútt (sokat látott?) matracán elfér Szeged, Ilia Mihály, szorosán összebújva ötszáz walesi bárd – a matracra, amin a test, az emlék, a hiány is nyomot hagy: „így születik / a mítosz...” – ha az ember szállni született – „... és a szállás valami rossz ágyon megesett”.

KONCZ TAMÁS

Az írói, irodalomszervezői és közösségi érdekltségű (konkrétan: nőmozgalmi) munkáiról egyaránt ismert Artizánok fantáziánévű művészcsoport (Gordon Agáta, Bódis Kriszta, Forgács Zsuzsa Bruria) bő másfél évvel ezelőtt azzal a kéréssel keresett meg hatvan magyar író-/költőnt, hogy adjanak kéziratokat egy, a női szexualitás tematikáját átfogóan megjelenítő prózaantológiába. A szerkesztők a beérkező anyagból végül harminchárom szerző ötvenhat írását válogatták ki, rendezték sajtó alá, az *Éjszakai állatkert – Antológia a női szexualitásról* című kötetnek a munkának az eredményét veheti kézbe az olvasó. Nagy vállalkozás, széles merítés.

Hónapokig tartó, kitüntetett médiafigyelem kísérte a 2005 novemberében boltokba került könyvet. Szakmai részről is, a tömegmédiák irányából is. Kálmán C. György (kritikai észrevételei mellett) üdvözölte, méltatta az *Éjszakai állatkert* (*Mutogatós néni*, Magyar Narancs, XVII. évf. 47. szám), míg Thüringer Barbara (*Pinauerés*, index.hu), Halmi Tamás (*Se éjszaka, se kert*, terasz.hu) és Alexa Károly (*Na, ne!*, Életünk 2006/1.) a legszigorúbban bírálták. Utóbbi egészen addig a megállapításig jutott el, hogy az antológia irodalomként (tárgy híján) egyáltalán nem vizsgálható. Már az említett kritikák sem nélkülöztek minden indulatot, ám ez alig mérhető a rajongótábor reakciójához. A *tűsarok.org* női kulturális portál fórumában személyeskedésekkel, trágárkodással terhelt vita bontakozott ki – nem a könyvről, de annak (kritikus hangvételű) recepciójáról. Annál is inkább érdekes ez, mivel a portál az Artizánok egyik legfőbb médiatámogatója, a diskurzusban pedig a könyv egyik szerzője is részt vett. Az *Éjszakai állatkert* tehát széleskörű értelmezési igényt/hajlandóságot generált olvasóbázisában, miközben értékelési kényszert hozott létre a szakmában is.

Szerves egységként, kötetként nem működik az *Éjszakai állatkert*, és az is jól látható, hogy ennek oka a nem kellően végiggondolt szerkesztői koncepció. Az erotika és a múlt századi költőfelelések keveredése (szerzőként), a profi irodalmi alkotók és a más művészeti ágakból az irodalomba kalandozó dilettánsok keveredése a kötetben a kívánt, kaleidoszkopszerű sokszínűség helyett zavarosságot eredményez, gátolja az alkotóelemek (az egyes elbeszélések) egységműködését.

Szex, kaland, ilyesmi

Finom megfogalmazással is durva szerkesztői hiba, hogy *anői tapasztalat* (Bódis Kriszta kifejezése), vagyis a speciálisan a nők által megélt élményvilág megjelenítéséhez a szexualitást választották zárt tematikaként. A könyvben szereplő, irgalmatlan mennyiségű (auto- vagy interkurzus jellegű) nemi aktus ugyanis azt a felháborító képet alakíthatja ki az olvasóban, hogy a nő mint ember lényege nemcsak hogy szexusában, de konkrétan a szexuális magatartásminőségében, szeretkezési-maszturbálási szokásaiban van kódolva. Márpedig a human értékeknek a tisztiségre való ilyen redukálását minden kultúrembernek el kell utasítania – legyen bár az ítéletalkotó nő, férfi vagy akár hermafrodita.

A szerkesztői megnyilvánulásokban ráadásul (a női értékek hangsúlyozása mellett) kirekesztő, a férfiak interpretációs kompetenciáját kétségbevonó elképzelések is artikulálódtak, mégpedig irodalmi szempontként találva. Forgács Zsuzsa Bruria a következőképpen fogalmazott egy rádióinterjúban. „Azt kell, hogy mondjam, hogy mivel a nők felől lett megírva, elsősorban tényleg a nőknek reveláció [...] Igazából ez a könyv nem

Éjszakai állatkert. Antológia a női szexualitásról, Jonathan Miller Kiadó, Budapest, 2005

lehet annyira fontos férfiaknak.” (*Szex, szerelem, házasság*, elhangzott: Petőfi Rádió, 2006. 02. 18. 18 órától) Forgács (akarva, akaratlanul, de mégis) azt sugallja, hogy léteznek egy olyan irodalmi kódrendszer, amit csak nők képesek létrehozni, és feloldani is csak nők képesek. Hogy az esztétikumnak van neve. Az olvasótáborok és olvasatok ilyen típusú (kizáró értelmű) megosztásának nemcsak az érvényessége, de egyáltalán az értelmezhetősége is megkérdőjeleződött az utóbbi tizenöt évben (gondoljunk csak a kisebbségi irodalmak önálló létének kérdésére, vagy jobboldali baloldali irodalom elkülönülésétől problémájára).

A koncepció félrebecsültsége ellenére a kötetben sok szép és fontos próza található. Ezek mindegyikére jellemző, hogy nem kinyilatkoztatnak, hanem párbeszédet kezdeményeznek témájukkal, kérdeznak inkább, mint állítanak, megérteni próbálják a világot inkább, mint megváltoztatni. Radics Viktória *Ne ölj!* című elbeszélése egy fordított Carmen-szerelem, a narrátor és egy késelő cigány férfi története, sodró lendülettel előadva, fojtott indulatokat ábrázolva, a sejtető (jövőbeli) tragédia és a leküzdhetetlen vágyódás drámáját bontva ki. Karafiáth Orsolya tizenegy jelenetbe osztott prózája (*Kis hülyém, hagyd a fenébe*) arról szól, amiről a legtöbb verse is: a fiú elhagyja a lányt. De hiába ismétlés a téma, az értékvesztés ábrázolása, a szükségszerűen elbukó női romantika bemutatása annyira hiteles, hogy az olvasónak eszébe sem jut számomra kérni a tematikai nóvumot. Kupcsik Lidi lazán szerkesztett elbeszélése (*Rózsaszín papucsos lábfejem*) még a kortárs prózán nevelkedett, szexjelenetekhez szokott közönséget is visszatartóhatja első próbálkozásra. Erdemes újra nekifutni, a fiatalos, pörgős, tömény városi diákporno mögé, ugyanis Kupcsik megrajzolja a mai tizen-huszonevesek jellemző karakterét, az egyik örömből a másikba szédülő, identitását veszített diákságot. A kép egyszerre kétségbeejtő és gyönyörű. És a legutóbbi szöveg Bódis Kriszta *Jó volt* című minimalista prózája. Az elbeszéléseben egy (vélhetően) fiatal nő emlékezik vissza gyermekkorára, az első orgazmustól az első szeretkezésig tartó nyolc évre. Bódis mesterien sűrít, és nagyon jó érzékkel jelenetrez, miközben mind

a világnak a kislány szemén át látott zavarossága, mind a nagylány átélte illúziótlanodás hiteles, megrázó. Az első szeretkezést így értékeli a narrátor. „Jó volt. De nem baj.” Két mondatban egy univerzum.

Nem szeretném túlhangsúlyozni, de elhallgatni sem lehet az egyértelműen dilettáns írások nagy számú jelenlétét a könyvben. Drodziki Orsolya amerikai színhelyeken játszódó novellái a legrosszabb romantikus regényűjságok esztétikai színvonalán üzemelnek, vékonyka hanggal, bukácsoló mondatokkal, felháborítóan közhelyes történetekkel. Bárdos Deák Ágnes *1 férfi* című munkája az egész kötet legmeglepőbb darabja. Alig elgondolható, hogy ez a szöveg miképpen kerülhetett szépirodalmi kötetbe. A középszokás fogalmazások szintjén mozgó elbeszéléseben se tartalom, se egység forma nem épül fel, csak olyan mondatok, mint ez. „*Utam keresztülfutott számos férfiten, mit elem vetett jó- és balsorsom, akadálynak, vagy hogy fasorként szegélyezzék az ösvényt, melyen jártam.*”

Találtam két köztes írást is. Nagy Kriszta *Tereskova Tereskova levele egy faszhoz* című naplójegyzetei akár jók is lehetnének, ha a szerző nem engedne az öncélú magamutogatásnak és trágárkodásnak. Fiáth Titanilla rapnovellája (*Mínuszban az ingerküszöböm*) pedig harmadik olvasásra már eléggé barátságos, bár, hogy miről szól, azt az ötödik után sem sikerült megfejtenem.

Külön méltatást érdemel a könyv fizikai megjelenése, külleme. Az *Éjszakai állatkert* kiváló minőségű anyagokból készült, pontosan kötött, ízlésesen tervezett könyvtárgy. A borító grafikai háttérnek hangulata és a kötetben szereplő szövegek érzésvilága kölcsönösen erősítik egymást. Külcsin és belbecs között csupán egyetlen ponton érezni diszkrépanciát, a borítóképen szereplő ruhátlan ifjú hölgy az ígéretenes derengő kékes holdfényben (a szövegek tipikus hősnőitől eltérően) nem maszturbál – hanem olvas. De ez is jól van így.

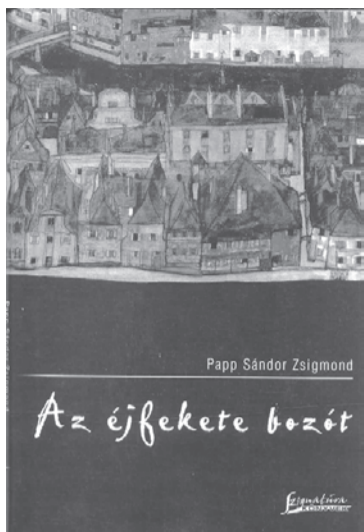
SZABÓ TIBOR

Az *éjfekete bozót* novelláinak olvastán az embernek oximoronokat írni támad kedve. Papp Sándor Zsigmond tíz elbeszélése olyan egymástól távol eső tulajdonságokkal bír, amelyek a legkritikább esetben túrik meg egymást prózai szövegekben – ám ebben a könyvben elviselni látszanak egymást. A fiatal erdélyi író, műfordító és publicista negyedik kötete nem más, mint ellentmondások sorozata. Ahogy Papp Sándor Zsigmond mestere, Bodor Ádám által írt fülszöveg ígéri, illúziómentes történetek mesélnek ingatag egzisztenciájú ködlovagok füledt vidéki kocsmákban, pékségekben, fodrászatokban és vegyesboltokban megesett kalandjairól. Az illúziónélküliség azonban nem jelent idill nélküli világot, sokkal inkább az idill relatív voltát érzékelteti: a novellák békés, boldog mindensége nem nélkülözi a groteszk és abszurd vonásokat, ezáltal emelve a kötetnyi történetet a Krúdy-imitáció esztétikai elvárásai fölé. A történetek hétköznapiaságát a rejtélyek teszik borzongatóvá, ahogy az „átkozott helyről”, a „szemmel vert, elfeledett környékről” is bebizonyosodik, hogy emberarcú táj, annak minden hátborzongató következményével. A hétköznapiaság és a hihetetlen folytonos egymásba oltásával játszanak a szövegek, így okozva vidám ijedelmet és bosszantóan kellemes meglepetést.

A novellák esztétikai jellemzői és cselekménye a határon létet és a peremvidéki létezését formálja. Mintha az itt ábrázolt világ minden tényezője egy szűk határmezsgyéen létezne, mely elválaszt várost és vidéket, archaikust és posztmodern. A mindentől távol lévő helyek törvényszerűen megteremtik a maguk sorsát: az örök embert ábrázoló történetek archetipikus figurái az idők kezdete óta teszik dolgukat, hogy aztán az olvasót zavarba ejtő módon aktualizálódjanak, s adjanak a történeteknek valami meghökkenítő távolságtartást.

Az egymásba fonódó rémtörténetek (ahogy *Az éjfekete bozót* – a címadó novella nevezi az egyik szereplőt, Csutka által kedvelt valós meséket) egy része korábban már olvasható volt a Jelenkorban, együttes szereplésük, ez a tíz fejezeten át tartó abszurdítás azonban új megvilágításba helyezi

Meghitt groteszk

Papp Sándor Zsigmond: *Az éjfekete bozót*, Alexandra Kiadó, Pécs, 2005

őket. Hagyományos és szokatlan elvek egyaránt szervezik a kötetet. A novellákat összeköti az azonos helyszín, a peremváros különös nevű lakosai és a rendre azonos szerkezet. A szerkezetbeli sematikusság, mely kétségtelenül jellemzi az összefüzt/összefüztető történeteket, nem válik unalmassá, köszönhetően a novelláról novellára megjelenő bravúros formai eszközhasználatnak. A történetek hasonló felépítése, drámaiattal, tetőpont és megoldás nélküli feszültségmentése egy idő után idegesítővé válna, ha nem társulna hozzá az ironia mindent leromboló önnaivitása, így végül a lehetetlen érzelmek és gondolatok által vezérelt világ önellentmondásait mindig sikerül egy váratlan, de lélektanilag logikus fordulattal tetézni.

Az információkkal végtelenen megterhelt történetek szinte megjegyezhetetlenek és elmondhatatlanok. Ennek legnyilvánvalóbb oka a cselekmény fölé kerekedő mesélőkedv, a l'art pour l'art mesélés határát súroló, ám az öncélú-

ságtól az utolsó pillanatban megmenekülő nyelvi öröm. A nyelvi leleményt a szövegeket belengő illúzióvesztés ellenpontosítása menti fel a céltalanság és a funkciótlanság vádjai alól. Mintha minden egyes legenda újabb és újabb nekirugaszkodás lenne, hogy az elmesélhetetlent közvetítse: ám a csodás nyelven szóló történetek épp szépségük miatt futnak rendre zátonyra, hiszen a szó mágiája olyannyira uralja a szövegeket, hogy a cselekmény elvész mögötte. A történetek nyugvópont nélküli vége olyan kilátástalan élethelyzetet fogalmaz meg, melyet rettenetességében is valamilyen természetesség jellemez, és így módon feloldhatatlanná, pontosabban feloldozhatatlanná válik. Ez azért sem lehet véletlen, mert a kötet egyik kulcsfogalma a bűn. „Édes volt a bűn és elkerülhetetlen, akár a levegő” – olvasható *A csapott bretonban*. Ahogy az idill folytonosan viszonylagossá válik, úgy a bűn fogalma is relatívvá lesz, és beleépül a hihetetlen a hétköznapival egyébe olvasztó játékbá.

Az apróbb vétektől az egyetemes emberi szabályokat áthágó bűnökig terjedő lista a kötet bűntörténeteiben a dekadencia és a megállíthatatlan hanyatlás képével társul. A diktatúrának, illetve a szorongásnak kiszolgáltatott életek elrejtve, a hétköznapi apró-cseprő eseményei közül csak néhol felderengve, mellékmondatokban kerülnek elő, így öltve nyelvet a hatalom képtelenségeire.

A novellák egy-egy mozaikot tesznek hozzá a végül összeállíthatatlannak bizonyuló nagy történethez. A részekre szabdaltság mögött sejtethető, rekonstruálhatatlan egész lehetne akár egy ezer szállal összekötött emberi közösség rajza – ha a legszokványosabb megoldásra gondolunk, de a szövegekből kihámozható „ellenőrizhetetlen valóság” ennél komplikáltabb képet mutat.

Az erdélyi külvárosi kerület misztikus és a mitikuságot nem nélkülöző legendái időtlenek, ám helyük már nem ilyen meghatározhatatlan. A történetekben előforduló tulajdonnevek – személy- és földrajzi nevek – és ezer apró utalás sugallja, hogy a sejtelmes helyszín csak Erdély lehet, és

az emberek fölé nő, mindenkit determináló táj a novellák főszereplőjének kijáró gondossággal és következetességgel tárja fel karakterét. A szövegek képessége, hogy a tájat az ott lakók sorsán keresztül ábrázolja, a tájjal kapcsolatos irodalmi tradíciók kifordítása és újraértelmezése: a „belső táj” fogalma itt a visszajára fordul. A környezet megjelenítése immáron nem az emberi lélek metaforikus ábrázolását szolgálja, hanem izgalmas módon felcserélve a hagyományos szerepeket, az emberek jellemzőinek bemutatásán keresztül kerül sor egy vidék megírására. És ez a vidék bizony nem a legbarátságosabb: „Különben mindenki részeg, nem is feltétlenül attól, hogy iszik, mint a gödény, hanem mert nem lehet elviselni másként ezt a helyet, csak valami örökös kábasággal, hergelt öntudatlansággal” – áll a 39. oldalon, az *Abraham gyertyában*. A vidék, mint minden alfaj és ómegája a legmeglepőbb helyeken is mértékegységként szolgál: „Ezen a vidéken nincs rosszabb a bizonyosságnál” – hangzik el *Az átokban*. Ez az intézményesült és remélhetőleg helyhez kötött kétség teszi a novellák együttesét az önfelelt illúzióvesztés kötetévé.

Az eddig Bodor Ádáméknak gondolt elbeszélő hang Papp Sándor Zsigmondos karakterrel kiegészülve ambivalens érzelmeket ébreszt: lehetne fanyalogni és fejét ingatni, hiányolni ezt-azt, sokallani mást, ugyanakkor vitathatatlan, hogy novellái magával ragadó stílusukkal a magyar próza szép napjait idézik. A fanyar ironia, a szolid jókedv és a finoman adagolt erotika együtt teszi ismerőssé a kötet groteszk világát, ahol a kibogozhatóan összetett jelentésrétegeknek és meghökkenítő szórakoztató történeteknek köszönhetően – bármily fájdalmas is – hamar otthon érzi magát az olvasó.

KOCSIS LILLA

Tetszőleges számú történet

Változatos, többféle folytatás lehetőségét is előrevetítő könyv Burus János Botond első kötete. Huszonegy szöveget, de ennél jóval nagyobb számú történetet vagy inkább befogadási ajánlatot olvashatunk benne, illetve bele, s legtöbb esetben ez a többértelműség a megértés segítője lehet.

Nem minden szöveg kínálja magát értelmezésre, kommentálásra; ez a tény azonban nem feltétlenül válik hátrányára az egyes írásoknak. Jó néhány esetben valóban azt érezni, hogy tulajdonképpen maga az olvasás folyamata, és éppen az előszöri/egyszeri követés az, amiben a szöveggel való párbeszéd létrejön. A dialógus viszont nem állítható újra elő, gyakran nem is idézhető fel, csak állapot-mivoltában lesz létezővé, működővé. Konkrétan: kár elrontani némely mű *valóság* hatását túlértelmezéssel. Van azonban számos olyan írás, amelyet az értelmezés csak tovább nyithat, avagy segíthet játékában. Jelen szöveg nyilván nem vállalkozhat kiterjedtebb elemzésekre, azonban ki-ki kedve szerint megpróbálkozhat interpretációs variánsokat felállítani.

A fortélyos megoldások, például, általában jellemzik a szerző elbeszélői módszerét. Az őszinteség alakváltozatairól szóló írások közül való *A szeretet megérkezik Szovátára*. A két régi osztálytárs úgymond véletlen találkozása – verbálisan legalábbis – egy-egy életút-beszámolót, összegzést eredményez. Egyikük szövegéből nem derül ki, milyen vállalkozást is indított, miközben a kliensek különbözőségét taglalja (igen eredeti, jól megkonstruált monológ), a másik nélkülözött mivoltát esetlen stációnként – utólag derül csak ki, hogy haszonvagyból. Ugyanez a megfontolás vezet arra is, hogy Jehova tanújának adja ki magát, hogy – kiugrasztva a nyulat a bokorból – pénzt csikarjon ki barátjából, majd menekülésre készítse. Emberismerete segíti tovább is ezen a körüton, melyet elveszetteknek nevezett feleségével, Cilivel folytat már egy ideje.

A *CH3-CH2-OH* című írás épp az előbbi szöveg módszerére emlékeztet; hasonlóan folytatásra érdemes stílusban íródott. Igen leleményesen jeleníti meg egy fiatal orvos pályakezdő

kalandjait, biztos kézzel kezelve, csúsztatgatva az idősíkokat. Poénként sem elvetendő, hogy egy félrészig paraszt már a megérkezése hajnalán egy elakadt szüléshez sűrgeti a doktor urat, hogy aztán kiderüljön: egy tehénnel kell segíteni. Tulajdonképpen egyetlen mondat téveszti meg az orvost és a befogadót is, mindkettőjük naivitására alapozva: „– Nem akar megszületni, érti-e, meg van akadva keresztben az anyában, gyorsan, na, ne mind tököldjék!” Az áttétel mindazonáltal nem teljesen véletlen. Az orvos falun való ottfelejtődése – bár kihagyásosan – jól megírt, tömör és meglepő helyzetképpé alakul. Kiemelkedő darab a kötetben.

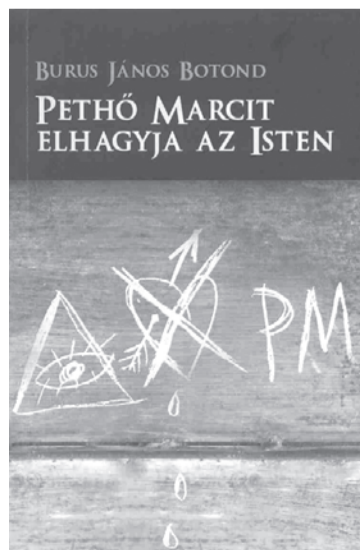
Igen gyakori az in medias res kezdés, s ez a technika az esetek nagy részében előnyére válik a történetmondásnak. A *Kedd, május tizenhét* című novellában például, ahol a vallató szerepét játszó, gyaníthatóan kommunista pártfunkcionárius igen különös kérdéseket tesz fel Kozma bácsinak. A szövegnek majdnem a közepéig nem derül ki, milyen „incidens” váltotta is ki ezt a beszélgetést, s a vele járó összes feszültséget. (A Szűz Máriát jelenésként megpillantó, ám „jobb belátásra” nem bírható öregúrról egyébként orvosilag is megállapítják, hogy tökéletesen vak.)

Némely írásnál elég felvázolni a történetsszerkezetet, hogy bárki kedvet kaphasson az olvasáshoz. A *Teflon Májik (X tanításainak tükrében)* például X iskolaéveit taglalja, melyeket az utóbbi három évben a tizediken lakó Májiknál töltött. A fordulat akkor történik, amikor egy reggel barátja nem engedi be X-et a lakásba, s ettől kezdve Májik élete megváltozik, mégpedig messzemenően nem úgy, ahogy ismerősei kikövetkeztethették. Nem is italozik, amint azt X vagy bárki gondolná, hanem hajszálpontosan követi szomszédai életét, anélkül, hogy kimozdulna otthonából, majd gázmérgezésben meghal. Pontosan harminchárom éves korában.

Figyelemre méltó, ugyanilyen tekintetben, a *Kötelessége teljesítése közben* című írás is. Katonai szakszöveg és személyes helyzetjelentés váltják egymást, ez utóbbiban egy katona egy fejre koncentrál. Az utolsó néhány sor csupán a

„fej” monológja – sokatmondó, hogy a stílus ugyanaz, de még az önmeghatározás(é) is. És végül a döntés: „Óvatosan kibiztosítom a pus-kát.” A töredezettség javára válik Elisabetta BiceRossi történetének is. A közepes erősségű földregésként következtében kómából ébredő 47 éves asszony az orvosok nagy csalódására semmi halálközeli élményről nem tud beszámolni egyelőre; aztán később, az elmesélt élményekkel egy időben más, megmagyarázhatatlan dolgok is történnek – ezúttal viszont a valós, kórházi környezetben.

Néhány esetben viszont olyannyira nyitva marad a történet, vagy inkább a történetek sora, hogy a befogadó nem tud mit kezdeni a befejezéssel, lezárással. Ilyenkor a szövegek talán túlságosan is hiányosak, kihagyásosak – noha lehet, hogy némi szándékoltóság is van e gesztusban. A megértés folyamatát azonban mindenképp lassítják, vagy éppen gátolják az effajta megoldások. (*Hal, Borsófőzelék tükröződéssel, Nincs furcsább a polgárháborúnál stb.*)

Burus János Botond: *Pethő Marcit elhagyja az Isten*, Földrajzi Kiadó, Budapest – Kolozsvár, 2005

A *Tigrisbukfenc* rendhagyó kamasztörténetek tizenhat fejezetben; a kötet leghosszabb darabja. Kültelki főszereplői a Lófogó és az elmaradhatatlan egyes szám, első személy. Cinizmus, többek közt, hogy a csibészesség mellett az álmok azért meglehetősen polgáriak: „– Tudod – mondta nagyon komolyan – én negyvenéves koromban már nem vikendezek. Semmi trógerelés, érted, lesz mindenem, nyáron csak fehér nadrágban és mokaszinokban járok, minden nap más ing, más zokni, más nyakkendő. Háromhetente borbély. Csak konyakot fogok piálni, és a budira is csónakos motorbiciklivel megyek, és az én gyermekeim fogják kapni mindig a legelső dinnyét, cseresznyét, zöldpaszulyt.” A hagyományos értelemben vett romlottság természetes, ugyanúgy, mint a bajkeverésre való hajlam – a barátság fogalma, sőt tartalma ezzel szemben, ha kissé átértékelt is, de stabil.

A címadó írás: játék történet-részletekkel, szereplőkkel, fantáziával. Előnye és/vagy hátránya (szokás és ízlés dolga), hogy többféleképpen olvasható/olvasandó. És ekképp a záradék értelmezése is teljes mértékben az olvasóra bízott: az „elkárhozott” és eltűnt Pethő Marcitól egy év elteltével levelezőlap érkezik: „Volt lakója írta, igaz, a címzésen kívül majd minden sor ki volt húzva fekete tuszal, annyit lehetett csak kibetűzni, hogy a fiatalember kéri, ne aggódjanak érte, semmi baja, csak a hőséget viseli nehezen.”

Az *Exodus (7:20 – 12:30)* – egyben záródarab – egyetlen mondat, közel öt oldalon keresztül, írásjelek nélkül. Zárójel, dőltbetűs bibliai idézetek szakítják meg a szöveget, vagy inkább épülnek bele. Az egyedüli, refrénszerűen visszatérő közbevetés, a „nem nagy dolog”, végül megjelenő kivizsgálás ténye (porcos daganat miatt) átértelmezi az azelőtt elhangzottakat: mindennapi gondok és gondolatok válnak nevetségessé. Többek között.

FARKAS WELLMANN ÉVA

Van Király László egyik emlékeztető verseskötvényének, *Az elfelejtett hadseregnek* a címlapján egy gyönyörű rajz, amelyet, a költő könyveit éveken át sorozatban tervező Árkossy István készített, és amely egy misztikus-ködös-elboruló, mesebeli tájban lovagló lánzsás vitézt ábrázol, időtlenné tágítva a kötetben egymást követő „történelmi” versek világát. Ebben a periódusban – körülbelül a hetvenes évek elejétől – Király László bizonyos verseiből határozottan és felejtethetetlenül rajzolódik ki egy sóvidéki–erdélyi mitológia alakjai és történései, amelyek földerengenek a költő régi és új verseket tartalmazó, *Szentivánéji álmom* című válogatott verseskötvényének szerelmes verseiben is.

„Úgy kezdem ezt a történetet, / mintha / KEZDÉNI LEHETNE valahol. / Ez a történet / házad földelén / jégesőként időtlen dobol. / Ez a történet / velem született / és veled, és veled, és veled. / Néha kereszt / a vállon, / néha magasba nyilazza a tekinteted...” – mondja egyik felejtethetetlen versében Király, s csakugyan, mintha mindig egy végtelen verset írna, mintha állandóan egy végtelen vers közepén lenne. Mintha Eliot „puszta országában” lovagolna ez a lovag, a titokzatos Grál után, meghosszabbítva saját öröklétét, a megnyugvás mezőire rálelőben, mely boldog (vagy más szempontból balcsillagzat alatt didergő) mezőkre, a költő egy másik gyönyörű versében, a *Sétalovaglásban* már rálelt egyszer s kitartóan keresi azóta is.

„...ó, ezek a májusi hajnalok, idő forgása, zavar, tisztasága / áttetsző vízfűgöngyök mögött fölsejlik, örökölt emlékeink / jókedvű lovunk itt nyeri, csillag kengyele, szőre rótselyem / és várnak a jókedvű társak – belenyilall a szív...” Hát igen... Hol vannak azok a hajnalok, azok a jókedvű társak? Gondolom végérvényesen a versekbe költöztek. Az új kötet, alcíme szerint 100 szerelmes verset tartalmazó darabjai közé, a sorok zegzugos átjáróiba, a versek árnyékába... S ha belegendolunk abba, hogy ezt a száz verset a több százból Katona Éva, a költő egyik legjobb

Magasles

Egy végtelen vers közepe

ismerője válogatta ki, nem tehetünk mást, mint idézzük a *Június* című verset, amellyel Király nagyvonalúan s kissé, mit tagadjuk, szomorúan is, megnyitja a könyvet: „Úlj ki a ház, a sors elé, / az eső függőnyt lenget itt... / mezőkre nagy emlékezés / hímezi szerelmes pipacsait”, hogy azután csakugyan ez a tünékeny álomhangulat variálódjon tovább, dacosan, vonzón, felejtethetetlenül...

Ezért sem lehet Király esetében szabályosan elválasztani a „szerelmes” és „történelmi” verseket, hiszen ahogy ellobbantak ama álom-hajnalok s a világ egyre komorodott körülöttünk, a költő tündökletes, csikorgó telet melákoros erdélyi őszök váltották fel, a halódó világ képei, mintha még mindig ama emlegetett Árkossy-rajzhoz készülneek lírai „illusztrációk”...

A költő beszél a veszteségről is, hogyan is hallgathatna róla? Egyik gyönyörű versében így: „Az almáskertbe nem megyünk! / Csalogathat a szajha nyár: / Az almáskert volt mindenünk, / Így hát mindenünk elveszett?” Erről a veszteségről szól már ifjúkori regényében, a *Kék farkasokban* is, ahol a borzongató élességgel megidézett ötvenes évek kegyetlen történelmi arcképcsarnoka sem tudott semmit hatálytalantani, s erről a veszteségről beszél, számomra vitathatatlanul leggyönyörűbb versében, *Az elvesztett világban* is: „Szánok csöngötnék uramisten, / Halálunk merre ringat, / Nagy farkasfényű éjben / Halottat nézni most megyünk.”

Király eszméletlen történelmi érzékenységére még számtalan, a válogatásból is visszaköszönő példát idézhetnénk, csak hát van itt még valami, s erről is beszélni kell. Kezdetben is többféle hang volt jellemző a költőre: az egyik a már em-

legetett erdélyi–sóvidéki mitológia megteremtését célozta, de ezzel párhuzamosan a kezdetektől kísérletet tett egyfajta hetyke-őszinte hang megteremtésére is, mintha ezekkel a rusztikus, illúziótlan, ironikus darabokkal akarta volna el- lenpontozni, ironikus fénybe állítani nagy erdélyi verseit... Király költészetének külön érdekessége, hogy bizarr módon, a nyolcvanas évekre ezek az ironikus, játékos, fanyar darabok vették át a vezető szerepet, lírájában a fragmentumok törtek előre, a töredezettségre való állhatatos törekvés,

Király László: *Szentivánéji álmom*. 100 szerelmes vers, Katona Éva válogatásában, Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár, 2005

az eleve töredékeket írás, a szaggatottság, az éles és kegyetlen váltások szaporodó jelenléte, amelyek az olyan kószitümös darabokban is, mint az *Al Nyezvanov* apokrif versei, formáló erőként jelentkeznek. Igen, felbukkan Király verseiben ez az orosz költő, Kovács András Ferenc Asztrov doktorának vagy, miért is ne, Baka István Pehtonijának távoli rokona, aki szintén a szovjet paradicsomban vegetál, s mivel ezeknek a verseknek az írásakor a költő egy nem kevésbé komor és kegyetlen diktatúrában élt, az allúziók ülnek, a hangulat borongó, de legalább lehet hinni abban, hogy él valahol Tanya Szmirnova, Nyezvanov szerelme, és várja a boldogtalan költőt.

„Őszinte életem fölforgatva, / s hogy egészen elvadult mégsem lettem, / jelzi félelmem: hazug lesz halálom! / Mindegy – nem vagyok hívó, se hitetlen. / Beszéltek hozzám – s az egész csak álom” – írja az ál-orosz költő *Ez a vad mező* című versében, és ide csakugyan nem kell kommentár. Csak Király, az orosz költővel ellentétben, túléli a diktatúrát, s várja a bolond, új világ, a maga nem kevésbé kegyetlen kihívásával. „Kevesebb már a szerelem, / És egyre több az árnyék. / Mintha hűvös nagy tereken / Suhintó szavakra várnék.”

Katona Éva válogatása azért is érdekes, mert felborítja a Király korábbi válogatott verseskötvényében, az *Éjfélti esőben* (Mentor kiadó, 1998) még meglévő időrendet s azáltal, hogy a régi és az új versek látszólag kaotikusan összekeverednek, kaleidoszkópszerűen rajzolják ki a költő változó és mégis egy arcát az időben.

Igen, realitás és irrealitás keveredik itt, a szelíd melákor ellenfényében.

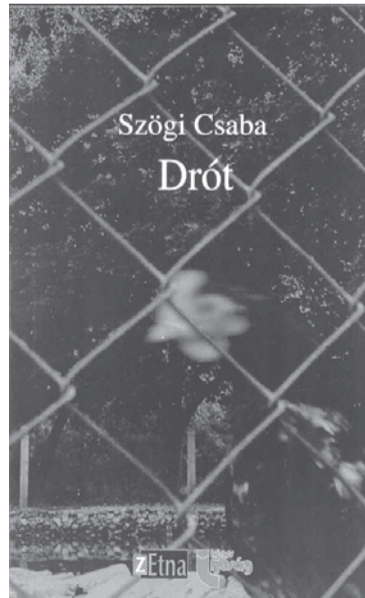
BOGDÁN LÁSZLÓ

Minden helyettesíthető, de semmi sem pótolható

Miként minden nagyszerű ötletnek, ennek a regénynek is az egyszerűség az alapja. Annyira egyszerűnek, szinte gyermeketeg játéknak, a prózaírók gyermekbetegségének tűnik a koncepció, ami ha nem is mindenkit, de sokakat megérintett: lejegyezni a napi történéseket, a tépelődéseket, filozofikus futamokat, elvetélt prózaekzeményeket, versszerű futamokat, levelek első fogalmazványait vagy azok tartalmi kivonatát, beleírva szenvedélyt, szerelmet, gyötrelmet, írói, költői, festői, színészi, zenészi, fiatalosan tébolyodott ambíciót, mindvégig valami elvonatkozott Universales Kunstwerk létrehozására törekedvén. Szögi Csabánál az fordította irodalmi műalkotásba ezt a viszonylag elegyes öndokumentációs indítást, hogy véresen komolyan önmagát tette meg regénye tétjéül, kijátszotta az olvasó elé kártyáit, valamint, hogy mindez a regényírás eltökélt szándékával tette. „*Minden könyv egy vallomás, legyen az verseskötet, regény, vagy lexikon*” – érvel, s mi tudjuk, hogy az életet a legnaturálisabb közvetlenséggel ábrázoló művek mögött ott áll valami formában a szerkesztettség, ami műalkotással transzponálja a létélményt. Kölcsönösen egymásra talált munkájában a forma, a közlendő és a tehetség, összeállt az a hármasság, ami a prózára jellemző értékválság közepette hiteles műalkotást eredményezett.

A regény koncepciójában azonban van egy csavar: zárt közösségen belül játszódik, ami regényben és drámában, filmen egyaránt jól kamatoztatható alapszituáció. A cím, *Drót*, eleve valami körülkerítettség, ki- vagy bezártság, elkülönítésre utal, leginkább a szögesdrótra, az ördög kötelére asszociál, ami erősebb, mint a whisky, és olcsóbb, mint a levegő, miként amerikai gyártói hirdették a tizenkilencedik század végén, hogy mára a haláltáborok, fogolytáborok, börtönök, laktanyák, zárt intézetek egyetemes jelképévé váljon. Szögi Csaba egyetlen szóval sem árulja el, hogy melyik, milyen intézmény drótja mögé van zárva első személyben megszólaló, az író és a hős azonosságát hangsúlyozó elbeszélője, csak az elkülönítés, a szabadságkorlá-

tozás ténye a biztos, amiből azért az olvasó csak kikövetkezteti, hogy egy vagy több laktanyáról van szó, ahol a regényhős tényleges katonai szolgálatát tölti. Nem mondhatom, hogy teljesíti, mert ugyanis itt van a csavar: az író nem él az önmagától adódó szituáció hagyományos kiaknázási lehetőségeivel, ellenkezőleg – semmit se ír le a közösség belső életéről, napi tevékenységéről, feladatköréről, hanem a rákényszerített elzártságban teljesen magába fordul, az önvizsgálatnak él csupán. (Mintha Csáth Géza első világháborús naplójának koncepciója éledne újra ebben a műben, ami persze lehetetlen, Csáth naplója ugyanis egy évvel a *Drót* megjelenése után látott napvilágot, hetilapban való közlésének idején pedig Szögi már befejezte a regényét.) Azt persze nem hallgathatja el a beszélő, hogy társai is vannak a kényszerpályára térített élet-szegmentumban, de név szerint jó, ha öten bekerültek a regénybe, ketten azért, mert úgy ítélték, a szá-

Szögi Csaba: *Drót*: 22-esem csapdája, zEtna – Képes Ifjúság, Zenta – Újvidék, 2004

mukra érthetetlen nyelven íródot alkotás éppen a hadsereg mindennapjairól számol be, és ezért kikövetelték maguknak, hogy szerepeljenek a szövegben. Szerepelnek is, de csak a nevéik, a szerző csupán ennyire volt hajlandó engedélyezni a valóság számára érdektelen, önkörén kívül rekedt szegmentumának beszívargását a regénybe. A környezetből még az éjszakai ügyelet sora jelenik meg a regényben, de ezek az írás és a drog, vagyis a megteremtett belső szabadság, a rituális öngyilkosság, az „*agyfogyókúra*” órái. A beszélő elvéve szerbül szólal meg, hiszen a nem választott közösségnek ez az érintkezési nyelve, de jóval többször beszél angolul, az elsajátított kultúra szavaival, mint a környezet nyelvében. A szöveg hőisének befelé fordulása sem egyértelmű, miként semmi sem az ebben az egyértelműnek tűnő műben, hanem három síkon bontakozik ki. A meghatározottabban kijelölt menekülési útvonal maga a regényírás. S ennek a kívülrékedésnek a legnagyobb tanulsága, hogy minden behelyettesíthető, ám semmi se pótolható. Ezen belül találhatunk egy szövegszerűen is elkülönülő irányt, egy tervezett regény több fejezetét, regényt a regényben, ami ugyancsak az önvizsgálat lecsapódásának tekinthető, de messzire kivezet az író által éppen élt világból, egészen a mese, de még inkább a fantasy-irodalom vidékére, ahol mindennek valami mögöttes tartalma is van, a mögöttes mögött újabb mögöttes rétegek sejlének föl, a szöveg allegorikus és szimbolikus burjánzásban, ugyanakkor ironikus távolságtartásban teljesedik ki. Az ábrázolatlanul hagyott minden napokból kivezető másik menekülési útvonal a nosztalgikus múltidézés ösvényén halad, egészen vissza a gyermekkorig, de aranykoroként mégis inkább az egyetemista éveket jelenítvén meg. Ezekből az emlékező passzusokból tudunk meg igazán mindent az elbeszélőről, mindenek fölött szexuális és szerelmi életének evolválásáról, a kettő harmonizálásának igényéről. A harmadik ösvény a tudattágító szerek világába vezet, drogozról és alkoholokról esik itt szó, amelyek valamilyen útvonalon bekerülnek a drót mögé is, állandó használatuk nyomán az elbeszélő az

egyik delíriumból a másikba réved, és a regény fejezetei is az ilyen „belótt” állapot nyomán születnek, de nem ám valami zágyva víziók, „*ostoba halandzsa*” formájában, hanem a környezet által kikényszerített gátlásoktól megszabadult tudat tiszta önvizsgálódásaként, ami helyzettől független összefüggő szövegegységekben, vagy éppen töredékekben, szimbolikus jelentőséggel felruházott fogalmak egymás mellé állításában tárgyasul.

Szögi Csaba ügyesen, mértéket ismerve, egyben teljes emberi-alkotói kitarukozással fogta egybe regényének szétartó szálait, szövegének naplószerűen, többé-kevésbé fegyelmeltetten dátumozott fejezetei sallangmentesen hozzák tapasztalatközelsébe a zárt közösség kínjai között vergődő határozott személyiség vívódását, a világgal szembeni, folyamatosan kérdőjelek nélkül (egy sincs a regényben) kérdező elégedetlenségét, ami túlmutat a tudatregényen, el egészen egy sajátos, a társadalmi körülmények által a lét peremére szorított nemzedék létregényéig, amelyben líra ötvöződik a lelki horrorral, a „lét-nemigenlés” fájdalmas nihiljéig. „*Nincs varázslat. Ez a pokol*” – írja, s az örök zaj birodalmában a Legmélyebb Csendről elmélkedik a szerző. Talán meg sem érti az olyan olvasó, akinek nem voltak a mai vajdasági, nem kizárólag, s nem utolsó sorban magyar léttapasztalásához hasonló élményei, amikor a Semmi közelében élt József Attila versvilágának belső dűltsége hangzik elő a kaszárnyába zárt beszélő redukált világegyetem-élményéből: „*Az imént a mellék-heységben a tűzforró fűtőestire ültem, s a fejemet a fagyos ablaknak támasztottam, így átéreztem az univerzumot.*”

Igazából nem is a 22-es csapdája ez a regény, hanem purgatórium. A szerző első regénye a *Drót*, s kitetszik belőle, hogy Szögi Csaba nem a tudatalattiját engedte benne szabadon, azt alaposan áttisztította, hanem ellenkezőleg, tudatosan építette föl a szöveget, egy nagyon egyszerű eljárást tehetségével műbe kamatoztatott, s kell-e ettől jobb útravaló egy ígéretes prózaíró számára?

FEKETE J. JÓZSEF

Fotók: Szilágyi Lenke

A világszerte gyakran játszott, hazánkban ellentmondásosan megítélt Roland Schimmelpfennig darabjai az idősík- és nézőpontváltásokra, a filmekben megszokott, kihagyásos narratívára (vágásos technikára), valamint a tények tökéletes megismerését nem garantáló, hiányos információadagolásra épülnek. *ANŐ a múltból* a német író bevált módszereihez képest újat is mutat. Mintha csak videóznánk, a dráma „visszajátított” jelenetekből áll: ugyanazok a párbeszédek, az előzményekkel vagy a következményekkel kiegészülve, többször elhangzanak. Ez a „replay”-eljárás egy-egy történet szövegműveletének és az események közti oksági kapcsolatoknak a feltérképezésére nyújt alkalmat. Másikülönben a *Nő a múltból* Schimmelpfennighez képest hagyományosabb szöveg, nem törekszik a néző és a színpad, a közönség és a színészek közötti megélő, úgynevezett „negyedik fal” lebontására.

Az Örkény Színházban előadott darab egy költözésre készülő család lakásának előszobájában játszódik. A családot (Frank, az apa – Claudia, az anya [19 éve vannak együtt] – Andreas, a fiúk) már csak egy nap választja, választánál el attól, hogy elutazzanak a lakásból, a városból. Ekkor toppan be Romy Vogtländer, Frank ifjúkori szerelme, akivel a férfi már 24 éve nem találkozott (meg sem ismeri a nőt, amíg az fel nem fedi előtte a kilétét). Romy számon kérni jött Frankot, aki egykor örök szerelmet ígért neki. Magával akarja vinni hajdani párját. Csökönnyössége első ránézésre teljesen abszurdnak tűnik, ő maga pedig talán bolondnak is. A mozaikos narratíva révén nem tudnánk meg túl sokat a múltból, közös múltjukról, ha nem válna idővel nyilvánvalóvá, hogy Andreas sorsa Frankét ismétli, Andreas és Tina szerelme pedig tulajdonképpen Frank és Romy régi kapcsolatát modellálja. Andreas ugyanúgy, felelőtlenül örök szerelmet fogad Tinának, mint az apja egykor Romynek. Az örülten szerelmes Tina (aki éjjel fél négytől reggelig vája a ház előtt a fiút, hogy az visszamenjen hozzá) sorsában pedig Romy fiatalsága sejthető meg. Andreas, miután örök szerelmet ígért Tinának, még ugyanazon az éjjelen lefekszik Romyval, aki a fiúban kiismerve az apát, megöli Frank fiát és feleségét. Abszurd szituáció, mondhatnánk, 24 év után számon kérni valamit. Módosulhat a véleményünk azonban, ha észrevesszük, hogy a szereplők sorsa nem csak egymáséival érintkezik, hanem mitikus alakok, Médeia és Iászón történetét is újrajrja (természetesen Romy nem feleltethető meg *egy az egyben* Médeia, mint ahogy Frank sem Iászónnak). Romy és Médeia vakon szerelmes; Frank, illetve Iászón azonban elhagyja a két nőt, új párt talál magának. A fogadalmukat megszegő, egykor istenített, különlegesnek képelt férfiakról kiderül, hogy szavahihetetlenek, „kispályások”. A magukra maradt nők halállal büntetnek. Még a gyilkosságok elkövetési módja is hasonló: Glauké és Claudia a perzselő tűz martalékává lesz; Médeia fiaival és Andreasszal viszont a dühödött nők saját kezűleg végeznek. A két esemény közt azonban évezredek teltek el. Médeia tettét az archaikus történet belső logikáját követve meg tudjuk érteni (bár a gyerekgyilkosságtól elborzadunk). Romy viszont – ha csupán a kortársi nézőpontot érvényesítjük az értelmezésnél – egy irracionális sztori pszichopata gyilkosának tűnik. A mitikus háttér azonban egészen más színezetet ad a drámában lezajló eseményeknek. A szerző az antikvitás és a jelen értékrendje, világszemlélete közti áthatolhatatlan különbséget hozza játékba. Egyszerre tudja mai és archaikus történetnek láttatni drámáját. Végeredményben azt a kérdést veti fel, hogy mi lenne, ha napjainkban is ugyanolyan erős következményei lennének a szavaknak, tetteknek, mint amilyen a görög istenek korában volt. Amikor Romyban a mitologikus figurát látjuk, érthetővé, elfogadhatóvá válik ténykedése – abban a pillanatban viszont, hogy XXI. századi nővé válik képzeletünkben, nem lesz más, mint egy önbíráskodó, bolondnak tűnő, gyilkos asszony. A textus számos izgalmas kérdést vet fel. Kell-e minden egyes szaváért, összes tettéért, a régmúltért felelnie az embernek? Egyáltalán: az embernek van-e köze (vagy: mi köze van) a múltjához?

Ugyanazok vagyunk-e, akik régen voltunk? Vagy több, egymásból nem igazán következő sorsot él meg az ember, élete folyamán? Mindezekről egy lecsupaszított, hétköznapi nyelv (a fordítás Gáspár Ildikó munkája) tudósít, amely egyszerűbb, szikárabb, kevésbé lírai (bár a költőiséget nem nélkülöző), mint amit *Az arab éjszakában* vagy az *Előtte-utána* című darabban megszokhattunk. A *Nő a múltból* egészen drámaszerű: a párbeszédek alig-alig tartják egy-egy epikus rész, belső monológ, narratív elem. Sok múlik azonban a rendezőn, hogy a különböző stílusminőségek, hangnemek sokaságát magában rejtő szövegből mire van szeme, mit tart fontosnak és mit hangsúlyoz ki az előadásban.

Az Örkény Színház bemutatója steril, lecsupaszított, a szereplők társadalmi státuszára egyáltalán nem utaló környezetben, a fehér falak, illetve ajtók határolta előtérben játszódik (díszlet: Antal Csaba). A színpad két oldalán egy-egy monitor van a falra helyezve, amelyeken – a teatralitás eszközeként – a kezdés előtt az előadás címe olvasható. Később a jelenetek közti időpontváltások (tíz perccel korábban, kicsit később stb.) megjelenítésére szolgálnak a kivetítők. Először a házaspár tűnik fel a színen. Benedek Mari remekbeszabott jelmezei a szereplők életstílusát hivatottak reprezentálni, mi-

közben szándékosan nem árulnak el túl sokat a figurák anyagi, társadalmi helyzetére vonatkozóan. Frank (Széles László) márkás, zöld, retró macskofelsőben és fekete melegítőnadrágban ácsorog a kijáratú ajtó mellett. Átlagos, hétköznapi fickónak tűnik – legfeljebb a szemüvege utalhat arra, hogy ennél azért több. Felesége (Fűr Anikó) zuhanyzóból érkezik, sárga, jócskán használt tűnő fürdőköpenyben, amely meglehetősen lomposan áll rajta. Claudia amolyan beszürkült negyvenes. A démoni Romy (Kerekes Éva) szerelése telitalálat: főleg az a piros színű kabát, amely divatkövetőnek mutatja viselőjét, ironizálhatja a soha nem múlt szerelem eszményét, de – ahogy csillog-villog – talán utalhat Médeia (fél)isten tulajdonságaira is. A magas sarkút viselő, ápolat, vonzó, szöke Vogtländer kisasszony maga a két lábón járó szexuális kihívás; el tudjuk képzelni, hogy Claudia valódi vetélytársa lehet. Kerekes Éva Romyja (az előadás egyik remek alakítása) úgy toppan be, mint aki csak tegnap távozott Franktól. A színésznő magabiztos, mosolygós örültnek mutatja figuráját. Először még sikerül kipaterolnia a nőt – bár nem a férj, hanem a feleség csukja be előtte az ajtót.

Frank és Claudia kapcsolata, úgy tűnik, a megszokásokra alapozott. Igazi átlagházaspárként zsémbelődnek, de azért elvannak egymással. Sőt,

Médeia a jelenből

„...valakiket viselek magamban, akik nem én vagyok, és olyan időbe és helyekre nézek velük vissza, amelyek velem meg sem történhettek [...] és talán, aki mindezt gondolom, nem én vagyok. Valaki mások élnek bennem...”

(Nádas Péter: *Párhuzamos történetek*)

egy alkalommal rövid csókolózást követően már éppen vízszintes pozícióba keverednének a kötözéshez szükséges dobozokon – de a fiuk (vállán az ájult Romy, akit egy kövel fejbe dobott) rájuk nyit. Andreas baseballsapkát, pulóvert visel, oldalán övtáska lóg. Nem több egy divatos, laza, gyerekes fiatallemberről. Míg a felsorolt négy szereplő a színpadon tűnik fel, Tina (Járó Zsuzsa) a nézőtér melletti fal egy bemélyedésében tölt el – egyedül – egy jó órát. Remek rendezői ötlet volt a lányt ebbe a halványkék neonfényvel övezett, az éjszaka, a magány hangulatát sugárzó, téglalap alakú zugba állítani. A parányi hely túlcsoorduló atmoszféricussága szépen ellenpontoz, felesel a színpadkép – szándékos – sterilizálásával, kedélytelenségével. Rövid szoknyájában, élénk színű harisnyájában, sportcipőjében és a zöld, (ha jól láttam) batikolt hosszú ujjú ruhát húzott rózsaszín pólójában Tina diáklyanos külsőt nyer. Jelentés, hogy végig egyedül ácsorog a neonfényben, bár a szöveg alapján néha Andreas is ott lehetne mellette. A lány kitartó várakozása állhatatosságot, igazi nagy érzelmeket sejtet. Hűségét, kitartását finoman jelzi, hogy néha olyankor is (például a két különböző jelenet közötti, átmeneti szünetekben) az amúgy sötétben álló lányra vetül a fény (világítás: Bányai Tamás) egy-egy pillanatra, amikor nincs sze-

repe, nem kell szöveget mondania. De a romantikus megvilágításban Tina érzései a nagy szerelemről tűnhetnek akár egy tinilány puszta álmodozásának is – főleg Andreas viselkedését látva. Miután Romy a véletlen, avagy az isteni rendelés folytán visszakerül a lakásba, immáron látszik, hogy Frank végképp képtelen kezelni a helyzetet. Széles László figurája folyton zavarban van, az eldöntendő kérdések szorításából fejét lehorgaszva próbál kioldalni. Pappcsférjeként viselkedik. A félájult nőt végül befektetik éjszakára Andreas szobájába, aki Tinától visszatérve szembetalálkozik hajnalban Romyval – és ha már összefutottak, rövid diskurzus után lefekszenek egymással. Miközben aktusuk folyik (mely a nő horror- és pornófilmben egyaránt illő, hatásadás, majd hogyanem félelmetes sikítással zárja elélvezésével zárul – ezt idézi fel, ehhez hasonlatos lesz majd Claudia sikítása, amikor meggyullad a teste), látjuk a ház előtt várakozó Tinát is. Míg a többi szerepet határozottan végigkíséri az ironia, Tina sorsa Ascher és színésze értelmezésében valóban tragikus. Schimmelpfennig eleve líraibbra, érzelmesebbre írta ezt a szerepet a többihez képest. Járó Zsuzsa eszköztelen játéka (az előadás másik egyszerű alakítása) mosolyogva szorongó, a jövőre naivan előretétkintő, őszinte lánynak mutatja Tinát.

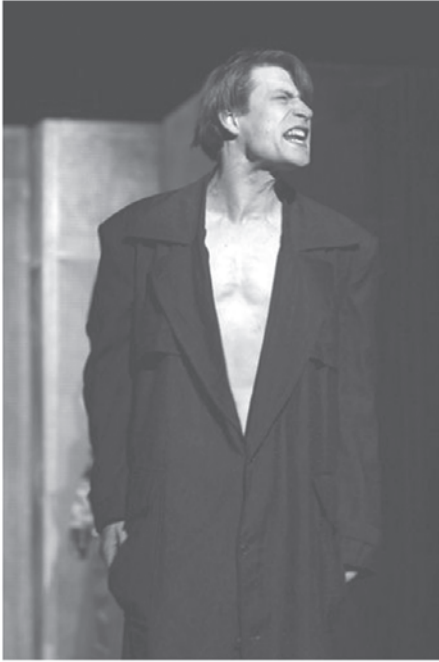
A közönség után Romy mitikus küldetésének beteljesítésébe fog. Szatyrot húz Andreas fejére, azzal fojta meg a fiút. A jelenet egyszerre ironikus és horrorisztikus. Utóbbivá a világítás és az aláfestő zene teszi. Ironikus, mert egy alacsony, a valóságban gyengének tűnő nő egy nála két fejjel magasabb férfin kivitelezti tettét. Nem lehet megállni nevetés nélkül, amikor ez a törékeny, kicsi nő csipőre tett kézzel, diadalmasan megáll a legyőzött hím felett (a nő két lába közt, halottan terül el Andreas). Frank még kap egy esélyt Romytól. A Széles László játszott bárgyú alak azonban, mint egy múlt nélküli ember, képtelen felidézni bármit is közös emlékeikből. Még abból a Beatles-dalból sem tud egyetlen strófát sem, amelyet pedig egykor szerelmi vallomásként énekelt el a nőnek. Kerekes Éva giccsbe hajlónak, a nézőket mosolyra fakasztó hangon énekl el az *I willt*. Frank csak egy-egy szóra tud visszaemlékezni a szövegből, s ezzel végképp eljuttassa a becsületét a nőnél, aki elmege, otthagya őt (pedig már szívesen vele tartott volna a férfi), de búcsúzóul még hagy egy „ajándékot” Claudianak. Frank a fürdőszobába megy. Majd zuhanyzás után megtalálja az egyik dobozban a halott fiát. Felesége sikoltására a szobába siet, de már későn – Claudia az Andreas megfojtására is használt szatyorra rejtett (varázs)szer hatására meggyullad, elég. Egyre nagyobb a füst. Frank menekülne a lakásból, de az ajtó nem nyílik. A zárlatban ismét ott a horror (a dobozból előtűnik Andreas holtteste, Frankot a füstmérgezés kerülgeti), a mítosz (Claudia halálának módja) és az ironia: miközben a férfi családja halott, ő maga pedig tehetetlenül kapálódzik a földön, a hangszórókból megszólal a romantikus, örök szerelem dala, az *I will*, amely itt a gyilkos, vak szenvedély, a pszichopata hajlamok (brechti) songjává degradálódik. Ezzel a vizuálisan és zeneileg is hatásos képpel zárul az előadás.

Ascher Tamás rendezésében az erős hangulati elemek és az elvonatkoztatottság (néha elidegenítés) sok tekintetben kiegészítői egymásnak. Beszéltem már arról, hogyan játssza ki egymást a „hideg” színpadkép és a „meleg”, neonfényes kuckó. Egynéhány dolgot szemünk elé tár az előadás, máskor meg a fantáziánkra hagyatkozik. A szereplők mindenféle illusztratív elem híján előadott belső monológjaihoz mozgósítani kell a képzeletünket. A színészek „bemondására” el kell hinnünk, hogy a padló és Romy haja véres, amikor sehol nem látunk arra utaló nyomot. Ezekben az esetekben *belül*, önmagunkban kell megteremtünk egy olyan hangulatot, amelyre csak szavak utalnak. A család lakása előtti kavicsok és a ház felett elszálló repülőgépg hangja meg éppen a *külső* atmoszférateremtést szolgálják, amelyben a Vranik Krisztián által összeállított zenei betétek járnak élen. Ascher Tamás máskülönben hagyja élni a szöveget (ősbemutatónál ez azért sosem baj), csupán néhány ötlettel tölti meg az előadást. Nem archaizálja különösebben a történetet, Médeia-sztória mellőzi a szájrágósan mitikus felhangokat. Nagyszabású rendezői koncepció színpadra álmodása helyett a színészi játék sokszínűségének megteremtésére koncentrált – nem eredménytelenül. Az alapvetően csupasz bemutató előadói kevés elemet használhatnak fel színészi eszköztárukból, a *Nő a múltból* ennek ellenére sokszínű produkció lett. Az Örkény Színház előadása groteszk, abszurd, ironikus, giccses, mitikus, tragikus, vígjátéki és horrorisztikus szituációk sorozata. Nem kétséges, hogy ennek az összetett, heterogén világnak a létrehozásához az alkotók (gondolom, különösen Ascher) pontos szövegelemzése szükséges volt.

A *Nő a múltból* finom, „halkszavú”, szórakoztató előadás, amely talán a nagyközönséghez is megtalálja majd az utat. Bagossy László és Schilling Árpád remek, radikális, épp ezért csupán egy szűk körnek szóló munkái után Ascher Tamás egy fogyaszthatóbb, ám igényes, minden ízében vállalható előadással bővítette a magyarországi Schimmelpfennig-rendezések sorát.

DARVASI FERENC

Roland Schimmelpfennig: *Nő a múltból* (Örkény István Színház) Fordította, dramaturg: Gáspár Ildikó. Világítás: Bányai Tamás. Díszlet: Antal Csaba. Jelmez: Benedek Mari. Zene: Vranik Krisztián. Rendező: Ascher Tamás. Szereplők: Széles László, Fűr Anikó, Kerekes Éva, Czukor Balázs, Járó Zsuzsa.

Don Carlos

vatos, mai nőként. De ez a nő nem boldog: fiatalabb a férjénél, idősebb Don Carlosnál, és elkötelezettségét és érzelmeit illetően is kettejük között áll. Szerelmes, de visszafogottan elutasítja mostohafiát. Férje, II. Fülöp (Kőszegi Ákos) antréja akár egy féltékeny maffiafőnöké is lehetne: hátrasimított haja, szőrmegalléros hosszú kabátja és fekete kosztümje, mozdulatai, kemény, magányos, gondokkal terhelt alakot mutatnak.

Ezek az első benyomások az előadás folyamán árnyaltabbá válnak, átértelmeződnek, ha a jellemfejlődés lélektani hátterét tekintve nem is mindig érthetően vagy abból fakadva kellőképpen indokoltan. Érdekes súlyponteltolódást okoz, hogy Eboli hercegnő (Balogh Erika) alakja sokkal kidolgozottabb, hatásosabb, mint a Kéner Gabriella által játszott Erzsébeté: ő olyan mértékben hideg, olyannyira elrejti érzelmeit, hogy szinte alig változik az előadás folyamán. Az előadás egyik legjobban kidolgozott jelenete is Eboli és Don Carlos között zajlik, amelyben a félreértésnek áldozatul esett hercegnő a szó szoros értelmében is lemezelenedik Don Carlos előtt, aki eddig mit sem sejtett a nő iránta érzett szerelméről – hiszen maga is egy félreértés áldozataként került az Eboli által megjelölt találkahelyre. Úgy tűnik, Don Carlos az Erzsébet iránt érzett szerelmen kívül semmi más nem érdekli, bármit képes lenne feláldozni azért, hogy megszerezze őt. Ugyanakkor apja szeretetére, bizalmára is pályázik – valamint létezik egy finoman jelzett homoerotikus vonzódás közte és Posa márk között, akinek részéről még értelmezhető a szándék. Joggal merül fel a nézőben a kérdés: mit akar Don Carlos? Mi az ő drámája? Van-e drámája, vagy csak egy, a szeretetétől vezérelt, egyik embertől a másikhoz csapódó, megalázott lélek?

„Nekem szeretet kell!”, kiáltja Posának: ezek után hogyan is lenne hiteles az elnyomott, protestáns flamandok sorsa iránti érdeklődés? És hogyan értelmezzük minden szenvedélyek kihunyását (és újabb feléledését): az utolsó jelenetek egyikében Erzsébet fekete palástban látogatja meg Don Carlos, a nő a forgószínpad peremén áll, Don Carlos a mozdulatlan deszkán; hiába nyújtja kezét és lépdél felé a királynő, a tárcsa ellentétes mozgása megakadályozza, hogy valaha is a közelébe érjen a szerelmének. Don Carlos ekkor már nem mond: más vágyak, gondolatok töltik be a lelkét, új, érdemesebb életet akar kezdeni. Nem is sejtí, hogy apja ekkor már elkezdte a róla való alkutárgyalást a Főinkvizítorttal, amelynek vége a halálos ítélet: ha ez nincs is szó szerint kimondva. Don Carlos alakja Alföldi előadásában nincs megoldva: hiába a talányosság és Makranczi eleinte idegesítően túljátékos, de alapvetően jó alakítása. Makranczi jól játssza a szenvedélyes kamaszt, de a rendezői instrukciók hiányosságát nem pótolhatja.

Ezzel ellentétben II. Fülöp alakja, vívódásai érthetőbben megrajzoltak. Fülöp drámája többszörös: belső emberei, akik valójában ellene szövetkeznek, különféle ármánykodások révén már egészen korán megromlották a bizalmat apa és fiú között. Az eltaszított fiú, visszatérve az egye-

temről a királyi udvarba, apja kezét keresi, arra kéri, hozzá illő politikai feladatokat bízson rá. Fülöp kétségek közt hányódik: nem tudja a közöttük kialakult távolságot és szeretetlenséget felszámolni, ugyanakkor riválisának is érzi a fiát. A helyzetet súlyosbítja, hogy Erzsébet a hűtlenség gyanújába keveredik: a királynak félreolvasható levelek, ármányok káoszából kell kihámozni az igazságot: és ebben a helyzetben végérvényesen egyedül marad. Itt lép színre Posa márk, aki a cselek szövevényében vakmerő ellenáramlatot indít – Fülöp bizalmába kerülve saját kezébe veszi a történet szövegét: előbb gyanúba keveri Don Carlos, hogy végül önmagát feláldozva szabadítsa meg barátját. Tettét azonban nem csupán baráti-szerelmi érzések generálják. Sokkal magasabb célért küzd, ez pedig a szabadság, amelynek kivívását Don Carlos személyétől reméli. Kőszegi Ákos játéka során a keménykezűként, határozott uralkodóként megismert királyból elbizonytalanodott, összeroppant családapa válik, aki féltékenységi jelenetet rendez felesége előtt. Fülöp uralkodói és családi válsága közepén egyedül marad: „egy embert” kér csupán, akiben minden feltétel nélkül megbízhat – és Posa márk, akárhoa saját lelkiismerete volna, úgy jelenik meg előtte: „Adj meg nekünk / A gondolat szabadságát”, „Legyen újra / A polgár, ami volt”, sorolja neki, miközben a forgószínpadra egyenként fellépő szereplők az állam polgáraiaként erősítik meg Posa monológját. De a vízió eltűnik, Fülöp pedig, régi harcosaként a hatalomnak, nevet, és idealistának nevezi a vak Posát. Posa forradalmárként hal meg, eszméi leteleményesít Don Carlosban látja. Az utolsó jelenetben Don Carlos látjuk, lendületes léptekkel jár körbe-körbe a színpadon, miközben feje fölött, a magasban Fülöp a Főinkvizítorttal – akit szintén Kedvek alakít – beszélget: meghozza döntését. Ekkor a forgószínpad működésbe lép, és akárhoa lassított filmfelvételt látnánk, Makranczi Bartoli szívtépő zenéjére a földre hanyatlik. Minden hiábavaló volt hát?

A kecskeméti Don Carlos messze nem nevezhető kidolgozott előadásnak, de ez nem jelenti azt, hogy ne tartogatna a néző számára semmit: ötletes jelenetekkel vagyunk kárpótolva, okos, jó színészi megoldásokkal (amilyen például az Eboli hercegnőt játszó Balogh Erikáé) – habár egészében sovány vigasz ez egy nem látott, jó előadásért cserébe, amire pedig volna potenciál. Alföldire jellemző az erőteljes színházi képekben való gondolkodás, láthatóan figyelmet fordít arra, hogy ennek vizuális és auditív komponenseit minőségi anyagokból válogassa össze: Kentaur díszletterve pontosan tükrözi a hatalmi érdekekkel és szenvedélyes érzelmeikkel átszőtt emberi viszonyrendszert; Gyarmathy Ágnes jelmezei a szereplők jellemét különféle filmes szereptípusok ikonográfiájával gazdagítják; Verdi *Farnaccia* operájából a címszereplő áriáját éneklő Cecilia Bartoli hangja pedig önmagában is mindenkit levesz a lábáról. A baj, úgy tűnik, mégis az összeválogatásból ered, amely mintha különféle ren-

dezői ötletek felvillanása mentén történt volna – anélkül azonban, hogy az előadás egészének szempontjából lett volna átgondolva ezek társítása. Jó előadás esetében nem gondolunk külön a jelmezre, a színészi játékra, a zenére, mert létezik ezeknek egy olyan összekötője, amely meghatározza kapcsolatuk dinamikáját, arányát és ökonómiáját; nevezük ezt bátran dramaturgiának. Jó előadás esetében ezek kapcsolata úgy szoros, hogy nem lehet egyik nélkül gondolni a másikra, mert a díszlet nem a díszletben ér véget, ahogyan a jelmez sem a ruhákban, a zene sem az elhangzóban, a dramaturgia pedig nem csak szöveghűzés. Nem csupán annyi történik, hogy a különböző részletek nincsenek elszigetelve egymástól, hanem soha nem maradnak magukra, fedik el vagy helyettesítik a színészi játékot. Alföldi *Don Carlos*-ában sajnos ez nem valósul meg, lehet, hogy éppenséggel az erőteljes képekben való gondolkodás miatt. Mintha a rendező előzetesen elképzelt ötletekre építkezett volna,

amelyekről nem volt szíve lemondani, akkor sem, ha ennek a következménye az lett, hogy adott esetekben a látvány vagy színészi gesztus csupán felület, amelyhez hiába társul a kimondott szó, a színészi játék nem hitelesíti azt. Soroljunk példákat: sok jelenetben a színészek saját, illetve partnerük arcát elemllámpa fényével világítják meg, kiemelve arcukat a sötétből, amelyek jelentése a vallomástétel kényszerűségétől a titokzatos-ságig vagy az agresszióig terjed, ám olyannyira túlhasználják ezt a lehetőséget, hogy egy idő után sem jelentése, sem súlya nem lesz már. Kentaur ketrecelemekből álló díszletnek fő erénye, hogy a tér a jeleneteknek megfelelően könnyen alakítható és tagolható, ugyanakkor mindvégig megőrzi labirintus- és börtön-hangulatát, amely alapvető fontosságú az előadásban. Mindennek ellenére mégis sok olyan szituáció van, amelyben a színészi játék előtérbe tolja a díszletet, és arra mutatva próbálja megoldani saját hiányosságait. Alföldi kívülről, ötletek halmazából építi fel az előadást, nem a színészekkel egyetemben, hiányzik az átgondolt forgatókönyv, amely arra lenne hivatott, hogy ritmust határozzon meg az előadás menetén belül: nem is csodálkozhatunk, hogy ennek hiányában nincsen mihez mérni az átdíszletezés vagy az elemllámpa-használat mértékét. Így aztán vannak drámai jelenetek: de hiányzik a drámai ív. Inventivitást látunk, helyenként igen érzékeny megoldásokat, jó jeleneteket egy ingatag szerkezetű előadásban: félig elvégzett munkát.

VARGA ANIKÓ

Kecskeméti Katona József Színház. Friedrich Schiller: *Don Carlos*. **Rendező:** Alföldi Róbert. **Rendezőasszisztens:** Szántó Péter. **Dramaturg:** Vörös Róbert. **Díszlet:** Kentaur. **Jelmez:** Gyarmathy Ágnes. **Szereplők:** Makranczi Zalán, Kőszegi Ákos, Kedvek Richárd, Balogh Erika, Kéner Gabriella, Réti Erika, Jablonkay Mária, Kertész Kata, Széplaky Géza, Hegedűs Zoltán, Csizmadia László, Kertész Richárd, Szántó Péter, Dobrai Lotti.

Fotók: www.katonaj.hu

laza vászonnadrág, ing/kabát, ő is folyton lobog. A vak és megfontolt Posa szemrehányást is tesz neki ezért: „nem ilyennek ismertelek, egykor nemes eszmékért lelkesedtetél, most meg egy nő, akit ráadásul nem is szerethetsz, az életed tétje”. Erzsébet királynő (Kéner Gabriella) szőrmegallérmában, fekete garbóban és bőrszoknyában jelenik meg, cakkosra besütött szőke hajával di-

King Kong... King Kong ellen?

1. Kinezoo-taxonómiai bevezető

Ha, teszem azt, csak a poén kedvéért, a feltámasztással járó procedura lefolytatását követően felkérném Carlus Linnaeus professzort, a rendszertan nagy úttörőjét, vegye górcsőbe alá a kinefaunát, mérget rá, hogy jó sokáig elszöszmötölne. Sőt, szép számmal akadnának olyan mozgóképes kreatúrák, melyekkel a derék tudós nemigen tudna mit kezdeni. Gondolok itt a sárkányokra, baziliszkuszokra, Élienekre, Szpisízerekre, Gizmókra, Ítíkre, és a sor limesz végtelen. A professzor persze berzenkedne egy ideig, de hát mit tehet, hiszen a felsorolt és nem sorolt lények ott mozognak, röpködnek, okadják a tüzet, kaszabolják vagy éppen szeretik az emberi faj egyedét a szeme előtt. Ha pedig ez így van, akkor létezniük is kell. Linnaeust ugyanakkor valószínűleg nem ejtették a feje lágyára, ezért aztán valahogy így kezdené új rendszer-tanát: vannak valós lények, meg mitológiai lények. És ezzel fejen is találná a szöveget. A rendszertant persze tovább lehetne finomítani, mondjuk a mitológiai lények egy része átutalható lenne a fantázialények alosztályába, de nekünk, kinezoológusoknak, egyelőre ennyi elég. Ugyanis a keresett lény, King Kong, a mitológiai lények rendjébe sorolandó.

2. A mítosz

A King Kong-mítosz 1933-ban indult világszerte, amikor Merian C. Cooper és Ernest B. Schoedsack remekműve megjelent a moziban. A szerzők persze nem is álmodtak arról, hogy filmjükkel átírják a modern mitológiát, ugyanakkor megalapítják a kinezoológia tudományát. Cooper és Schoedsack korábban egzotikus természetfilmeket készítettek – lásd *Grass* (1925), *Chang* (1927) és *Gow the Head Hunter* (1928) – amelyekből nem hiányzott a fikcionális manipuláció, de ez talán természetes is, hiszen akkoriban még nem találták fel a dokfilmes etikát. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a filmkészítők kétségtelenül fogékonyak voltak az egzotikum gerjesztette inadekvát asszociációkra. A kijelentés bizonyítéka az a tény (e doméniumban a legendák a tények és viszont), hogy a *King Kong* egy álom szüleménye. Egy éjjel Merian azt álmodta, hogy egy óriási gorilla elpusztítja New York városát. Ez azonban még csak tény, azaz legenda. A mítoszhoz szükségünk van a valóság valamelyes leképezésére. A valós elemet egy olyan állatfaj szolgáltatta, amelyről sokáig azt hitték, hogy igazi, azaz mesebeli sárkány. A Váranus komodenszörny van szó. Merian egy amerikai állatkertben látott néhány példányt, és a gondozóktól megtudta, hogy az otthonában rettenthetetlen sárkány egykettőre elpusztul, ha fogságba kerül. És a mítosz máris készen állt. A sárkány, aki majom, de az sem egészen, és otthonában koronázatlan Király, egy más-világon fogollyá, halálraítéltté válik. Ahhoz azonban, hogy a mítosz kinematográfiává váljék, szükség volt egy filmstúdióra, meg némi pénzre. Így került a képbe az RKO, a korszak legkisebb stúdiója, illetve David O. Selznick, a korszak egyik leghatékosabb producere. Mindkettő alapfeltételnek minősült, ugyanis nem valószínű, hogy a csőd szélén strónájdedező RKO-n kívül bármely más stúdió vállalta volna a furcsa projektet, és tekintettel a Nagy Gazdasági Válságra, az sem, hogy egy Selznicknél kisebb tehetség fel tudta volna hajtani a produkcióhoz szükséges félmillió dollárt (amely csak az RKO számára minősült nagy költségvetésnek). De, ahogy a régi arab szólás tartja, ha minden együtt van, nem hiányzik semmi. És a mítosz megmozdult a vásznon. És rövid

időn belül a korszak egyik legsikeresebb filmjévé avanszált. És az Empire State Building tetején álló mitológiai lény ma is ott küzd az elme legmagasabb felhőkarcolójának csúcsán, meg nem értettségének teljes pompájában.

De nézzük meg a mítoszt közelebbről. Cooperék valójában horrorfilmet akartak készíteni. Mégpedig olyan horrorfilmet, ami más, mint az addig látottak, ugyanakkor kihúzza a stúdiót a csávából, és a készítő konyhájára is szépen hoz. Elfogadható okok, fellelhető bennük némi esztétikum, és persze jó adag gazdasági számítás. Nem az alkotógárda hibája, hogy több, jóval több lett belőle, mint amit a szándék megálmodott. Itt van mindjárt King Kong maga. A mitológiai lény alapja egy 45 centis bábu volt, amely aztán Willis O'Brien és a stop motion animáció segítségével 50 láb (uszkve 15 méter) magassá és pusztító erejűvé dagadt. Sokan újra meg újra felemlítik, hogy a filmbeli szörny magassága változik. De hát miért ne, kérdelem én. Mi utasíthatja a képzeletet, hogy 15 méter vagy éppen 1500 méter magasnak lásson egy szörnyet, amely éppen szétrombolja a modern technológia egyik vívmányát, a magasvasutat? A félelem olyan, mint egy nagyító, így az arab közmondás. A másik mítoszeremtő elemet az ellentét szülte. Mert ha van valami, ami nagyon nagy, akkor mellé kell rendelni valami mást, ami nagyon kicsi. És nagyon törekeny. Például egy nőt. Így került a produkcióba Fay Wray, alias Ann Darrow, a filigrán szépség, aki... És akkor jöjjön a mítosz harmadik alkotóeleme. A film nyitó képsoraiban egy arab közmondás olvasható. Nagyon nyers fordításban így szól: „És ím, a szörnyeteg a szépségre vetette szemét. És ölésre lendülő keze megtorpant a levegőben. És attól a pillanattól kezdve ő már a halál volt.” Attól eltekintve, hogy a szólás annyira arab, mint mondjuk Selznick, nagyon is tömören összefoglalja a mítosz lényegét. A szépség (egyébként egy hollywoodi tucatszöke) önmagáért való attribútuma foglyul ejti a szörnyeteg által képviselt nyers erőt. Cooperék filmjében eléggé egyoldalúan történik mindez. Akkoriban ugyanis nehezen lehetett volna átvinni a cenzúrán egy bestialitásra emlékeztető szerelmi történetet. Az azonban fegyvertény, hogy az 1933-as első verzióban Kong letépdési a nő ruháját, megcsiklandozza, majd megszagolja ujjait. Na, ez már szinte pornográfiának minősült. (Ismertem egy olyan hím ebet, aki azonnal kiszúrta a tömegből a menstruáló nőt.) Nem is csoda, hogy később a szemfüles cenzor kivágatta az ominózus jelenetet a filmből.

A nagy történet tehát valahogy így foglalható össze. A szépség kegyeieit két gigászi szörny csap össze. Kong, a Koponyasziget királya, illetve maga New York, akit a szigeten Jack

Driscoll képvisel. Nem kétséges, ki marad alul, és miért. A félpucér négerket (!) és ártatlan amerikaiakat szétmarcangoló „primitív” Isten nem élheti túl a párbajt.

Ja, a film humoráról még annyit, hogy a fogoly King Kongot bemutató színpadi előadás előtt két látogató beszélget. Az egyik kérde: Te, miről is szól ez a show? A másik: Fogalmam sincs. Azt mondják, valami nagy gorilláról. Az egyik: Istenkém, hát nincs belőlük elég itt New Yorkban?

3. A valóság

Remake-et készíteni mindig nagy kihívás. Hiszen a néző akaratlanul is hasonlítgat, persze, ha látta az eredetit. Nagy mű remake-jét elkészíteni pedig egyenesen istenkísértés. Olyan, mint például újírni a Don Quijótét. Persze akad, aki megpróbálja. Egy Unamuno vagy egy Greene. Több-kevesebb sikerrel. Nos, a *King Kong* nak is többen nekiugrottak. A nagykönyvek immár két említésre méltó próbálkozásról beszélnek. Az egyik a John Guillermin-féle 1976-os hippi-változat, a másik pedig Peter Jackson 2005-ös filmje. Ha Cooperék a szörny ideáját vitték filmre saját, eredeti változatukban, akkor Guillermin és Jackson a szörnyet, mint valóságos lényt igyekeztek vászonra varázsolni. Nem Guillermin hibája, hogy neki nem sikerült. Korábban született a kellenél. Jacksonnak, ha úgy tetszik, óriási mázlija volt. Neki ugyanis már rendelkezésre álltak a legújabb kor varázspálcai, a CGI-szoftverek. Az ő King Kongja olyan

valóságos, hogy szinte megszólal. Ettől a perctől kezdve azonban nem beszélhetünk mitológiáról, ideákról. A Jackson-féle King Kong a kinezoológia másik alosztályába tartozik. Egy nagyra nőtt gorilla. Kész. És ha ez így van, akkor az ő története nem szólhat az Istenek Harcáról. Javára írható, hogy nem is szól.

Jackson filmje (jórészt Guillerminék történetéből merítve) mindarról szól, ami Cooperékéből kimaradt, mert nem volt benne helye. Ha nem lehet új mitológiát kreálni, akkor jöjjön hát mindaz, ami emberi, túlságosan is emberi. Az új *King Kong* ban nincs mese, sem heroizmus. Hol vannak azok a szívfájdítóan szép arab közmondások? A valóságban nincs ezeregyéjszaka. És hol van az eredeti történetnek az a bájos, meszeszerű struktúrája? A Cooper-féle King Kong játékideje nagyjából 100 perc. A készítő nem egy in medias res helyzettel dolgozott, a karakterformálásról pedig nincs is értelme beszélni. Mint a mesében. A figurák archetipusok. Jackson változata ezzel szemben 187 (!) perc. A remake-ben minden egyes helyzet szervesen kapcsolódik a többihez, a lényeges karakterek pedig rendkívül bonyolultak – ehhez pedig filmidő kell. Jackson nagyon is valóságos szerelmi történetet mesél el, egy bájos hölgy és egy méretes gorilla között. Két kedvenc jelenetem is van, ami ezt illusztrálja. Az egyik Kong magányszikláján zajlik, amikor valójában eldőlt, hogy itt nem vacsoráról, hanem valami egészmásról van szó. Kong azon tűnődik, hogy vajon egészben nyelje le Annt, vagy előbb puhítsa egy kicsit, amikor a lány (Naomi Watts) eltáncol neki egy kuplét, kétballábasan, ahogy tudja. A produkció hatására Kongban megpendül egy húr. És ennyi. A másik kedvencem New Yorkban zajlik, egy befagyott tó jegén. Kong örömitasan csúszkál a jégen, Ann pedig lényegében csak van. Am ez a „csak van” a boldogságtól a legnagyobb fájdalomig mindent magába foglal, mint Ottlik Géza Dztájája a Valencia rejtelében. A remekművet, amit Cooper és társai a mitológia szintjén teremtettek meg, Jackson a valóság talajára leképezve kreálja újra. És akkor már meg is van a létjogosultsága. Persze, hogy nem teremt mitológiát. Nem hülye, hogy újírja a Don Quijótét. Azt teszi, amit Unamuno vagy Greene tett. Egy másik dimenziót ad neki. És ráadásul teljesen korrekt dimenziót. A röghöz kötöttség légiességét.

Ami ezen kívül Jackson filmjében látható, nem egyéb terribilizmusnál. A *gyűrűk ura* és a *Bad Taste* rendezője így tiszteleg a nagy elődök előtt. Akik anno, 1933-ban tényleg utat törtek, amikor a korszak trükktechnikáinak szintézisét megvalósították. A jelen fenegyereke levett süveggel, ám tettere kész varázspálccával teszi tiszteletét a múlt előtt. Jackson Tyrannosaurus Rexje tényleg az, ami. Nem szimbólum, nem mitológiai lény. Ez egy T Rex! És a többi őslény is, mind. Ismétlem: azok, amik. Ennyi elég az hommage-hoz.

4. Summa

Sokan fanyalognak az új King Kong láttán. Rosszul teszik. Vakok ók. És aki vak, az rosszul lát, így az arab szólás. Nem a kötőszavak teszik naggyá a Don Quijótét, noha kétségtelen, hogy nélkülük nem, vagy nehezen olvasható. Kérem a vakokat, tegyék magukat túl magukon, amennyiben ez lehetséges. Két nagy műről van szó. Az egyik mítikus, a másik valóságos. Ennyi a különbség. Vagy, ha tetszik, nincs is.

SZÁNTAI JÁNOS

Sándor vagyok én is,
ha nem is Petőfi,
nem a nagy Petőfi,
hanem csak Szoboszlai.
De pennám, akárcsak a nagy költőé,
hazámé és feleségemé.

Szoboszlai Sándor: Sándor vagyok én is

SÁNDOR

Sándorirtás

E. A.
„hiányod megárad, sodor a vágy csigás örvényekkel, / taszús, taszús el engem örökre, lökj el a kezded!” (hiányod megárad)
Ha megtehetnénk, bizony ellöknénk. Vagy legalábbis eltanácsolnánk. A költészettől.

B. G.
„Holdfény folyosókon, csorgó levegőben, üveg göngyölegben, / foltos feketében, golya toll fehériben, piros csőrű szélben, / átevezek éppen, partot érek éppen, könnyörvény sötétben” (Engem az idő fogva tart)
„A csatolmányban olvasható versek a metaforikus kísérleteim közül valók.”

Küldene inkább a nem metaforikus kísérleteiből?

B. Gy.
„Állj! Most lépniük kell, ne hagyjuk ezt, / Legyen hát több, mint ezernyi bús-kedves álom. / Mindegy, hogy én kezdem el vagy te kezded, / Csak lásd be, ez sorsunk s én nem hiába várom.” (Lásd be!)
Mit? A közlést? Mert azt bizony hiába.

J. J.
„zutyuljunk hát össze / magunkban mélyen valamit, / lehet, el is olvassák egyszer / – furamód, az ilyen / mindig megjelenik –, / ha lesz guszatusuk hozzá.” (Valami szépet...)
Mi viszont (furamód) bebizonyítjuk, hogy nem mindig jelenik meg.

T. Á.
„arisztotelész tétele formálódik folyton / miként kezdetben vala / vagyon a jelenben is / a vizibilitás végzetes modalitása / legalább ennyi / ha több nem / a gondolat maga / mélyvízi porontyok / és roncsok közelgő dagály” (Ha ő is én vagyok)
Őszintén gratulálunk. Egy ilyen kötet megírásához valóban elszántság és megszállottság kell. Hát még a kiadásához mekkora kéne...

T. K.
„Nem hagyom, hogy elvegyenek / Téged tőlem, / Nem hagyom, hogy elvigyenek / Messze mellőlem. // Nem hagyom, hogy kiszakítsanak / Forró ölemből, / Nem hagyom, hogy kitaszítsanak / Lükettő keblemből.” (Halál – Irigység)
Hajrá! Mi Magácskával tartunk.

I. E.
„Ez a vers is, tavasz a télben, / Hógolyó helyett, betűket dobálok éppen. / De nincs semmi baj, minden rendben, / Mert szerető szívvel bármire képes az ember!” (Tavasz a télben)
Ó, mily csodás teleink lennének, ha annyi virág nyílana télen, mint ahány ilyen verset kapunk!

M. I.
„Nem volt könnyű beismernem, / Mert mindig benned kerestem, / És magam voltam az ellenségem, / Akit csak másban lestem.” (Te vagy én)
„Minden ember a születésekor még nem valódi ember. Ahhoz hogy azzá váljon, létre kell hogy hozza önmagát. Ez egyfajta második születés. Csak kevesen vállalkoznak erre, mert a szembenézés önmagunkkal fájdalmas és fáradtságos vállalkozás, és ezért, csak keveseknek sikerül. Ez a könyv abban segít, hogy megkapd a választ.” (Idézet a levélből)
Valóban, az önmagunkkal való szembenézés gyakran fájdalmas. És a könyvterv, melyet küldött, valóban segítségére volt, hogy kicsikarja a fájdalmas választ.

T. F.
„óh Uram! a földünk amit századokig / megművelt az eke / s darabokra szaggatott az idő bős kereké / hadd érleljen milliányi magot / s táplálja keletet éltesse nyugatot / ugyanaz a barázdada fut völgyön és a hegyen / ugyanúgy azt reméli hogy / lesz még amit egyen / holnapra is minden ember ki kenyérre vágyik / és a szíve nemesen parázslék.” (hieroglif ima a III. évezred legelejéről)

Óh, Uram, szép és nemes eszmék ezek. És forradalmian újítónak hatnak a III. évezred legelőjén. Úgy legyen hát. És ette fene, a rossz költőknek is legyen, mit enniük.

P. S. Egyfelvonásos drámája a beajánló alapján (két pár és egy újszülött életének néhány hónapját rögzíti hét képben) ugyancsak váteszi munkának tűnik...

Sz. C.
„Göngyölegbe gyűlnek, s magányosan lapulnak / Az alattomos kis szavak / Míg végül toldalékhoz jutnak. / Hetykén vonulnak a papíron / Ringassák álomba magukat / míg végül kidobom.” (Válasz)
Valószínűleg ez lenne a megfelelő lépés.

F. T. K.
„az álom álnok / akár a reggel / mikor ráébredek / hiszek – benned / hogy egyszer / megérted / miként / égsz bennem / de az ördög / nem alszik / – micsoda közhely!” (álnok álom)
Egyetértünk az előtűnk felszólalóval. Valóban közhely, minden egyes sora. Jó, hogy a jelek szerezte ezt Ön is tudja.

D. M.
„Tudom, hogy mindent le kéne írni, / a belsőbb világot szöni, / odaadni ami én vagyok. / Nagyon kérlek, ne sírjatok!” (Ha az élet vet ki)
Jaj, dehog, dehog kéne leírni mindent. (Különben sem szép megbőgteni az embereket...)

M. M.
„Mosolyod / Tépett köd boltíve alatt / Ostoba emberi fájdalommal / Untatom magam” (Megfészkelnek)
Nem csak magát. Minket is!

K. H. I.
„Csodáld hát a verset. / Mert nem alkuszik, mert fájón igazat mond. / De gyógyít, ha akarod, ha érted, / Mikor szívedbe mászik és táncba kezd benne a gond.” (Csodáld a verset...)
Csodálnánk mi, de minket csak kínoznak (részlet a Szegény kis szerkesztő panasza c. folyamregényből).

K. É.
„Csak figyeltük egymást / fél éjszakán át, / aztán csendben, halkán, / kinyílt a »virág« // Nem kellett szavak / mosoly volt a válasz, / csendben átölelve ringattál, / mint a szél a nádat.” (Egy csodálatos találkozás emlékére)
Na látja, hogy az élet legfontosabb helyeiben nem kellenek szavak? Éljen a pillanatnak, s a versben megvalósuló öröklételet hagyja másokra. Valószínűleg Ön jár jobban.

K. K. L.
„Végül csak megírom ezt a verset, / Az óra már túl éjjelen jár. / Megírom, s megélek téged, / Az egyedül első hajnalán.” (Végül csak megírom ezt a verset)
Ettől féltünk mi is. Hogy végül csak megírja.

L. I.
„azért a sorállás megkezdődik / kettesével mert valahol úgy mondták / klónbirkák disznók kutyák macskák / papucsállatkák és godzillák / s persze / a Homo Sapiens Sapiens buja populációja / alfajok párosával / plázabarbik és izommacsók” (Özönvíznek tünö)
„Kedvező válasz esetén kérem, szíveskedjenek figyelembe venni a könyv várható májusvégi megjelenését, mert a szerzői jogi rendelkezések miatt e dátumot követően a versek máshol már nem jelenhetnek meg.”
Figyelembe vesszük. Poézise oly eget rengető, hogy mi nem is merünk beállni a sorba, ahol kettesével állnak már a fent említett lények és a kiadók.

T. Zs.
„Ha esetleg, véletlen, netalántán elnyerik tettségüket, örömet megosztom Önökkel többi kreálmányom is.”

Szívjelen

Időnként érkeznek olyan levelek, melyek olvastán a leggonoszabb redaktor is érzékenyül. Olyan amatőröktől, akik mások, mint a megszokottak, és a szerkesztőt nem a hideg rázza ki a borzalomtól vagy nem gurgulázik a röhögéstől, hanem kedvességétől meghatódik.

Rovatunkban – a Sándorirtás ellenpólusaként – helyet adunk a minden álságmentes, valóban szívhezszóló szövegeknek, még akkor is, ha irodalmi értékről nem lehet beszélni az esetükben. De szívértékről igen. Szívértékről, mely oly gyakran hiányzik a professzionális szövegekből. Ezért is a cím: SZÍVJELEN.

J. JUDIT

Egy tekintet

...mely mindig Önt figyelj,
S keresi, hogyan lehetne Önhöz közelebb kerülni.
Mélybarna szemei gyönyörűek és káprázatosak,
Mellyel, ha rám talál nézni, elolvadok nyomban.
Ez talán csak egy álom, egy reménytelen szerelem,
De én mégis remélek, mert Ön nélkül üres az életem!
Megy a folyosón, a lépcsőn, csak megy és megy,
Egy szikrázó csillag jár-ke, kire felragyog egy tekintet.

Csak egy ici-picit...

Csak egy ici-picit szeretném szeretni,
Egy ici-picit élete részese lenni.
Csak egy ici-picit adhatna magából,
Hogy egy ici-picit lehessenek Önt boldogító.

Csak egy ici-picit szeretném magamhoz ölelni,
Egy ici-picit Önnel magasra szállni.
Csak egy ici-picit szeretném boldoggá tenni,
S meglátja egy ici-picit sem fogja megbánni.

Csak egy ici-picit elmélyedhetnék szemeiben,
Egy ici-picit gyönyörködhetnék lelkében.
Csak egy ici-picit hallhatnám szíve dobbanását,
S egy ici-picit kívánhatnám, hogy nekem adja magát.

Csak egy ici-picit vállára hajtanám fejem,
Egy ici-picit szüneteltethetném képzeletem.
Csak egy ici-picit simogatna kedvesen,
S egy ici-picit mondaná: Szerelmem!

Belegondolt már abba, hogy ha az ici-piciért így könyörgök,
akkor mily nagy vihar söpör a lelkemben Ön után?...

Nem tartanak a kiszáradástól,
engem vajh Pista megment a haláltól?

Látom zsíros mancsát, hűtőt nyitogatja,
bent sajtkrém, felvágott magát fitogtatja.

Párizsi, a zsír már az asztalon,
hogy én kerüljek terítékre, várhatom...

Lehettem volna sajtos rúd, vagy keksz.
Rózi mama nem mondta, csúf végem lesz.

Pedig szeretettel gyúrt, töltögetett,
nem tehet ő róla, hogy Pista tetű gyerek.

Nem szereti a mákosat, a mákosat ő nem!
Bezzeg a diós komát mind ő ette meg!

Miben különb a diós-őfelség nálam?
Ezerszer finomabb a sütemény, ha mák van.

Mákom nekem se lesz, az bizonyos,
igen fájdalmas nekem a beigli-sors.

Nehéz így az élet, beiglinek lenni,
pláne ha tud engem valaki nem szeretni!

Folytatása a 29. oldalon

Magányos mákos beigli dala

(Laár András-hatás)

Kis magányos mákos, igen, az vagyok.
Beigli, kinek feledésbe merültek ünnepi napok.

Itt kuksolok most is a sufniban,
egy beigli élete nem lehet az, hogy 'van'.

Emésztődnek én már egy kritikus gyomorban,
nem itt bent a hideg sufninyomorban.

Dundi Kovács Pista pedig falja az étkeket,
engem, cingár mákost megvetett.

Bezzeg krémesek, habos torták oda!
Minden hús, köret, kompót, ünnepi vacsora!

PARÓCZI ÁGNES festőművész

Budapesten született 1937-ben. Általános iskolai tanulmányait az angalföldi Szent László-utcai iskolában végezte. Ebben az iskolában a rajztanára, Nyíró Gyula szobrászművész biztatására fordult érdeklődése a festészet felé, így kezdte 1952-ben a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumot, ahol 1956-ban érettségizett. Erettségi után egy kis kitérő következett, a Pannónia Filmgyár rajzfilm osztályán töltött két évet, közben készült a főiskolai felvételre, akkor már tudatosan választva hivatásának a művészpályát.

A Magyar Képzőművészeti Főiskola festő tanszakának /1958–1963/ volt a hallgatója, és közben rajztanári diplomát is szerzett. Főiskolai mestere Kádár György festőművész volt.

Szemléletének akkori alakulására jelentősen hatott még az anatómiát tanító mesterének, Barcsay Jenőnek művészetére is. A Képzőművészeti Főiskola két éves mesterkurzusát 1965-ben végezte, ettől az időtől tagja a Művészeti Alapnak (jelenleg: Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete.)

A Fiatal Művészek Stúdiójának tagjaként a pályakezdés első éveiben a munkavégzéshez fontos feltételt, a műterem használatának lehetőségét kapta a Stúdiótól.

A Derkovits-ösztöndíj jótékony hatását 1966-tól 1969-ig élvezte. Harminc éve tag a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségében.

A hetvenes években állt kapcsolatban a Képcsarnok Vállalattal.

Néhány évig részt vett a Vizualart Képzőművészeti Alkotóközösség munkájában, és egyik alapítója volt a „Motivart” Képzőművészeti Stúdióknak. Mai napig aktív tagja néhány művészeti társaságnak.

Élete első harmincegy évében Angyalföldön, a második harmincegy évében Budapest Belvárosában, 1999-től pedig Zuglóban él és dolgozik.

Tanulmányai befejezésétől rendszeres résztvevője a hazai országos tárlatoknak, és gyakori szereplője különböző kollektív kiállításoknak, itthon és külföldön. Első egyéni kiállítása 1974-ben Budapesten a Múcsarnokban volt, ezt további tizenkettő követte napjainkig.

Paróczy Ágnes tevékenysége felöleli a táblakép, grafika, tűzománc, textil, mozaik, faintarzia műfajait, és szívesen használja a kollázs technikáját.

Pályája első évtizedét a konstruktivista szellemű, de figurális megfogalmazású, érzékeny színvilágú művek jellemzik. A hetvenes évek közepétől a nonfiguratív, geometrikus absztrakt megjelenítés jellemző munkáira. Alapvető szándéka a konstruktív, feszes szerkezeti rend létrehozása, de a végeredmény gyakran színekkel, finom átmenetekkel gazdagított, érzelmileg oldott lírai hangulatú mű. A gyakran alkalmazott átlós komponálási forma is a

szigorú kötelmek enyhítését, árnyaltabb megfogalmazását eredményezi.

A háromszög – zártan vagy megnyitva, kontúrral vagy foltként, határozottan vagy sejtelmesen – gyakori alkotóeleme képeinek.

A nyolcvanas évek közepétől a kép háromdimenziós plasztikai lehetőségei is foglalkoztatják.

A hangsúlyozott szerkezet a kép síkjában kap helyet, a síkból kiemelkedő rusztikus, lendületes, organikus applikációk adják az ellenpontot, a feszültség oldását, vagy éppen annak fokozását.

A kiszámítottság és az ösztönösség, az elmélkedő és az expresszív, a drámai és a lírai elemek együttesen jellemzik munkáit. A festészet alapvető elemeinek – színnek, formának, térnek, felületnek, vonalnak, szerkezetnek, ritmusnak, harmóniának, diszharmóniának – a képen belüli lehetőségei és viszonyai foglalkoztatják. Alkotói szándékát leginkább a képi rend keresése, az összefüggések feltárása, az arányok harmonizálása jellemzi.

Szívesen kísérletezik a számítógépes megoldásokkal, keresi benne a saját munkásságába beilleszthető, elképzeléseit új elemekkel gazdagító lehetőségeket.

Munkái megtalálhatók közgyűjteményekben, közintézményekben, magyar és külföldi magángyűjtőknél.

Az év versei 2006 Szerk. Szentmártoni János
A/5, keménytáblás, védőborítás, 296 old., 2499 Ft

Az év novellái 2006 Szerk. Biró Gergely
A/5, keménytáblás, védőborítás, 256 old., 2499 Ft

Az év esszéi 2006 Szerk. Eklér Andrea, Rosenczy Ildikó
A/5, keménytáblás, védőborítás, kb. 280 old., 2499 Ft

Az év műfordításai 2006 Szerk. Turezi István
A/5, keménytáblás, védőborítás, kb. 350 old., 3490 Ft

Az év versei 2006

Az év novellái 2006

A kortárs magyar szépirodalom két reprezentatív gyűjteménye. Az év versei és Az év novellái – hagyományainkhoz híven – az elmúlt év legjobbait itélt műveiből nyújt színvonalas, sokoldalú válogatást. Ezzel 32 prózaíró és 74 költő képviselteti magát az antológiákban, melyek a Nemzetközi Könyvfesztiválra jelentek meg. A Könyvhét alkalmából negyedik alkalommal lát napvilágot Az év esszéi antológia, amely a kortárs szellemi élet sokszínű panorámáját nyújtja, illetve Az év műfordításai, a nagysikerű antológiák új társa, amely a közelmúlt és a kortárs világirodalom legismertebb alkotóinak életműveiből nyújt színvonalas ízelítőt, a legjobb magyar műfordítók tolmácsolásában. A kötet több mint 30 kiváló alkotó műveit tárja a magyar olvasók elé.

Kiadja a Marosvidék Baráti Társaság

aktuális számában:

Bartók Bélára emlékeznek: Korell Gertrúd, Veltsov Margit, Gilinger Katalin, Jámorné Balog Tünde

95 esztendeje született Erdei Ferenc

In memoriam Rácz Sándor – Bogdán Lajos

Vers és próza: Nagy Orsolya, Szakács Réka, Németiné Kodrán Erzsébet, Páll Lajos

Néprajz: Tari János, Kádár Elemér, Süliné Rácz Emőke

HIRDESSZEN

az IRODALMI JELEN-ben

Megrendeléseket a kiadó címén veszünk fel.

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5;
Irodalmi Jelen Kft.
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
e-mail: ij@irodalmijelen.hu
tel.: 0040/257/280-751,
fax: 0040/257/280-596
Occident Média Kft.

IJK Irodalmi Jelen Könyvek

Szócs Géza

Liberté 1956

Ez a szöveg nem a magyar olvasónak készült. Egyáltalán nem is olvasónak készült, inkább nézőknek. Olyanoknak, akik soha semmit nem hallottak 1956-ról, de talán még a magyarokról sem. Azt is lehetne mondani: a szerző egyféle nemes értelemben vett történelmi ország-reklámot, még inkább: nemzet-imázst próbált szolgálni e történettel, mely talán naiv, mint olykor mi magunk, és éppoly egyszerű, mint annyi minden, ami megesezt velünk.

Jancsó Miklós

Kandi Kamera

Vidám utazásra hívja az olvasót a kolozsvári színművész, író és tanár, Jancsó Miklós. Rövid, humoros írásai emberi gyengeségeinket veszik célba. Nem maró gúnnal, hanem megértő megmosolygással figyeli mindennapi életünk jelenségeit, körtüneteket fedez fel, magatartás- és gondolkodásbeli zavarokat, miközben állítja, hogy az értelmesebbek kiváltsága a józan gondolkodás. A szereplők többnyire kismembek, élnek és nem megjártsszák az egyes történetekben rájuk bízott szerepeket.

Ferencz Zsuzsanna

Kik és Mik ügyei

„Magyarul nem mondhatjuk: 'történetezni' – és itt mégis ilyesmiről van szó. Történetezésről, kissé örkényi alkalomról a sajátos, aforisztikus, lírai, s egyben keseren szellemes, finom gúnnal megfogalmazott, szinte mindent megkérdőjelező, kételkedő és viszonylagosító világvég és önkép fölrajzolására. Igen, kicsit sértegeti sémáinkat. Igen, még a szerelem is karikatúrában jelenik meg e könyvben.”

IRODALMI JELEN

Kiadja az Irodalmi Jelen Kft.

és az Occident Média Kft.

Igazgató: Szócs L. Mária

Szerkesztőség és kiadó: 1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5
310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
http://www.irodalmijelen.hu, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 1006 Ft/ 10 (100 000) lej/ 2,50 €
+ kézbesítési díj
egy évre: 2012 Ft/ 18 (180 000) lej/ 5 € + kézbesítési díj

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes (Vers), Mészáros Sándor, Pongrácz P. Mária (Próza), Elek Tibor (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Film, Színház), Irbázi János (Interjú), Faludy György, Méhes György, Szócs Géza, Kukorelyi Endre (Főmunkatársak).

Olvasószerkesztő: Gáll Attila; Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.

Anyagaink utánköltsége csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.

Hirdetéseket a kiadó címén veszünk fel.

